

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

अङ्गुत्तरनिकायो

अट्ठकनिपातपाळि

१. पठमपण्णासकं

१. मेत्तावग्गो

१. मेत्तासुत्तं

१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

[अ० नि० ११.१५] “मेत्ताय, भिक्खवे, चेतोविमुत्तिया आसेविताय भाविताय बहुलीकताय यानीकताय वत्थुकताय अनुट्ठिताय परिचिताय सुसमारद्धाय अट्ठानिसंसा पाटिकङ्का । कतमे अट्ठ? सुखं सुपति, सुखं पटिबुज्झति, न पापकं सुपिनं पस्सति, मनुस्सानं पियो होति, अमनुस्सानं पियो होति, देवता रक्खन्ति, नास्स अग्नि वा विसं वा सत्थं वा कमति, उत्तरिं अप्पटिविज्झन्तो ब्रह्मलोकूपगो होति । मेत्ताय, भिक्खवे, चेतोविमुत्तिया आसेविताय भाविताय बहुलीकताय यानीकताय वत्थुकताय अनुट्ठिताय परिचिताय सुसमारद्धाय इमे अट्ठानिसंसा पाटिकङ्का”ति ।

“यो च मेत्तं भावयति, अप्पमाणं पटिस्सतो [पतिस्सतो (सी०)] ।

तनू संयोजना होन्ति, पस्सतो उपधिक्खयं ॥

“एकम्पि चे पाणमदुट्ठचित्तो,

मेत्तायति कुसली तेन होति ।

सब्बे च पाणे मनसानुकम्पी,

पहूतमरियो पकरोति पुज्जं ॥

“ये सत्तसण्डं पथविं विजेत्वा,

राजिसयो यजमाना अनुपरियगा ।

अस्समेधं पुरिसमेधं,

सम्मापासं वाजपेय्यं निरगळं ॥

“मेत्तस्स चित्तस्स सुभावितस्स,

कलम्पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।

चन्दप्पभा तारगणाव सब्बे,

यथा न अग्नन्ति कलम्पि सोळसिं [अयं पादो बहू सु न दिस्सति] ॥

“यो न हन्ति न घातेति, न जिनाति न जापये ।
मेत्तंसो सब्भूतानं, वेरं तस्स न केनची”ति ॥ पठमं ।

२. पञ्जासुत्तं

२. “अट्ठिमे, भिक्खवे, हेतू अट्ठ पच्चया आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति । कतमे अट्ठ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्थारं उपनिस्साय विहरति अज्जतरं वा गरुडानियं सब्रह्मचारिं, यत्थस्स तिब्बं हिरोत्तप्पं पच्चुपट्ठितं होति पेमज्ज गारवो च । अयं, भिक्खवे, पठमो हेतु पठमो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“सो तं सत्थारं उपनिस्साय विहरन्तो अज्जतरं वा गरुडानियं सब्रह्मचारिं, यत्थस्स तिब्बं हिरोत्तप्पं पच्चुपट्ठितं होति पेमं गारवो च, ते कालेन कालं उपसङ्कमित्वा परिपुच्छति परिपज्जति — ‘इदं, भन्ते, कथं; इमस्स को अत्थो’ति? तस्स ते आयस्मन्तो अविवटज्जेव विवरन्ति, अनुत्तानीकतज्ज उत्तानी करोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्खाठानियेसु धम्मेषु कङ्खं पटिविनोदेन्ति । अयं, भिक्खवे, दुतियो हेतु दुतियो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“सो तं धम्मं सुत्वा द्वयेन वूपकासेन सम्पादेति — कायवूपकासेन च चित्तवूपकासेन च । अयं, भिक्खवे, ततियो हेतु ततियो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो हेतु चतुत्थो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यज्जनं [सत्था सब्यज्जना (क० सी०)] केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता [धता (सी० स्या० कं० पी०)] वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । अयं, भिक्खवे, पञ्चमो हेतु पञ्चमो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मनं पहानाय, कुसलानं धम्मनं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु । अयं, भिक्खवे, छट्ठो हेतु छट्ठो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“सङ्गगतो खो पन अनानाकथिको होति अतिरच्छानकथिको । सामं वा धम्मं भासति परं वा अज्जेसति अरियं वा

तुण्हीभावं नातिमज्जति । अयं, भिक्खवे, सत्तमो हेतु सत्तमो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पज्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“पच्चसु खो पन उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — ‘इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना, इति वेदनाय समुदयो, इति वेदनाय अत्थङ्गमो; इति सज्जा...पे०... इति सङ्खारा...पे०... इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमो’ति । अयं, भिक्खवे, अट्टमो हेतु अट्टमो पच्चयो आदिब्रह्मचरियिकाय पज्जाय अप्पटिलद्धाय पटिलाभाय, पटिलद्धाय भिय्योभावाय वेपुल्लाय भावनाय पारिपूरिया संवत्तति ।

“तमेनं सब्रह्मचारी एवं सम्भावेन्ति — ‘अयं खो आयस्मा सत्थारं उपनिस्साय विहरति अज्जतरं वा गरुट्टानियं सब्रह्मचारिं, यत्थस्स तिब्बं हिरोत्तप्यं पच्चुपट्टितं होति पेमज्ज गारवो च । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय [पियत्ताय गरुत्ताय (स्या०)] भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘तं खो पनायमायस्मा सत्थारं उपनिस्साय विहरन्तो अज्जतरं वा गरुट्टानियं सब्रह्मचारिं, यत्थस्स तिब्बं हिरोत्तप्यं पच्चुपट्टितं होति पेमज्ज गारवो च, ते कालेन कालं उपसङ्गमित्वा परिपुच्छति परिपज्जति — इदं, भन्ते, कथं; इमस्स को अत्थोति? तस्स ते आयस्मन्तो अविवटज्जेव विवरन्ति, अनुत्तानीकतज्ज उत्तानी करोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्काठानियेसु धम्मसेसु कङ्कं पटिविनोदेन्ति । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘तं खो पनायमायस्मा धम्मं सुत्वा द्वयेन वूपकासेन सम्पादेति — कायवूपकासेन च चित्तवूपकासेन च । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘सीलवा खो पनायमायस्मा पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘बहुस्सुतो खो पनायमायस्मा सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘आरद्धवीरियो खो पनायमायस्मा विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मसेसु । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामज्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“‘सङ्गगतो खो पनायमायस्मा अनानाकथिको होति अतिरच्छानकथिको । सामं वा धम्मं भासति परं वा अज्जेसति अरियं वा तुण्हीभावं नातिमज्जति । अद्धा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सती’ति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय

भावनाय सामञ्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“पञ्चसु खो पनायमायस्मा उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति — इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो; इति वेदना...पे०... इति सज्जा...पे०... इति सङ्खारा...पे०... इति विज्जाणं, इति विज्जाणस्स समुदयो, इति विज्जाणस्स अत्थङ्गमोति । अद्वा अयमायस्मा जानं जानाति पस्सं पस्सतीति! अयम्पि धम्मो पियत्ताय गरुत्ताय भावनाय सामञ्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ हेतू अट्ठ पच्चया आदिब्रह्मचरियिकाय पञ्जाय अप्पटिलद्वाय पटिलाभाय, पटिलद्वाय भिय्योभावाय वेपुल्लाया भावनाय पारिपूरिया संवत्तन्ती”ति । दुतियं ।

३. पठमअप्पियसुत्तं

३. “अट्ठहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं अप्पियो च होति अमनापो च अगरु च अभावनीयो च । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु अप्पियपसंसी च होति, पियगरही च, लाभकामो च, सक्कारकामो च, अहिरिको च, अनोत्तप्पी च, पापिच्छो च, मिच्छादिट्ठि च । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं अप्पियो च होति अमनापो च अगरु च अभावनीयो च ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो च । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु न अप्पियपसंसी च होति, न पियगरही च, न लाभकामो च, न सक्कारकामो च, हिरीमा च होति, ओत्तप्पी च, अप्पिच्छो च, सम्मादिट्ठि च । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो चा”ति । ततियं ।

४. दुतियअप्पियसुत्तं

४. “अट्ठहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं अप्पियो च होति अमनापो च अगरु च अभावनीयो च । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु लाभकामो च होति, सक्कारकामो च, अनवज्जत्तिकामो च, अकालज्जू च, अमत्तज्जू च, असुचि च, बहुभाणी च, अक्कोसकपरिभासको च सन्नहचारीनं । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं अप्पियो च होति अमनापो च अगरु च अभावनीयो च ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो च । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु न लाभकामो च होति, न सक्कारकामो च, न अनवज्जत्तिकामो च, कालज्जू च, मत्तज्जू च, सुचि च, न बहुभाणी च, अनक्कोसकपरिभासको च सन्नहचारीनं । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु सन्नहचारीनं पियो च होति मनापो च गरु च भावनीयो चा”ति । चतुत्थं ।

५. पठमलोकधम्मसुत्तं

५. “अट्ठिमे, भिक्खवे, लोकधम्मा लोकं अनुपरिवत्तन्ति, लोको च अट्ठ लोकधम्मे अनुपरिवत्तति । कतमे अट्ठ? लाभो च, अलाभो च, यसो च, अयसो च, निन्दा च, पसंसा च, सुखञ्च, दुक्खञ्च । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ लोकधम्मा

लोकं अनुपरिवत्तन्ति, लोको च इमे अट्ट लोकधम्मे अनुपरिवत्तती”ति ।

“लाभो अलाभो च यसायसो च,
निन्दा पसंसा च सुखं दुखञ्च ।
एते अनिच्चा मनुजेसु धम्मा,
असस्सता विपरिणामधम्मा ॥

“एते च जत्वा सतिमा सुमेधो,
अवेक्खति विपरिणामधम्मे ।
इट्ठस्स धम्मा न मथेन्ति चित्तं,
अनिट्ठतो नो पटिघातमेति ॥

“तस्सानुरोधा अथ वा विरोधा,
विधूपिता अत्थङ्गता न सन्ति ।
पदञ्च जत्वा विरजं असोकं,
सम्मप्पजानाति भवस्स पारगू”ति ॥ पञ्चमं ।

६. दुतियलोकधम्मसुत्तं

६. “अट्ठिमे, भिक्खवे, लोकधम्मा लोकं अनुपरिवत्तन्ति, लोको च अट्ट लोकधम्मे अनुपरिवत्तति । कतमे अट्ट? लाभो च, अलाभो च, यसो च, अयसो च, निन्दा च, पसंसा च, सुखञ्च, दुखञ्च । इमे खो, भिक्खवे, अट्ट लोकधम्मा लोकं अनुपरिवत्तन्ति, लोको च इमे अट्ट लोकधम्मे अनुपरिवत्तति ।

“अस्सुतवतो, भिक्खवे, पुथुज्जनस्स उप्पज्जति लाभोपि अलाभोपि यसोपि अयसोपि निन्दापि पसंसापि सुखम्पि दुखम्पि । सुतवतोपि, भिक्खवे, अरियसावकस्स उप्पज्जति लाभोपि अलाभोपि यसोपि अयसोपि निन्दापि पसंसापि सुखम्पि दुखम्पि । तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो [अधिप्पायो (सी०), अधिप्पायसो (स्या० कं०) अधि + प + यसु + ण = अधिप्पयासो] किं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेना”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “अस्सुतवतो, भिक्खवे, पुथुज्जनस्स उप्पज्जति लाभो । सो न इति पटिसञ्चिक्खति — ‘उप्पन्नो खो मे अयं लाभो; सो च खो अनिच्चो दुक्खो विपरिणामधम्मो’ति यथाभूतं नप्पजानाति । उप्पज्जति अलाभो... पे०... उप्पज्जति यसो... उप्पज्जति अयसो... उप्पज्जति निन्दा... उप्पज्जति पसंसा... उप्पज्जति सुखं... उप्पज्जति दुक्खं । सो न इति पटिसञ्चिक्खति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं दुक्खं; तञ्च खो अनिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्म’न्ति यथाभूतं नप्पजानाति” ।

“तस्स लाभोपि चित्तं परियादाय तिट्ठति, अलाभोपि चित्तं परियादाय तिट्ठति, यसोपि चित्तं परियादाय तिट्ठति, अयसोपि चित्तं परियादाय तिट्ठति, निन्दापि चित्तं परियादाय तिट्ठति, पसंसापि चित्तं परियादाय तिट्ठति, सुखम्पि चित्तं

परियादाय तिष्ठति, दुःखमपि चित्तं परियादाय तिष्ठति । सो उप्पन्नं लाभं अनुरुज्झति, अलाभे पटिविरुज्झति; उप्पन्नं यसं अनुरुज्झति, अयसे पटिविरुज्झति; उप्पन्नं पसंसं अनुरुज्झति, निन्दाय पटिविरुज्झति; उप्पन्नं सुखं अनुरुज्झति, दुःखे पटिविरुज्झति । सो एवं अनुरोधविरोधसमापन्नो न परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुःखेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘न परिमुच्चति दुःखस्मा’ति वदामि” ।

“सुतवतो च खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स उप्पज्जति लाभो । सो इति पटिसज्जिक्खति — ‘उप्पन्नो खो मे अयं लाभो; सो च खो अनिच्चो दुःखो विपरिणामधम्मो’ति यथाभूतं पजानाति । उप्पज्जति अलाभो...पे०... उप्पज्जति यसो... उप्पज्जति अयसो... उप्पज्जति निन्दा... उप्पज्जति पसंसा... उप्पज्जति सुखं... उप्पज्जति दुःखं । सो इति पटिसज्जिक्खति — ‘उप्पन्नं खो मे इदं दुःखं; तज्ज खो अनिच्चं दुःखं विपरिणामधम्म’न्ति यथाभूतं पजानाति” ।

“तस्स लाभोपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, अलाभोपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, यसोपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, अयसोपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, निन्दापि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, पसंसापि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, सुखमपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति, दुःखमपि चित्तं न परियादाय तिष्ठति । सो उप्पन्नं लाभं नानुरुज्झति, अलाभे नप्पटिविरुज्झति; उप्पन्नं यसं नानुरुज्झति, अयसे नप्पटिविरुज्झति; उप्पन्नं पसंसं नानुरुज्झति, निन्दाय नप्पटिविरुज्झति; उप्पन्नं सुखं नानुरुज्झति, दुःखे नप्पटिविरुज्झति । सो एवं अनुरोधविरोधविष्यहीनो परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुःखेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । ‘परिमुच्चति दुःखस्मा’ति वदामि । अयं खो, भिक्खवे, विसेसो अयं अधिप्पयासो इदं नानाकरणं सुतवतो अरियसावकस्स अस्सुतवता पुथुज्जनेना”ति ।

“लाभो अलाभो च यसायसो च,
निन्दा पसंसा च सुखं दुःखञ्च ।
एते अनिच्चा मनुजेषु धम्मा,
असस्सता विपरिणामधम्मा ॥

“एते च जत्वा सतिमा सुमेधो,
अवेक्खति विपरिणामधम्मे ।
इदुस्स धम्मा न मथेन्ति चित्तं,
अनिदुतो नो पटिघातमेति ॥

“तस्सानुरोधा अथ वा विरोधा,
विधूपिता अत्थङ्गता न सन्ति ।
पदञ्च जत्वा विरजं असोकं,
सम्मप्पजानाति भवस्स पारगू”ति ॥ छट्ठं ।

७. देवदत्तविपत्तिसुत्तं

७. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र भगवा देवदत्तं आरब्ध भिक्खु आमन्तेसि — “साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन

कालं परविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन कालं अत्तसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन कालं परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होति । अट्ठहि, भिक्खवे, असद्धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो” ।

[चूळव० ३४८] “कतमेहि अट्ठहि? लाभेन हि, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो । अलाभेन, भिक्खवे...पे०... यसेन, भिक्खवे... अयसेन, भिक्खवे... सक्कारेन, भिक्खवे... असक्कारेन, भिक्खवे... पापिच्छताय, भिक्खवे... पापमित्तताय, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि असद्धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो ।

“साधु, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं लाभं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं ... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य ।

“किञ्च [कथञ्च (क०)], भिक्खवे, भिक्खु अत्थवसं पटिच्च उप्पन्नं लाभं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य?

“यं हिस्स, भिक्खवे, उप्पन्नं लाभं अनभिभूय्य [अनभिभूय्य अनभिभूय्य (क०)] विहरतो उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, उप्पन्नं लाभं अभिभूय्य [अभिभूय्य अभिभूय्य (क०)] विहरतो एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । यं हिस्स, भिक्खवे, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अनभिभूय्य विहरतो उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभूय्य विहरतो एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । इदं खो, भिक्खवे, भिक्खु अत्थवसं पटिच्च उप्पन्नं लाभं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं ... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरेय्य ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘उप्पन्नं लाभं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरिस्साम, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभूय्य अभिभूय्य विहरिस्सामा’ति । एवञ्चि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं’न्ति । सत्तमं ।

८. उत्तरविपत्तिसुत्तं

८. एकं समयं आयस्मा उत्तरो महिसवत्थुस्मिं विहरति सङ्खेय्यके पब्बते वटजालिकायं [धवजालिकायं (सी०), वट्टजालिकायं (स्या०)] । तत्र खो आयस्मा उत्तरो भिक्खू आमन्तेसि — “साधावुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधावुसो, भिक्खु कालेन कालं परविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधावुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधावुसो, भिक्खु कालेन कालं परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होती’ति ।

तेन खो पन समयेन वेस्सवणो महाराजा उत्तराय दिसाय दक्खिणं दिसं गच्छति केनचिदेव करणीयेन । अस्सोसि खो वेस्सवणो महाराजा आयस्मतो उत्तरस्स महिसवत्थुस्मिं सङ्खेय्यके पब्बते वटजालिकायं भिक्खून् एवं धम्मं देसेन्तस्स —

“साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं परविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होती”ति ।

अथ खो वेस्सवण्णो महाराजा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य [सम्मिज्जेय्य (सी० स्या० कं० पी०)], एवमेवं महिसवत्थुस्मिं सङ्खेय्यके पब्बते वटजालिकायं अन्तरहितो देवेसु तावतिंसेसु पातुरहोसि । अथ खो वेस्सवण्णो महाराजा येन सक्को देवानमिन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा सक्कं देवानमिन्दं एतदवोच — “यग्घे मारिस, जानेय्यासि! एसो आयस्मा उत्तरो महिसवत्थुस्मिं सङ्खेय्यके पब्बते वटजालिकायं भिक्खूनं एवं धम्मं देसेति — ‘साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं परविपत्तिं...पे०... अत्तसम्पत्तिं... परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होती’”ति ।

अथ खो सक्को देवानमिन्दो सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेवं देवेसु तावतिंसेसु अन्तरहितो महिसवत्थुस्मिं सङ्खेय्यके पब्बते वटजालिकायं आयस्मतो उत्तरस्स सम्मुखे पातुरहोसि । अथ खो सक्को देवानमिन्दो येनायस्मा उत्तरो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं उत्तरं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो सक्को देवानमिन्दो आयस्मन्तं उत्तरं एतदवोच —

“सच्चं किर, भन्ते, आयस्मा उत्तरो भिक्खूनं एवं धम्मं देसेसि — ‘साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति, साधवुसो, भिक्खु कालेन कालं परविपत्तिं...पे०... अत्तसम्पत्तिं... परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होती’”ति? “एवं, देवानमिन्दा”ति । “किं पनिदं [किं पन (स्या०)], भन्ते, आयस्मतो उत्तरस्स सक्कं पटिभानं [सकपटिभानं उपादाय (क०)], उदाहु तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति? “तेन हि, देवानमिन्द, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय मिथेकच्चे विज्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजान”न्ति ।

“सेय्यथापि, देवानमिन्द, गामस्स वा निगमस्स वा अविदूरे महाधज्जरासि । ततो महाजनकायो धज्जं आहरेय्य — काजेहिपि पिटकेहिपि उच्छङ्गेहिपि अज्जलीहिपि । यो नु खो, देवानमिन्द, तं महाजनकायं उपसङ्कमित्वा एवं पुच्छेय्य — ‘कुतो इमं धज्जं आहरथा’ति, कथं ब्याकरमानो नु खो, देवानमिन्द, सो महाजनकायो सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्या”ति? “अमुम्हा महाधज्जरासिम्हा आहरामा”ति खो, भन्ते, सो महाजनकायो सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्या”ति । “एवमेवं खो, देवानमिन्द, यं किञ्चि सुभासितं सब्बं तं तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ततो उपादायुपादाय मयं चज्जे च भणामा”ति ।

“अच्छरियं, भन्ते, अब्भुतं भन्ते! याव सुभासितं चिदं आयस्मता उत्तरेन — ‘यं किञ्चि सुभासितं सब्बं तं तस्स भगवतो वचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ततो उपादायुपादाय मयं चज्जे च भणामा”ति । एकमिदं, भन्ते उत्तर, समयं भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अचिरपक्कन्ते देवदत्ते । तत्र खो भगवा देवदत्तं आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि —

“साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन कालं अत्तविपत्तिं पच्चवेक्खिता होति । साधु, भिक्खवे, भिक्खु कालेन कालं परविपत्तिं...पे०... अत्तसम्पत्तिं... परसम्पत्तिं पच्चवेक्खिता होति । अट्ठहि, भिक्खवे, असद्धम्मेहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो । कतमेहि अट्ठहि? लाभेन हि, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो; अलाभेन, भिक्खवे...पे०... यसेन, भिक्खवे ... अयसेन, भिक्खवे...

सक्कारेन, भिक्खवे... असक्कारेन, भिक्खवे... पापिच्छताय, भिक्खवे... पापमित्तताय, भिक्खवे, अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि असद्धम्मोहि अभिभूतो परियादिन्नचित्तो देवदत्तो आपायिको नेरयिको कप्पट्ठो अतेकिच्छो ।

“साधु, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्नं लाभं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य; उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य ।

“किञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अत्थवसं पटिच्च उप्पन्नं लाभं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य; उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य?

“यं हिस्स, भिक्खवे, उप्पन्नं लाभं अनभिभुय्य विहरतो उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, उप्पन्नं लाभं अभिभुय्य विहरतो एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । यं हिस्स, भिक्खवे, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अनभिभुय्य विहरतो उप्पज्जेय्युं आसवा विघातपरिळाहा, उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभुय्य विहरतो एवंस ते आसवा विघातपरिळाहा न होन्ति । इदं खो, भिक्खवे, भिक्खु अत्थवसं पटिच्च उप्पन्नं लाभं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य; उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं ... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — उप्पन्नं लाभं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरिस्साम, उप्पन्नं अलाभं...पे०... उप्पन्नं यसं... उप्पन्नं अयसं... उप्पन्नं सक्कारं... उप्पन्नं असक्कारं... उप्पन्नं पापिच्छतं... उप्पन्नं पापमित्ततं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरिस्सामाति । एवज्झि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं”न्ति ।

“एत्तावता, भन्ते उत्तर, मनुस्सेसु चतस्सो परिसा — भिक्खू, भिक्खुनियो, उपासका, उपासिकायो । नायं धम्मपरियायो किस्मिञ्च उपट्ठितो [पटिड्डितो (सी० स्या०)] । उग्गण्हतु, भन्ते, आयस्मा उत्तरो इमं धम्मपरियायं । परियापुणातु, भन्ते, आयस्मा उत्तरो इमं धम्मपरियायं । धारेतु, भन्ते, आयस्मा उत्तरो इमं धम्मपरियायं । अत्थसंहितो अयं, भन्ते, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको”ति [आदिब्रह्मचरियिको (सी० क०)] । अट्ठमं ।

९. नन्दसुत्तं

९. “‘कुलपुत्तो’ति, भिक्खवे, नन्दं सम्मा वदमानो वदेय्य । ‘बलवा’ति, भिक्खवे, नन्दं सम्मा वदमानो वदेय्य । ‘पासादिको’ति, भिक्खवे, नन्दं सम्मा वदमानो वदेय्य । ‘तिब्बरागो’ति, भिक्खवे, नन्दं सम्मा वदमानो वदेय्य । किमज्जत्र, भिक्खवे, नन्दो इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो, भोजने मत्तज्जू, जागरियं अनुयुत्तो, सतिसम्पज्जनेन समन्नागतो, येहि [येन (क०)] नन्दो सक्कोति परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरितुं! तत्रिदं, भिक्खवे, नन्दस्स इन्द्रियेसु गुत्तद्वारताय होति । सचे, भिक्खवे, नन्दस्स पुरत्थिमा दिसा आलोकेतब्बा होति, सब्बं चेतसा समन्नाहरित्वा नन्दो पुरत्थिमं दिसं आलोकेति — ‘एवं मे पुरत्थिमं दिसं आलोकयतो नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती’ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति ।

“सचे, भिक्खवे, नन्दस्स पच्छिमा दिसा आलोकेतब्बा होति...पे०... उत्तरा दिसा आलोकेतब्बा होति... दक्खिणा दिसा आलोकेतब्बा होति... उद्धं उल्लोकेतब्बा होति... अधो ओलोकेतब्बा होति... अनुदिसा अनुविलोकेतब्बा होति, सब्बं चेतसा समन्नाहरित्वा नन्दो अनुदिसं अनुविलोकेति — ‘एवं मे अनुदिसं अनुविलोकयतो नाभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सविस्सन्ती’ति । इतिह तत्थ सम्पजानो होति । इदं खो, भिक्खवे, नन्दस्स इन्द्रियेसु गुत्तद्वारताय होति ।

“तत्रिदं, भिक्खवे, नन्दस्स भोजने मत्तञ्जुताय होति । इध, भिक्खवे, नन्दो पटिसङ्घा योनिसो आहारं आहारेति — ‘नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय, यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिंसूपरतिया ब्रह्मचरियानुग्गहाय इति पुराणञ्च वेदनं पटिहङ्गमि, नवञ्च वेदनं न उप्पादेस्सामि, यात्रा च मे भविस्सति अनवज्जता च फासुविहारो चा’ति । इदं खो, भिक्खवे, नन्दस्स भोजने मत्तञ्जुताय होति ।

“तत्रिदं, भिक्खवे, नन्दस्स जागरियानुयोगस्मिं होति । इध, भिक्खवे, नन्दो दिवसं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया पठमं यामं चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति; रत्तिया मज्झिमं यामं दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेति पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा; रत्तिया पच्छिमं यामं पच्चुट्ठाय चङ्कमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्तं परिसोधेति । इदं खो, भिक्खवे, नन्दस्स जागरियानुयोगस्मिं होति ।

“तत्रिदं, भिक्खवे, नन्दस्स सतिसम्पजज्जस्मिं होति । इध, भिक्खवे, नन्दस्स विदिता वेदना उप्पज्जन्ति, विदिता उपट्ठहन्ति, विदिता अब्भत्थं गच्छन्ति; विदिता सज्जा...पे०... विदिता वितक्का...पे०... अब्भत्थं गच्छन्ति । इदं खो, भिक्खवे, नन्दस्स सतिसम्पजज्जस्मिं होति ।

“किमज्जत्र, भिक्खवे, नन्दो इन्द्रियेसु गुत्तद्वारो, भोजने मत्तञ्जू, जागरियं अनुयुत्तो, सतिसम्पजज्जेन समन्नागतो, येहि नन्दो सक्कोति परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं चरितु’न्ति! नवमं ।

१०. कारण्डवसुत्तं

१०. एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिआ तीरे । तेन खो पन समयेन भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो अज्जेनाज्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “निद्धमथेतं, भिक्खवे, पुग्गलं; निद्धमथेतं, भिक्खवे, पुग्गलं । अपनेय्येसो [अपनेय्यो सो (सी०), अपनेय्यो (स्या०)], भिक्खवे, पुग्गलो । किं वो तेन परपुत्तेन विसोधितेन [किं वोपरपुत्तो विहेठियति (सी०), किं परपुत्तो विहेठेति (स्या०), किं वो परपुत्ता विहेठेति (पी०), किं सो परपुत्तो विसोधेति (क०)]! इध, भिक्खवे, एकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं भिक्खून् — यावस्स भिक्खू आपत्तिं न पस्सन्ति । यतो च ख्वस्स भिक्खू आपत्तिं पस्सन्ति, तमेनं एवं जानन्ति — ‘समणदूसीवायं [समणरूपी (क०)] समणपलापो समणकारण्डवो’ति [समणकरण्डवोति (क०)] । तमेनं इति विदित्वा बहिद्धा नासेन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके भिक्खू दूसेसी’ति!

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सम्पन्ने यवकरणे यवदूसी [यवरूपी (क०)] जायेथ यवपलापो यवकारण्डवोति । तस्स

तादिसंयेव मूलं होति, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं यवानं; तादिसंयेव नाळं होति, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं यवानं; तादिसंयेव पत्तं होति, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं यवानं — यावस्स सीसं न निब्बत्तति । यतो च ख्वस्स सीसं निब्बत्तति, तमेनं एवं जानन्ति — ‘यवदूसीवायं यवपलापो यवकारण्डवो’ति । तमेनं इति विदित्वा समूलं उप्पाटेत्वा बहिद्भा यवकरणस्स छडेन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके यवे दूसेसीति!

“एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं भिक्खूनं — यावस्स भिक्खू आपत्तिं न पस्सन्ति । यतो च ख्वस्स भिक्खू आपत्तिं पस्सन्ति, तमेनं एवं जानन्ति — ‘समणदूसीवायं समणपलापो समणकारण्डवो’ति । तमेनं इति विदित्वा बहिद्भा नासेन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके भिक्खू दूसेसीति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महतो धज्जरासिस्स फुणमानस्स [बुद्दमानस्स (सी० पी०), फुसयमानस्स (स्या०), पुनमानस्स (?)] तत्थ यानि तानि धज्जानि दळ्ळानि सारवन्तानि तानि एकमन्तं पुज्जं होति, यानि पन तानि धज्जानि दुब्बलानि पलापानि तानि वातो एकमन्तं अपवहति [अपकस्सति (सी०)] । तमेनं सामिका सम्मज्जनिं गहेत्वा भिय्योसोमत्ताय अपसम्मज्जन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके धज्जे दूसेसीति! एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं भिक्खूनं — यावस्स भिक्खू आपत्तिं न पस्सन्ति । यतो च ख्वस्स भिक्खू आपत्तिं पस्सन्ति, तमेनं एवं जानन्ति — ‘समणदूसीवायं समणपलापो समणकारण्डवो’ति । तमेनं इति विदित्वा बहिद्भा नासेन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके भिक्खू दूसेसीति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो उदपानपनाळियत्थिको तिण्हं कुठारिं [कुधारिं (स्या० कं० क०)] आदाय वनं पविसेय्य । सो यं यदेव रुक्खं कुठारिपासेन आकोटेय्य तत्थ यानि तानि रुक्खानि दळ्ळानि सारवन्तानि तानि कुठारिपासेन आकोटितानि कक्खळं पटिनदन्ति; यानि पन तानि रुक्खानि अन्तोपूतीनि अवस्सुतानि कसम्बुजातानि तानि कुठारिपासेन आकोटितानि दहरं पटिनदन्ति । तमेनं मूले छिन्दति, मूले छिन्दित्वा अग्गे छिन्दति, अग्गे छिन्दित्वा अन्तो सुविसोधितं विसोधेति, अन्तो सुविसोधितं विसोधेत्वा उदपानपनाळिं योजेति । एवमेवं खो, भिक्खवे, इधेकच्चस्स पुग्गलस्स तादिसंयेव होति अभिक्कन्तं पटिक्कन्तं आलोकितं विलोकितं समिज्जितं पसारितं सङ्घाटिपत्तचीवरधारणं, सेय्यथापि अज्जेसं भद्दकानं भिक्खूनं — यावस्स भिक्खू आपत्तिं न पस्सन्ति । यतो च ख्वस्स भिक्खू आपत्तिं पस्सन्ति, तमेनं एवं जानन्ति — ‘समणदूसीवायं समणपलापो समणकारण्डवो’ति । तमेनं इति विदित्वा बहिद्भा नासेन्ति । तं किस्स हेतु? मा अज्जे भद्दके भिक्खू दूसेसी’ति ।

“संवासायं विजानाथ, पापिच्छो कोधनो इति ।
मक्खी थम्भी पळासी च, इस्सुकी मच्छरी सठो ॥

“सन्तवाचो जनवति, समणो विय भासति ।
रहो करोति करणं, पापदिट्ठि अनादरो ॥

“संसप्पी च मुसावादी, तं विदित्वा यथातथं ।
सब्बे समग्गा हुत्वान, अभिनिब्बज्जयाथ [अभिनिब्बिज्जयेथ (क०)] नं ॥

“कारण्डवं [करण्डवं (क०) सु० नि० २८३ पस्सितब्बं] निद्धमथ, कसम्बुं अपकस्सथ [अवकस्सथ (क०)] ।
ततो पलापे वाहेथ, अस्समणे समणमानिने ॥

“निद्धमित्वान पापिच्छे, पापआचारगोचरे ।
सुद्धासुद्धेहि संवासं, कप्पयव्हो पतिस्सता ।
ततो समग्गा निपका, दुक्खस्सन्तं करिस्सथा”ति ॥ दसमं ।

मेत्तावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

मेत्तं पज्जा च द्वे पिया, द्वे लोका द्वे विपत्तियो ।
देवदत्तो च उत्तरो, नन्दो कारण्डवेन चाति ॥

२. महावग्गो

१. वेरञ्जसुत्तं

११. [पारा० १ आदयो] एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा वेरञ्जायं विहरति नळेरुपुचिमन्दमूले । अथ खो वेरञ्जो
ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं [सारणीयं (सी० स्या०
कं० पी०)] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वेरञ्जो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“सुतं मेतं, भो गोतम — ‘न समणो गोतमो ब्राह्मणे जिण्णे वुट्ठे महल्लके अद्धगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा
पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेती’ति । तयिदं, भो गोतम, तथेव । न हि भवं गोतमो ब्राह्मणे जिण्णे वुट्ठे महल्लके अद्धगते
वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति । तयिदं, भो गोतम, न सम्पन्नमेवा”ति । “नाहं तं,
ब्राह्मण, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिआ पजाय सदेवमनुस्साय यमहं अभिवादेय्यं वा
पच्चुट्ठेय्यं वा आसनेन वा निमन्तेय्यं । यज्झि, ब्राह्मण, तथागतो अभिवादेय्य वा पच्चुट्ठेय्य वा आसनेन वा निमन्तेय्य,
मुद्धापि तस्स विपतेय्या”ति ।

“अरसरूपो भवं गोतमो”ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य —
‘अरसरूपो समणो गोतमो’ति । ये ते, ब्राह्मण, रूपरसा सद्वरसा गन्धरसा रसरसा फोडुब्बरसा, ते तथागतस्स पहीना
उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता [अनभावकता (सी० पी०)] आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, ब्राह्मण,
परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अरसरूपो समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी”ति
[वदेसि (सी० क०)] ।

“निब्भोगो भवं गोतमो”ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘निब्भोगो
समणो गोतमो’ति । ये ते, ब्राह्मण, रूपभोगा सद्वभोगा गन्धभोगा रसभोगा फोडुब्बभोगा, ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला
तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य

— ‘निब्भोगो समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“अकिरियवादो भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अकिरियवादो समणो गोतमो’ति । अहज्झि, ब्राह्मण, अकिरियं वदामि कायदुच्चरितस्स वचीदुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स; अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अकिरियं वदामि । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अकिरियवादो समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“उच्छेदवादो भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘उच्छेदवादो समणो गोतमो’ति । अहज्झि, ब्राह्मण, उच्छेदं वदामि रागस्स दोसस्स मोहस्स; अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं उच्छेदं वदामि । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘उच्छेदवादो समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“जेगुच्छी भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘जेगुच्छी समणो गोतमो’ति । अहज्झि, ब्राह्मण, जेगुच्छामि कायदुच्चरितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन; जेगुच्छामि अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘जेगुच्छी समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“वेनयिको भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘वेनयिको समणो गोतमो’ति । अहज्झि, ब्राह्मण, विनयाय धम्मं देसेमि रागस्स दोसस्स मोहस्स; अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं विनयाय धम्मं देसेमि । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘वेनयिको समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“तपस्सी भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘तपस्सी समणो गोतमो’ति । तपनीयाहं, ब्राह्मण, पापके अकुसले धम्मे वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं । यस्स खो, ब्राह्मण, तपनीया पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा, तमहं ‘तपस्सी’ति वदामि । तथागतस्स खो, ब्राह्मण, तपनीया पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘तपस्सी समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसी’ति ।

“अपगब्भो भवं गोतमो’ति! “अत्थि ख्वेस, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अपगब्भो समणो गोतमो’ति । यस्स खो, ब्राह्मण, आयतिं गब्भसेय्या पुनब्भवाभिनिब्बत्ति पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा, तमहं ‘अपगब्भो’ति वदामि । तथागतस्स खो, ब्राह्मण, आयतिं गब्भसेय्या पुनब्भवाभिनिब्बत्ति पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, ब्राह्मण, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अपगब्भो समणो गोतमो’ति, नो च खो यं त्वं सन्धाय वदेसि ।

“सेय्यथापि, ब्राह्मण, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा । तानास्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि सम्मा परिसेदितानि सम्मा परिभावितानि । यो नु खो तेसं कुक्कुटच्छापकानं पठमतरं पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा

अण्डकोसं पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्य, किन्ति स्वास्स वचनीयो — ‘जेट्ठो वा कनिट्ठो वा’”ति? “जेट्ठो तिस्स, भो गोतम, वचनीयो। सो हि नेसं, भो गोतम, जेट्ठो होती”ति।

“एवमेवं खो अहं, ब्राह्मण, अविज्जागताय पजाय अण्डभूताय परियोनद्धाय अविज्जण्डकोसं पदालेत्वा एकोव लोके अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो। अहज्झि, ब्राह्मण, जेट्ठो सेट्ठो लोकस्स। आरद्धं खो पन मे, ब्राह्मण, वीरियं अहोसि असल्लीनं, उपट्ठिता सति असम्मुट्ठा, पस्सद्धो कायो असारद्धो, समाहितं चित्तं एकगं।

“सो खो अहं, ब्राह्मण, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि; वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि; पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेमि यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि; सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरामि।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते पुब्बेनिवासानुस्सतिजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्ठकप्पे अनेकेपि विवट्ठकप्पे अनेकेपि संवट्ठिविवट्ठकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो। सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो। सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति। इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरामि।

“अयं खो मे, ब्राह्मण, रत्तिया पठमे यामे पठमा विज्जा अधिगता; अविज्जा विहता विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो। अयं खो मे, ब्राह्मण, पठमा अभिनिब्भिदा अहोसि कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्किलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते सत्तानं चुतूपपातजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं। सो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता, वचीदुच्चरितेन समन्नागता, मनोदुच्चरितेन समन्नागता, अरियानं उपवादका, मिच्छादिट्ठिका, मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना। ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नाति। इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता, वचीसुचरितेन समन्नागता, मनोसुचरितेन समन्नागता, अरियानं अनुपवादका, सम्मादिट्ठिका, सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना। ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति। इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि।

“अयं खो मे, ब्राह्मण, रत्तिया मज्झिमे यामे दुतिया विज्जा अधिगता; अविज्जा विहता विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो

आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो । अयं खो मे, ब्राह्मण, दुतिया अभिनिब्भिदा अहोसि कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा ।

“सो एवं समाहिते चित्ते परिसुद्धे परियोदाते अनङ्गणे विगतूपक्विकलेसे मुदुभूते कम्मनिये ठिते आनेज्जप्पत्ते आसवानं खयजाणाय चित्तं अभिनिन्नामेसिं । सो ‘इदं दुक्खं’न्ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं; ‘इमे आसवा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवसमुदयो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवनिरोधो’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं, ‘अयं आसवनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं अब्भज्जासिं । तस्स मे एवं जानतो एवं पस्सतो कामासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, भवासवापि चित्तं विमुच्चित्थ, अविज्जासवापि चित्तं विमुच्चित्थ । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति जाणं अहोसि । ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया’ति अब्भज्जासिं ।

“अयं खो मे, ब्राह्मण, रत्तिया पच्छिमे यामे ततिया विज्जा अधिगता; अविज्जा विहता विज्जा उप्पन्ना; तमो विहतो आलोको उप्पन्नो, यथा तं अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो । अयं खो मे, ब्राह्मण, ततिया अभिनिब्भिदा अहोसि कुक्कुटच्छापकस्सेव अण्डकोसम्हा”ति ।

एवं वुत्ते वेरज्जो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “जेट्ठो भवं गोतमो, सेट्ठो भवं गोतमो । अभिक्कन्तं, भो गोतम, अभिक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं [निकुज्जितं (क०)] वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्तीति; एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पठमं ।

२. सीहसुत्तं

१२. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्धागारे [सन्धागारे (क०)] सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासन्ति, धम्मस्स वण्णं भासन्ति, सङ्घस्स वण्णं भासन्ति ।

तेन खो पन समयेन सीहो सेनापति निगण्ठसावको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति । अथ खो सीहस्स सेनापतिस्स एतदहोसि — “निस्संसयं खो सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो भविस्सति, तथा हिमे सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्धागारे सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासन्ति, धम्मस्स वण्णं भासन्ति, सङ्घस्स वण्णं भासन्ति । यंनूनाहं तं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्यं अरहन्तं सम्मासम्बुद्ध”न्ति । अथ खो सीहो सेनापति येन निगण्ठो नाटपुत्तो [नाथपुत्तो (क० सी०), नातपुत्तो (क० सी०)] तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितु”न्ति ।

“किं पन त्वं, सीह, किरियवादो समानो अकिरियवादं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्ससि? समणो हि, सीह, गोतमो अकिरियवादो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती”ति । अथ खो सीहस्स सेनापतिस्स यो अहोसि गमियाभिसङ्घारो [गमिकाभिसङ्घारो (क० सी०) महाव० २९०] भगवन्तं दस्सनाय, सो पटिप्पस्सम्भि ।

दुतियम्पि खो सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्थागारे सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स...पे०... धम्मस्स...पे०... सङ्गस्स वण्णं भासन्ति । दुतियम्पि खो सीहस्स सेनापतिस्स एतदहोसि — “निस्संसयं खो सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो भविस्सति, तथा हिमे सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्थागारे सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासन्ति, धम्मस्स...पे०... सङ्गस्स वण्णं भासन्ति । यंनूनाहं तं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्यं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति । अथ खो सीहो सेनापति येन निगण्ठो नाटपुत्तो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा निगण्ठं नाटपुत्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमितु”न्ति ।

“किं पन त्वं, सीह, किरियवादो समानो अकिरियवादं समणं गोतमं दस्सनाय उपसङ्कमिस्ससि? समणो हि, सीह, गोतमो अकिरियवादो अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती”ति । दुतियम्पि खो सीहस्स सेनापतिस्स यो अहोसि गमियाभिसङ्कारो भगवन्तं दस्सनाय, सो पटिप्पस्सम्भि ।

ततियम्पि खो सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्थागारे सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स...पे०... धम्मस्स...पे०... सङ्गस्स वण्णं भासन्ति । ततियम्पि खो सीहस्स सेनापतिस्स एतदहोसि — “निस्संसयं खो सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो भविस्सति, तथा हिमे सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी सन्थागारे सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकपरियायेन बुद्धस्स वण्णं भासन्ति, धम्मस्स वण्णं भासन्ति, सङ्गस्स वण्णं भासन्ति । किं हिमे करिस्सन्ति निगण्ठा अपलोकिता वा अनपलोकिता वा? यंनूनाहं अनपलोकेत्वाव निगण्ठे [निगण्ठं (स्या० क०) महाव० २९० पस्सितब्बं] तं भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्यं अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं”न्ति ।

अथ खो सीहो सेनापति पञ्चमत्तेहि रथसतेहि दिवादिवस्स वेसालिया निथ्यासि भगवन्तं दस्सनाय । यावतिका यानस्स भूमि, यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव अगमासि । अथ खो सीहो सेनापति येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सीहो सेनापति भगवन्तं एतदवोच —

“सुतं मेतं, भन्ते — ‘अकिरियवादो समणो गोतमो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’ति । ये ते, भन्ते, एवमाहंसु — ‘अकिरियवादो समणो गोतमो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’ति, कच्चि ते, भन्ते, भगवतो वुत्तवादिनो न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरोन्ति न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो [वादानुपातो (क० सी० स्या०) अ० नि० ३.५८; ५.५] गारहं ठानं आगच्छति? अनब्भक्खातुकामा हि मयं, भन्ते, भगवन्तं”न्ति ।

“अत्थि, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अकिरियवादो समणो गोतमो, अकिरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

“अत्थि, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘किरियवादो समणो गोतमो, किरियाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

“अत्थि, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘उच्छेदवादो समणो गोतमो, उच्छेदाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

समणो गोतमो, विनयाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती””ति ।

“कतमो च, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘तपस्सी समणो गोतमो, तपस्सिताय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’ति? तपनीयाहं, सीह, पापके अकुसले धम्मे वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं । यस्स खो, सीह, तपनीया पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा, तमहं ‘तपस्सी’ति वदामि । तथागतस्स खो, सीह, तपनीया पापका अकुसला धम्मा पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘तपस्सी समणो गोतमो, तपस्सिताय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

“कतमो च, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अपगब्भो समणो गोतमो, अपगब्भताय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’ति? यस्स खो, सीह, आयतिं गब्भसेय्या पुनब्भवाभिनिब्बत्ति पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा, तमहं ‘अपगब्भो’ति वदामि । तथागतस्स खो, सीह, आयतिं गब्भसेय्या पुनब्भवाभिनिब्बत्ति पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावंकता आयतिं अनुप्पादधम्मा । अयं खो, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अपगब्भो समणो गोतमो, अपगब्भताय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

“कतमो च, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अस्सासको समणो गोतमो, अस्सासाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’ति? अहज्झि, सीह, अस्सासको परमेन अस्सासेन, अस्सासाय धम्मं देसेमि, तेन च सावके विनेमि । अयं खो, सीह, परियायो, येन मं परियायेन सम्मा वदमानो वदेय्य — ‘अस्सासको समणो गोतमो, अस्सासाय धम्मं देसेति, तेन च सावके विनेती’”ति ।

एवं वुत्ते सीहो सेनापति भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते, अभिवक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

“अनुविच्चकारं खो, सीह, करोहि । अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती”ति । “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो, यं मं भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकारं खो, सीह, करोहि । अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती’ति । मज्झि, भन्ते, अज्जतित्थिया सावकं लभित्वा केवलकप्पं वेसालिं पटाकं परिहरेय्युं — ‘सीहो अम्हाकं सेनापति सावकत्तं उपगतो’ति । अथ च पन भगवा एवमाह — ‘अनुविच्चकारं, सीह, करोहि । अनुविच्चकारो तुम्हादिसानं जातमनुस्सानं साधु होती’ति । एसाहं, भन्ते, दुतियम्पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मज्ज भिक्खुसङ्गज्ज । उपासकं मं भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

“दीघरत्तं खो ते, सीह, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं, येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी”ति । “इमिनापाहं, भन्ते, भगवतो भिय्योसोमत्ताय अत्तमनो अभिरद्धो, यं मं भगवा एवमाह — ‘दीघरत्तं खो ते, सीह, निगण्ठानं ओपानभूतं कुलं, येन नेसं उपगतानं पिण्डकं दातब्बं मज्जेय्यासी’ति । सुतं मेतं, भन्ते — ‘समणो गोतमो एवमाह — मय्हमेव दानं दातब्बं, मय्हमेव सावकानं दातब्बं; मय्हमेव दिन्नं महप्फलं, न अज्जेसं दिन्नं महप्फलं; मय्हमेव सावकानं दिन्नं महप्फलं, न अज्जेसं सावकानं दिन्नं महप्फलं’न्ति, अथ च पन मं भगवा निगण्ठेसुपि दाने समादपेति [समादापेति (?)] । अपि च, भन्ते, मयमेत्थ कालं जानिस्साम । एसाहं, भन्ते, ततियम्पि भगवन्तं सरणं गच्छामि धम्मज्ज भिक्खुसङ्गज्ज । उपासकं मं,

भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

अथ खो भगवा सीहस्स सेनापतिस्स अनुपुब्बिं कथं [अनुपुब्बिकथं (सब्बत्थ)] कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं सीलकथं सग्गकथं, कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा भगवा अज्जासि सीहं सेनापतिं कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं समुदयं निरोधं मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गणेय्य; एवमेवं सीहस्स सेनापतिस्स तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — “यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्मं”न्ति ।

अथ खो सीहो सेनापति दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळहधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने भगवन्तं एतदवोच — “अधिवासेतु मे, भन्ते, भगवा स्वातनाय भत्तं सद्धिं भिक्खुसङ्गेना”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन ।

अथ खो सीहो सेनापति भगवतो अधिवासनं विदित्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सीहो सेनापति अज्जतरं पुरिसं आमन्तेसि — “गच्छ त्वं, अम्भो पुरिस, पवत्तमंसं जानाही”ति । अथ खो सीहो सेनापति तस्सा रत्तिया अच्चयेन सके निवेसने पणीतं खादनीयं भोजनीयं पटियादापेत्वा भगवतो कालं आरोचापेसि — “कालो, भन्ते! निट्ठितं भत्तं”न्ति ।

अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन सीहस्स सेनापतिस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि सद्धिं भिक्खुसङ्गेन । तेन खो पन समयेन सम्बहुला निगण्ठा वेसालियं रथिकाय रथिकं [रथियाय रथियं (बहूसु)] सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति — “अज्ज सीहेन सेनापतिना थूलं पसुं वधित्वा समणस्स गोतमस्स भत्तं कतं । तं समणो गोतमो जानं उट्ठिस्सकतं मंसं परिभुज्जति पटिच्चकम्म”न्ति ।

अथ खो अज्जतरो पुरिसो येन सीहो सेनापति तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा सीहस्स सेनापतिस्स उपकण्णके आरोचेसि — “यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि! एते सम्बहुला निगण्ठा वेसालियं रथिकाय रथिकं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं बाहा पग्गय्ह कन्दन्ति — ‘अज्ज सीहेन सेनापतिना थूलं पसुं वधित्वा समणस्स गोतमस्स भत्तं कतं । तं समणो गोतमो जानं उट्ठिस्सकतं मंसं परिभुज्जति पटिच्चकम्म’न्ति । अलं अय्यो दीघरत्तज्झि ते आयस्मन्तो अवण्णकामा बुद्धस्स अवण्णकामा धम्मस्स अवण्णकामा सङ्गस्स । न च पनेते आयस्मन्तो जिरिदन्ति तं भगवन्तं असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खितुं; न च मयं जीवितहेतुपि सज्जिच्च पाणं जीविता वोरोपेय्यामा”ति ।

अथ खो सीहो सेनापति बुद्धप्पमुखं भिक्खुसङ्गं पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन सहत्था सन्तप्पेसि सम्पवारेसि । अथ खो सीहो सेनापति भगवन्तं भुत्ताविं ओनीतपत्तपाणिं एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो सीहं सेनापतिं भगवा धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा उट्ठायासना पक्कामीति । दूतियं ।

३. अस्साजानीयसुत्तं

१३. “अट्ठहि, भिक्खवे, अङ्गेहि समन्नागतो रज्जो भद्दो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्गं गच्छति । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, रज्जो भद्दो अस्साजानीयो उभतो सुजातो होति — मातितो च पितितो च ।

यस्सं दिसायं अज्जेपि भद्वा अस्साजानीया जायन्ति, तस्सं दिसायं जातो होति । यं खो पनस्स भोजनं देन्ति — अल्लं वा सुक्खं वा — तं सक्कच्चंयेव परिभुज्जति अविक्किरन्तो । जेगुच्छी होति उच्चारं वा पस्सावं वा अभिनिसीदितुं वा अभिनिपज्जितुं वा । सोरतो होति सुखसंवासो, न च अज्जे अस्से उब्बेजेता । यानि खो पनस्स होन्ति [यानि खो पनस्स तानि (स्या०)] साठेय्यानि कूटेय्यानि जिम्हेय्यानि वड्ढेय्यानि, तानि यथाभूतं सारथिस्स आविकत्ता होति । तेसमस्स सारथि अभिनिम्मदनाय वायमति । वाही खो पन होति । ‘कामज्जे अस्सा वहन्तु वा मा वा, अहमेत्थ वहिस्सामी’ति चित्तं उप्पादेति । गच्छन्तो खो पन उजुमग्गेनेव गच्छति । थामवा होति याव जीवितमरणपरियादाना थामं उपदंसेता । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि अट्ठेहि समन्नागतो रज्जो भद्दो अस्साजानीयो राजारहो होति राजभोग्गो, रज्जो अङ्गन्तेव सङ्खं गच्छति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । यं खो पनस्स भोजनं देन्ति — लूखं वा पणीतं वा — तं सक्कच्चंयेव परिभुज्जति अविहज्जमानो । जेगुच्छी होति कायदुच्चरितेन वचीदुच्चरितेन मनोदुच्चरितेन; जेगुच्छी होति अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया । सोरतो होति सुखसंवासो, न अज्जे भिक्खू उब्बेजेता । यानि खो पनस्स होन्ति साठेय्यानि कूटेय्यानि जिम्हेय्यानि वड्ढेय्यानि, तानि यथाभूतं आविकत्ता होति सत्थरि वा विज्जूसु वा सब्रह्मचारीसु । तेसमस्स सत्था वा विज्जू वा सब्रह्मचारी अभिनिम्मदनाय वायमति । सिक्खिता खो पन होति । ‘कामज्जे भिक्खू सिक्खन्तु वा मा वा, अहमेत्थ सिक्खिस्सामी’ति चित्तं उप्पादेति । गच्छन्तो खो पन उजुमग्गेनेव गच्छति; तत्रायं उजुमग्गो, सेय्यथिदं — सम्मादिट्ठि...पे०... सम्मासमाधि । आरद्धवीरियो विहरति — ‘कामं तचो च न्हारु [नहारु (सी० स्या० कं० पी०)] च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं; यं तं पुरिसथामेन पुरिसवीरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं, न तं अपापुणित्वा वीरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । ततियं ।

४. अस्सखळुङ्कसुत्तं

१४. “अट्ठ च [अट्ठ (स्या०)], भिक्खवे, अस्सखळुङ्के [अस्सखलुङ्के (सी०)] देसेस्सामि अट्ठ च अस्सदोसे, अट्ठ च पुरिसखळुङ्के अट्ठ च पुरिसदोसे । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमे च, भिक्खवे, अट्ठ अस्सखळुङ्का अट्ठ च अस्सदोसा? इध, भिक्खवे, एकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पच्छतो पटिक्कमति, पिट्ठितो रथं पवत्तेति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, पठमो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पच्छा लङ्घति, कुब्बरं हनति, तिदण्डं भज्जति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, दुतियो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना रथीसाय सत्थिं उस्सज्जित्वा रथीसंयेव अज्झोमदति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, ततियो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना उम्मगं गण्हति, उब्बटुमं रथं करोति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना लङ्घति पुरिमकायं पग्गण्हति पुरिमे पादे । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, पञ्चमो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना अनादियित्वा सारथिं अनादियित्वा पतोदलट्ठिं [पतोदं (सी० पी०), पतोदयट्ठिं (स्या० कं०)] दन्तेहि मुखाधानं [मुखाठानं (कं०)] विधंसित्वा येन कामं पक्कमति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, छट्ठो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना नेव अभिक्कमति नो पटिक्कमति तत्थेव खीलट्ठायी ठितो होति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, सत्तमो अस्सदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पुरिमे च पादे संहरित्वा पच्छिमे च पादे संहरित्वा [सङ्हरित्वा (कं०)] तत्थेव चत्तारो पादे अभिनिसीदति । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो अस्सखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, अट्ठमो अस्सदोसो । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ अस्सखळुङ्का अट्ठ च अस्सदोसा ।

[विभ० ९५६] “कतमे च, भिक्खवे, अट्ठ पुरिसखळुङ्का अट्ठ च पुरिसदोसा? इध, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो ‘न सरामी’ति असत्तिया निब्बेठेति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पच्छतो पटिक्कमति, पिट्ठितो रथं वत्तेति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, पठमो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो चोदकंयेव पटिप्परति — ‘किं नु खो तुहं बालस्स अब्बत्तस्स भणितेन! त्वम्पि नाम भणितब्बं मज्जसी’ति! सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पच्छा लङ्घति, कुब्बरं हनति, तिदण्डं भज्जति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, दुतियो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो चोदकस्सेव पच्चारोपेति — ‘त्वं खोसि इत्थन्नामं आपत्तिं आपन्नो, त्वं ताव पठमं पटिकरोही’ति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना रथीसाय सत्थिं उस्सज्जित्वा रथीसंयेव अज्झोमहति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, ततियो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो अज्जेनाज्जं पटिचरति, बहिद्धा कथं अपनामेति, कोपञ्च दोसञ्च अप्पच्चयञ्च पातुकरोति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना उम्मगं गण्हति, उब्बटुमं रथं करोति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुगलं

वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो सङ्गमज्झो बाहुविकखेपं करोति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना लङ्घति, पुरिमकायं पग्गण्हति पुरिमे पादे; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, पञ्चमो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो अनादियित्वा सङ्गं अनादियित्वा चोदकं सापत्तिकोव येन कामं पक्कमति । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना अनादियित्वा सारथिं अनादियित्वा पतोदलट्ठिं दन्तेहि मुखाधानं विधंसित्वा येन कामं पक्कमति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, छट्ठो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो ‘नेवाहं आपन्नोमि, न पनाहं आपन्नोमही’ति सो तुण्हीभावेन सङ्गं विहेठेति [विहेसेति (पी० क०)] । सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना नेव अभिक्कमति नो पटिक्कमति तत्थेव खीलट्ठायी ठितो होति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, सत्तमो पुरिसदोसो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खू भिक्खुं आपत्तिया चोदेन्ति । सो भिक्खु भिक्खूहि आपत्तिया चोदियमानो एवमाह — ‘किं नु खो तुम्हे आयस्मन्तो अतिबाळ्हं मयि ब्यावटा याव [इदं पदं सीहळपोत्थके नत्थि] इदानीं सिकखं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी’ति । सो सिकखं पच्चक्खाय हीनायावत्तित्वा एवमाह — ‘इदानीं खो तुम्हे आयस्मन्तो अत्तमना होथा’ति? सेय्यथापि सो, भिक्खवे, अस्सखळुङ्को ‘पेही’ति वुत्तो, विद्धो समानो चोदितो सारथिना पुरिमे च पादे संहरित्वा पच्छिमे च पादे संहरित्वा तत्थेव चत्तारो पादे अभिनिसीदति; तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि । एवरूपोपि, भिक्खवे, इधेकच्चो पुरिसखळुङ्को होति । अयं, भिक्खवे, अट्ठमो पुरिसदोसो । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ पुरिसखळुङ्का अट्ठ च पुरिसदोसा’ति । चतुत्थं ।

५. मलसुत्तं

१५. “अट्ठिमानि, भिक्खवे, मलानि । कतमानि अट्ठ? असज्झायमला, भिक्खवे, मन्ता; अनुडानमला, भिक्खवे, घरा; मलं, भिक्खवे, वण्णस्स कोसज्जं; पमादो, भिक्खवे, रक्खतो मलं; मलं, भिक्खवे, इत्थिया दुच्चरितं; मच्छेरं, भिक्खवे, ददतो मलं; मला, भिक्खवे, पापका अकुसला धम्मा अस्मिं लोके परमि च; ततो [ततो च (स्या० पी०)], भिक्खवे, मला मलतरं अविज्जा परमं मलं । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ मलानी’ति ।

“असज्झायमला मन्ता, अनुडानमला घरा ।
मलं वण्णस्स कोसज्जं, पमादो रक्खतो मलं ॥

“मलित्थिया दुच्चरितं, मच्छेरं ददतो मलं ।

मला वे पापका धम्मा, अस्मिं लोके परमि च ।
ततो मला मलतरं, अविज्जा परमं मलं'न्ति ॥ पञ्चमं ।

६. दूतेय्यसुत्तं

१६. [चूळव० ३४७] “अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दूतेय्यं गन्तुमरहति । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सोता च होति, सावेता च, उग्गहेता च, धारेता च, विज्जाता च, विज्जापेता च, कुसलो च सहितासहितस्स, नो च कलहकारको — इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु दूतेय्यं गन्तुमरहति । अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सारिपुत्तो दूतेय्यं गन्तुमरहति । कतमेहि अट्ठहि? इध, भिक्खवे, सारिपुत्तो सोता च होति, सावेता च, उग्गहेता च, धारेता च, विज्जाता च, विज्जापेता च, कुसलो च सहितासहितस्स, नो च कलहकारको । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो सारिपुत्तो दूतेय्यं गन्तुमरहती”ति ।

“यो वे न व्यथति [न वेधति (सी०), न व्याधति (स्या० पी०)] पत्त्वा, परिसं उग्गवादिनिं [उग्गवादिनं (सी०), उग्गहवादिनं (स्या० पी०), उग्गतवादिनिं (क०)] ।
न च हापेति वचनं, न च छादेति सासनं ॥

“असन्दिद्धञ्च भणति [असन्दिद्धो च अक्खाति (चूळव० ३४७)], पुच्छितो न च कुप्पति ।
स वे तादिसको भिक्खु, दूतेय्यं गन्तुमरहती”ति ॥ छट्ठं ।

७. पठमबन्धनसुत्तं

१७. “अट्ठहि, भिक्खवे, आकारेहि इत्थी पुरिसं बन्धति । कतमेहि अट्ठहि? रुण्णेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; हसितेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; भणितेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; आकप्पेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; वनभङ्गेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; गन्धेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; रसेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति; फस्सेन, भिक्खवे, इत्थी पुरिसं बन्धति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहाकारेहि इत्थी पुरिसं बन्धति । ते, भिक्खवे, सत्ता सुबद्धा [सुबन्धा (सी० स्या० क०)], ये [येव (स्या० पी० क०)] फस्सेन बद्धा”ति [बन्धाति (सी० स्या० क०)] । सत्तमं ।

८. दुतियबन्धनसुत्तं

१८. “अट्ठहि, भिक्खवे, आकारेहि पुरिसो इत्थिं बन्धति । कतमेहि अट्ठहि? रुण्णेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; हसितेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; भणितेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; आकप्पेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; वनभङ्गेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; गन्धेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; रसेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति; फस्सेन, भिक्खवे, पुरिसो इत्थिं बन्धति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहाकारेहि पुरिसो इत्थिं बन्धति । ते, भिक्खवे, सत्ता सुबद्धा, ये फस्सेन बद्धा”ति । अट्ठमं ।

९. पहारादसुत्तं

१९. एकं समयं भगवा वेरज्जायं वि हरति नळेरुपुचिमन्दमूले । अथ खो पहारादो असुरिन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि;

उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितं खो पहारादं असुरिन्दं भगवा एतदवोच —

“अपि [किं (क०)] पन, पहाराद, असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ती”ति? “अभिरमन्ति, भन्ते, असुरा महासमुद्धे”ति । “कति पन, पहाराद, महासमुद्धे अच्छरिया अब्भुता धम्मा [अब्भुतधम्मा (स्या० क०) चूळव० ३८४ पस्सितब्बं], ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ती”ति? “अट्ठ, भन्ते, महासमुद्धे अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ? महासमुद्धो, भन्ते, अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपम्भारो, न आयतकेनेव पपातो । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपम्भारो, न आयतकेनेव पपातो । अयं, भन्ते, महासमुद्धे पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति; अयं [अयम्पि (क०)], भन्ते, महासमुद्धे दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति [संवत्तति (स्या०)] । यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं, तं खिप्पमेव [खिप्पंयेव (सी०), खिप्पंएव (पी०), खिप्पज्जेव (चूळव० ३८४)] तीरं वाहेति, थलं उस्सारेति । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति, यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं, तं खिप्पमेव तीरं वाहेति, थलं उस्सारेति; अयं, भन्ते, महासमुद्धे ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ता महासमुद्धं पत्वा [पत्ता (क०, चूळव० ३८४)] जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘महासमुद्धो’ त्वेव सङ्खं गच्छन्ति । यम्पि, भन्ते, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ता महासमुद्धं पत्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘महासमुद्धो’ त्वेव सङ्खं गच्छन्ति; अयं, भन्ते, महासमुद्धे चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, या च [या काचि (स्या० पी० क०)] लोके सवन्तियो महासमुद्धं अप्पेन्ति या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्धस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति । यम्पि, भन्ते, या च लोके सवन्तियो महासमुद्धं अप्पेन्ति या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुद्धस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति; अयं, भन्ते, महासमुद्धे पञ्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, महासमुद्धो एकरसो लोणरसो । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो एकरसो लोणरसो; अयं, भन्ते, महासमुद्धे छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, महासमुद्धो बहुरतनो [पहूतरतनो (क०)] अनेकरतनो । तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितको मसारगल्लं । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो बहुरतनो अनेकरतनो; तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितको मसारगल्लं । अयं, भन्ते, महासमुद्धे सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो । तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो [तिमितिमिङ्गला तिमिरपिङ्गला (सी०), तिमितिमिङ्गला तिमिरपिङ्गला (स्या० पी०)] असुरा नागा गन्धब्बा । सन्ति महासमुद्धे योजनसत्तिकापि

अत्तभावा, द्वियोजनसतिकापि अत्तभावा, तियोजनसतिकापि अत्तभावा, चतुयोजनसतिकापि अत्तभावा, पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा । यम्पि, भन्ते, महासमुद्धो महतं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा; सन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा...पे०... द्वियोजन... तियोजन... चतुयोजन... पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; अयं, भन्ते, महासमुद्धे अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । इमे खो, भन्ते, महासमुद्धे अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्तीति ।

“अपि पन, भन्ते, भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ती”ति? “अभिरमन्ति, पहाराद, भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये”ति । “कति पन, भन्ते, इमस्मिं धम्मविनये अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ती”ति? “अट्ठ, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ? सेय्यथापि, पहाराद, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपब्भारो, न आयतकेनेव पपातो; एवमेवं खो, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो । यम्पि, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो । अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, महासमुद्धो ठितधम्मो वेलं नातिवत्तति; एवमेवं खो, पहाराद, यं मया सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं तं मम सावका जीवितहेतुपि नातिक्कमन्ति । यम्पि, पहाराद, मया सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं तं मम सावका जीवितहेतुपि नातिक्कमन्ति । अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, महासमुद्धो न मतेन कुणपेन संवसति । यं होति महासमुद्धे मतं कुणपं, तं खिप्पमेव तीरं वाहेति थलं उस्सारेति; एवमेवं खो, पहाराद, यो सो पुगगलो दुस्सीलो पापधम्मो असुचिसङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो, न तेन सङ्गो संवसति; खिप्पमेव नं सन्निपतित्वा उक्खिपति ।

“किञ्चापि सो होति मज्झे भिक्खुसङ्घस्स सन्निसिन्नो, अथ खो सो आरकाव सङ्गम्हा सङ्गो च तेन । यम्पि, पहाराद, यो सो पुगगलो दुस्सीलो पापधम्मो असुचिसङ्कस्सरसमाचारो पटिच्छन्नकम्मन्तो अस्समणो समणपटिज्जो अब्रह्मचारी ब्रह्मचारिपटिज्जो अन्तोपूति अवस्सुतो कसम्बुजातो, न तेन सङ्गो संवसति; खिप्पमेव नं सन्निपतित्वा उक्खिपति; किञ्चापि सो होति मज्झे भिक्खुसङ्घस्स सन्निसिन्नो, अथ खो सो आरकाव सङ्गम्हा सङ्गो च तेन । अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ता महासमुद्धं पत्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘महासमुद्धो’ त्वेव सङ्गं गच्छन्ति; एवमेवं खो, पहाराद, चत्तारोमे वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा, ते तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘समणा सक्क्यपुत्तिया’ त्वेव [समणो सक्क्यपुत्तियो त्वेव (स्या० क०)] सङ्गं गच्छन्ति । यम्पि, पहाराद, चत्तारोमे वण्णा — खत्तिया, ब्राह्मणा, वेस्सा, सुद्धा, ते तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा जहन्ति पुरिमानि नामगोत्तानि, ‘समणा सक्क्यपुत्तिया’ त्वेव सङ्गं गच्छन्ति । अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा

दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, या च लोके सवन्तियो महासमुदं अप्पेन्ति या च अन्तलिक्खा धारा पपतन्ति, न तेन महासमुदस्स ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति; एवमेवं खो, पहाराद, बहू चेपि भिक्खू अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायन्ति, न तेन निब्बानधातुया ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति । यम्पि, पहाराद, बहू चेपि भिक्खू अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायन्ति, न तेन निब्बानधातुया ऊनत्तं वा पूरत्तं वा पज्जायति । अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये पञ्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, महासमुदो एकरसो लोणरसो; एवमेवं खो, पहाराद, अयं धम्मविनयो एकरसो, विमुत्तिरसो । यम्पि पहाराद, अयं धम्मविनयो एकरसो, विमुत्तिरसो; अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, महासमुदो बहुरतनो अनेकरतनो; तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — मुत्ता मणि वेळुरियो सङ्खो सिला पवाळं रजतं जातरूपं लोहितको मसारगल्लं; एवमेवं खो, पहाराद, अयं धम्मविनयो बहुरतनो अनेकरतनो । तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । यम्पि, पहाराद, अयं धम्मविनयो बहुरतनो अनेकरतनो; तत्रिमानि रतनानि, सेय्यथिदं — चत्तारो सतिपट्ठाना, चत्तारो सम्मप्पधाना, चत्तारो इद्धिपादा, पञ्चिन्द्रियानि, पञ्च बलानि, सत्त बोज्झङ्गा, अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो; अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति ।

“सेय्यथापि, पहाराद, महासमुदो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा; सन्ति महासमुदे योजनसतिकापि अत्तभावा, द्वियोजनसतिकापि अत्तभावा, त्रियोजनसतिकापि अत्तभावा, चतुयोजनसतिकापि अत्तभावा, पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; एवमेवं खो, पहाराद, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — सोतापन्नो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अनागामी अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा अरहत्ताय पटिपन्नो । यम्पि, पहाराद, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — सोतापन्नो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अनागामी अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा अरहत्ताय पटिपन्नो; अयं, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । इमे खो, पहाराद, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ती”ति । नवमं ।

१०. उपोसथसुत्तं

२०. [चूळव० ३८३; उदा० ४५; कथा० ३४६] एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुसङ्घपरिवृतो निसिन्नो होति । अथ खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पठमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति, निक्खन्तो पठमो यामो, चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो । उट्ठिसतु, भन्ते, भगवा भिक्खुं

पातिमोक्खं'न्ति ।

एवं वुत्ते भगवा तुण्ही अहोसि । दुतियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते मज्झिमे यामे, उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति, निक्खन्तो मज्झिमो यामो, चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो । उट्ठिसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्खं'न्ति । दुतियम्पि खो भगवा तुण्ही अहोसि । ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो अभिक्कन्ताय रत्तिया, निक्खन्ते पच्छिमे यामे, उट्ठस्ते अरुणे, नन्दिमुखिया रत्तिया उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच — “अभिक्कन्ता, भन्ते, रत्ति, निक्खन्तो पच्छिमो यामो, उट्ठस्तं अरुणं, नन्दिमुखी रत्ति; चिरनिसिन्नो भिक्खुसङ्घो । उट्ठिसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्खं'न्ति । “अपरिसुद्धा, आनन्द, परिसा'ति ।

अथ खो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स एतदहोसि — “कं नु खो भगवा पुगलं सन्धाय एवमाह — ‘अपरिसुद्धा, आनन्द, परिसा'’ति? अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो सव्बावन्तं भिक्खुसङ्घं चेतसा चेतो परिच्च मनसाकासि । अदसा खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुगलं दुस्सीलं पापधम्मं असुचिं सङ्कस्सरसमाचारं पटिच्छन्नकम्मन्तं अस्समणं समणपटिज्जं अब्रह्मचारिं ब्रह्मचारिपटिज्जं अन्तोपूतिं अवस्सुतं कसम्बुजातं मज्झे भिक्खुसङ्घस्स निसिन्नं; दिस्वान उट्ठायासना येन सो पुगलो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं पुगलं एतदवोच — “उट्ठेहावुसो, दिट्ठोसि भगवता । नत्थि ते भिक्खूहि सद्धिं संवासो'’ति ।

एवं वुत्ते सो पुगलो तुण्ही अहोसि । दुतियम्पि खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुगलं एतदवोच — “उट्ठेहावुसो, दिट्ठोसि भगवता । नत्थि ते भिक्खूहि सद्धिं संवासो'’ति । दुतियम्पि खो सो पुगलो तुण्ही अहोसि । ततियम्पि खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुगलं एतदवोच — “उट्ठेहावुसो, दिट्ठोसि भगवता । नत्थि ते भिक्खूहि सद्धिं संवासो'’ति । ततियम्पि खो सो पुगलो तुण्ही अहोसि ।

अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो तं पुगलं बाहायं गहेत्वा बहिद्वारकोट्टका निक्खामेत्वा सूचिघटिकं दत्त्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं एतदवोच — “निक्खामितो सो, भन्ते, पुगलो मया । परिसुद्धा परिसा । उट्ठिसतु, भन्ते, भगवा भिक्खूनं पातिमोक्खं'न्ति । “अच्छरियं, मोग्गल्लान, अब्भुतं, मोग्गल्लान! याव बाहा गहणापि नाम सो मोघपुरिसो आगमिस्सती'’ति!

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “तुम्हेव दानि, भिक्खवे, उपोसथं करेय्याथ, पातिमोक्खं उट्ठिसेय्याथ । न दानाहं, भिक्खवे, अज्जतगो उपोसथं करिस्सामि, पातिमोक्खं उट्ठिसिस्सामि । अट्ठानमेतं, भिक्खवे, अनवकासो यं तथागतो अपरिसुद्धाय परिसाय पातिमोक्खं उट्ठिसेय्य'’ ।

“अट्ठिमे, भिक्खवे, महासमुद्धे अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । कतमे अट्ठो? महासमुद्धो, भिक्खवे, अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपब्भारो, न आयतकेनेव पपातो । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपब्भारो, न आयतकेनेव पपातो; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति...पे०... (यथा पुरिमे तथा वित्थारेतब्बो) ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो । तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा

गन्धब्बा । वसन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा...पे०... पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा । यम्पि, भिक्खवे, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा; वसन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा...पे०... पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; अयं, भिक्खवे, महासमुद्धे अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति । इमे खो, भिक्खवे, महासमुद्धे अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, यं दिस्वा दिस्वा असुरा महासमुद्धे अभिरमन्ति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, अट्ठ इमस्मिं धम्मविनये अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । कतमे अट्ठ? सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धो अनुपुब्बनिन्नो अनुपुब्बपोणो अनुपुब्बपब्भारो, न आयतकेनेव पपातो; एवमेवं खो, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो । यम्पि, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अनुपुब्बसिक्खा अनुपुब्बकिरिया अनुपुब्बपटिपदा, न आयतकेनेव अज्जापटिवेधो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति...पे०... सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्धो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — तिमि तिमिङ्गलो तिमिरपिङ्गलो असुरा नागा गन्धब्बा, वसन्ति महासमुद्धे योजनसतिकापि अत्तभावा...पे०... पञ्चयोजनसतिकापि अत्तभावा; एवमेवं खो, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो । तत्रिमे भूता — सोतापन्नो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो...पे०... अरहा अरहत्ताय पटिपन्नो । यम्पि, भिक्खवे, अयं धम्मविनयो महत्तं भूतानं आवासो; तत्रिमे भूता — सोतापन्नो सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो...पे०... अरहा अरहत्ताय पटिपन्नो; अयं, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो, यं दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ति । इमे खो, भिक्खवे, इमस्मिं धम्मविनये अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, ये दिस्वा दिस्वा भिक्खू इमस्मिं धम्मविनये अभिरमन्ती”ति । दसमं ।

महावग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

वेरज्जो सीहो आजज्जं, खळुङ्गेन मलानि च ।
दूतेय्यं द्वे च बन्धना, पहारादो उपोसथोति ॥

३. गहपतिवग्गो

१. पठमउग्गसुत्तं

२१. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि “अट्ठहि, भिक्खवे, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि [अब्भुतधम्मेहि (स्या० क०)] समन्नागतं उगं गहपतिं वेसालिकं धारेथा”ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्तान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

अथ खो अज्जतरो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन उग्गस्स गहपतिनो वेसालिकस्स निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो उग्गो गहपति वेसालिको येन सो भिक्खु तेनुपसङ्गमि;

उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो उगं गहपतिं वेसालिकं सो भिक्खु एतदवोच —

“अट्ठहि खो त्वं, गहपति, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो । कतमे ते, गहपति, अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, येहि त्वं समन्नागतो भगवता ब्याकतो”ति? “न खो अहं, भन्ते, जानामि — कतमेहि अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो भगवता ब्याकतोति । अपि च, भन्ते, ये मे अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा संविज्जन्ति, तं सुणोहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, गहपती”ति खो सो भिक्खु उगस्स गहपतिनो वेसालिकस्स पच्चस्सोसि । उगो गहपति वेसालिको एतदवोच — “यदाहं, भन्ते, भगवन्तं पठमं दूरतोव अद्दसं; सह दस्सनेनेव मे, भन्ते, भगवतो चित्तं पसीदि । अयं खो मे, भन्ते, पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति” ।

“सो खो अहं, भन्ते, पसन्नचित्तो भगवन्तं पयिरुपासिं । तस्स मे भगवा अनुपुब्बिं कथं कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं सीलकथं सग्गकथं; कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, नेक्खम्मे आनिसंसं पकासेसि । यदा मं भगवा अज्जासि कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं । सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गणहेय्य; एवमेवं खो मे तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — ‘यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्मं’न्ति । सो खो अहं, भन्ते, दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळ्हधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने तत्थेव बुद्धञ्च धम्मञ्च सङ्गञ्च सरणं अगमासिं, ब्रह्मचरियपञ्चमानि च सिक्खापदानि समादियिं । अयं खो मे, भन्ते, दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“तस्स मय्हं, भन्ते, चतस्सो कोमारियो पजापतियो अहेसुं । अथ ख्वाहं, भन्ते, येन ता पजापतियो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा ता पजापतियो एतदवचं — ‘मया खो, भगिनियो, ब्रह्मचरियपञ्चमानि सिक्खापदानि समादिन्नानि [समादिण्णानि (सी० क०)] । या इच्छति सा इधेव भोगे च भुज्जतु पुज्जानि च करोतु, सकानि वा जातिकुलानि गच्छतु । होति वा पन पुरिसाधिप्पायो, कस्स वो दम्मी”ति? एवं वुत्ते सा, भन्ते, जेट्ठा पजापति मं एतदवोच — ‘इत्थन्नामस्स मं, अय्यपुत्त, पुरिसस्स देही”ति । अथ खो अहं, भन्ते, तं पुरिसं पक्कोसापेत्वा वामेन हत्थेन पजापतिं गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन भिङ्गारं गहेत्वा तस्स पुरिसस्स ओणोजेसिं । कोमारिं खो पनाहं, भन्ते, दारं परिच्चजन्तो नाभिजानामि चित्तस्स अज्जथत्तं । अयं खो मे, भन्ते, ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“संविज्जन्ति खो पन मे, भन्ते, कुले भोगा । ते च खो अप्पटिविभत्ता सीलवन्तोहि कल्याणधम्मेहि । अयं खो मे, भन्ते, चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“यं खो पनाहं, भन्ते, भिक्खुं पयिरुपासामि; सक्कच्चंयेव पयिरुपासामि, नो असक्कच्चं । अयं खो मे, भन्ते, पञ्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“सो चे, भन्ते, मे आयस्मा धम्मं देसेति; सक्कच्चंयेव सुणोमि, नो असक्कच्चं । नो चे मे सो आयस्मा धम्मं देसेति, अहमस्स धम्मं देसेमि । अयं खो मे, भन्ते, छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“अनच्छरियं खो पन मं, भन्ते, देवता उपसङ्कमित्वा आरोचेन्ति — ‘स्वाक्खातो, गहपति, भगवता धम्मो”ति । एवं वुत्ते

अहं, भन्ते, ता देवता एवं वदामि — ‘वदेय्याथ वा एवं खो तुम्हे देवता नो वा वदेय्याथ, अथ खो स्वाक्खातो भगवता धम्मो’ति । न खो पनाहं, भन्ते, अभिजानामि ततोनिदानं चित्तस्स उन्नतिं [उण्णतिं (क०) ध० स० ११२१; विभ० ८४३, ८४५ पस्सितब्बं] — ‘मं वा देवता उपसङ्कमन्ति, अहं वा देवताहि सद्धिं सल्लपामी’ति । अयं खो मे, भन्ते, सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“यानिमानि, भन्ते, भगवता देसितानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि, नाहं तेसं किञ्चि अत्तनि अप्पहीनं समनुपस्सामि । अयं खो मे, भन्ते, अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति । इमे खो मे, भन्ते, अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा संविज्जन्ति । न च खो अहं जानामि — कतमेहि चाहं [कतमेहिपहं (सी०), कतमेहिपाहं (पी० क०)] अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो’ति ।

अथ खो सो भिक्खु उग्गस्स गहपतिनो वेसालिकस्स निवेसने पिण्डपातं गहेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु यावतको अहोसि उग्गेन गहपतिना वेसालिकेन सद्धिं कथासल्लापो, तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“साधु साधु, भिक्खु! यथा तं उग्गो गहपति वेसालिको सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्य, इमेहेव खो, भिक्खु, अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो उग्गो गहपति वेसालिको मया ब्याकतो । इमेहि च पन, भिक्खु, अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतं उग्गं गहपतिं वेसालिकं धारेही’ति । पठमं ।

२. दुतियउग्गसुत्तं

२२. एकं समयं भगवा वज्जीसु विहरति हत्थिगामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अट्ठहि, भिक्खवे, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतं उग्गं गहपतिं हत्थिगामकं धारेथा’ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

अथ खो अज्जतरो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन उग्गस्स गहपतिनो हत्थिगामकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो उग्गो गहपति हत्थिगामको येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो उग्गं गहपतिं हत्थिगामकं सो भिक्खु एतदवोच — “अट्ठहि खो त्वं, गहपति, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो । कतमे ते, गहपति, अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा, येहि त्वं समन्नागतो भगवता ब्याकतो’ति?

“न खो अहं, भन्ते, जानामि — कतमेहि अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मेहि समन्नागतो भगवता ब्याकतोति । अपि च, भन्ते, ये मे अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा संविज्जन्ति, तं सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति । “एवं, गहपती’ति खो सो भिक्खु उग्गस्स गहपतिनो हत्थिगामकस्स पच्चस्सोसि । उग्गो गहपति हत्थिगामको एतदवोच — “यदाहं, भन्ते, नागवने परिचरन्तो भगवन्तं पठमं दूरतोव अदसं; सह दस्सनेनेव मे, भन्ते, भगवतो चित्तं पसीदि, सुरामदो च पहीयि । अयं खो मे, भन्ते, पठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति ।

“सो खो अहं, भन्ते, पसन्नचित्तो भगवन्तं पयिरुपासिं । तस्स मे भगवा अनुपुब्बिं कथं कथेसि, सेय्यथिदं — दानकथं

सीलकथं सगगकथं; कामानं आदीनवं ओकारं संकिलेसं, नेक्खम्मो आनिसंसं पकासेसि। यदा मं भगवा अज्जासि कल्लचित्तं मुदुचित्तं विनीवरणचित्तं उदग्गचित्तं पसन्नचित्तं, अथ या बुद्धानं सामुक्कंसिका धम्मदेसना तं पकासेसि — दुक्खं, समुदयं, निरोधं, मग्गं। सेय्यथापि नाम सुद्धं वत्थं अपगतकाळकं सम्मदेव रजनं पटिग्गण्हेय्य; एवमेवं खो मे तस्मिंयेव आसने विरजं वीतमलं धम्मचक्खुं उदपादि — ‘यं किञ्चि समुदयधम्मं, सब्बं तं निरोधधम्मं’ति। सो खो अहं, भन्ते, दिट्ठधम्मो पत्तधम्मो विदितधम्मो परियोगाळ्हधम्मो तिण्णविचिकिच्छो विगतकथंकथो वेसारज्जप्पत्तो अपरप्पच्चयो सत्थुसासने तत्थेव बुद्धञ्च धम्मञ्च सङ्गञ्च सरणं अगमांसि, ब्रह्मचरियपञ्चमानि च सिक्खापदानि समादियिं। अयं खो मे, भन्ते, दुतियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“तस्स मय्हं, भन्ते, चतस्सो कोमारियो पजापतियो अहेसुं। अथ ख्वाहं, भन्ते, येन ता पजापतियो तेनुपसङ्कमिं; उपसङ्कमित्वा ता पजापतियो एतदवचं — ‘मया खो, भगिनियो, ब्रह्मचरियपञ्चमानि सिक्खापदानि समादिन्नानि। या इच्छति सा इधेव भोगे च भुज्जतु पुज्जानि च करोतु, सकानि वा जातिकुलानि गच्छतु। होति वा पन पुरिसाधिप्पायो, कस्स वो दम्मी’ति? एवं वुत्ते सा, भन्ते, जेद्वा पजापति मं एतदवोच — ‘इत्थन्नामस्स मं, अय्यपुत्त, पुरिसस्स देही’ति। अथ खो अहं, भन्ते, तं पुरिसं पक्कोसापेत्वा वामेन हत्थेन पजापतिं गहेत्वा दक्खिणेन हत्थेन भिङ्गारं गहेत्वा तस्स पुरिसस्स ओणोजेसिं। कोमारिं खो पनाहं, भन्ते, दारं परिच्चजन्तो नाभिजानामि चित्तस्स अज्जथत्तं। अयं खो मे, भन्ते, ततियो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“संविज्जन्ति खो पन मे, भन्ते, कुले भोगा। ते च खो अप्पटिविभत्ता सीलवन्तेहि कल्याणधम्मोहि। अयं खो मे, भन्ते, चतुत्थो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“यं खो पनाहं, भन्ते, भिक्खुं पयिरुपासामि; सक्कच्चंयेव पयिरुपासामि, नो असक्कच्चं। सो चे मे आयस्मा धम्मं देसेति; सक्कच्चंयेव सुणोमि, नो असक्कच्चं। नो चे मे सो आयस्मा धम्मं देसेति, अहमस्स धम्मं देसेमि। अयं खो मे, भन्ते, पञ्चमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“अनच्छरियं खो पन, भन्ते, सङ्गे निमन्तिते देवता उपसङ्कमित्वा आरोचेन्ति — ‘असुको, गहपति, भिक्खु उभतोभागविमुत्तो असुको पज्जाविमुत्तो असुको कायसक्खी असुको दिट्ठिप्पत्तो [दिट्ठिप्पत्तो (क०)] असुको सद्भाविमुत्तो असुको धम्मानुसारी असुको सद्धानुसारी असुको सीलवा कल्याणधम्मो असुको दुस्सीलो पापधम्मो’ति। सङ्गं खो पनाहं, भन्ते, परिविसन्तो नाभिजानामि एवं चित्तं उप्पादेन्तो — ‘इमस्स वा थोकं देमि इमस्स वा बहुक’न्ति। अथ ख्वाहं, भन्ते, समचित्तोव देमि। अयं खो मे, भन्ते, छट्ठो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“अनच्छरियं खो पन मं, भन्ते, देवता उपसङ्कमित्वा आरोचेन्ति — ‘स्वाक्खातो, गहपति, भगवता धम्मो’ति। एवं वुत्ते अहं, भन्ते, ता देवता एवं वदेमि — ‘वदेय्याथ वा एवं खो तुम्हे देवता नो वा वदेय्याथ, अथ खो स्वाक्खातो भगवता धम्मो’ति। न खो पनाहं, भन्ते, अभिजानामि ततोनिदानं चित्तस्स उन्नतिं — ‘मं ता देवता उपसङ्कमन्ति, अहं वा देवताहि सद्धिं सल्लपामी’ति। अयं खो मे, भन्ते, सत्तमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति।

“सचे खो पनाहं, भन्ते, भगवतो पठमतरं कालं करेय्यं, अनच्छरियं खो पनेतं यं मं भगवा एवं ब्याकरेय्य — ‘नत्थि तं संयोजनं येन संयुत्तो उग्गो गहपति हत्थिगामको पुन इमं लोकं आगच्छेय्या’ति। अयं खो मे, भन्ते, अट्ठमो अच्छरियो अब्भुतो धम्मो संविज्जति। इमे खो मे, भन्ते, अट्ठ अच्छरिया अब्भुता धम्मा संविज्जन्ति। न च खो अहं जानामि —

कतमेहि चाहं अट्टहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो’ति ।

“अथ खो सो भिक्खु उग्गस्स गहपतिनो हत्थिगामकस्स निवेसने पिण्डपातं गहेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु यावतको अहोसि उग्गेन गहपतिना हत्थिगामकेन सद्धिं कथासल्लापो, तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“साधु साधु, भिक्खु! यथा तं उग्गो गहपति हत्थिगामको सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्य, इमेहेव खो भिक्खु, अट्टहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो उग्गो गहपति हत्थिगामको मया ब्याकतो । इमेहि च पन, भिक्खु, अट्टहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतं उग्गं गहपतिं हत्थिगामकं धारेही’ति । दुतियं ।

३. पठमहत्थकसुत्तं

२३. एकं समयं भगवा आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “सत्तहि, भिक्खवे, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतं हत्थकं आळवकं धारेथ । कतमेहि सत्तहि? सद्धो हि, भिक्खवे, हत्थको आळवको; सीलवा, भिक्खवे, हत्थको आळवको; हिरीमा, भिक्खवे, हत्थको आळवको; ओत्तप्पी, भिक्खवे, हत्थको आळवको; बहुस्सुतो, भिक्खवे, हत्थको आळवको; चागवा, भिक्खवे, हत्थको आळवको; पज्जवा, भिक्खवे, हत्थको आळवको — इमेहि खो, भिक्खवे, सत्तहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतं हत्थकं आळवकं धारेथा’ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

अथ खो अज्जतरो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन हत्थकस्स आळवकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो हत्थको आळवको येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तं भिक्खुं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो हत्थकं आळवकं सो भिक्खु एतदवोच —

“सत्तहि खो त्वं, आवुसो, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो । कतमेहि सत्तहि? ‘सद्धो, भिक्खवे, हत्थको आळवको; सीलवा...पे०... हिरिमा... ओत्तप्पी... बहुस्सुतो... चागवा... पज्जवा, भिक्खवे, हत्थको आळवको’ति । इमेहि खो त्वं, आवुसो, सत्तहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो’ति । “कच्चित्थ, भन्ते, न कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’ति? “न हेत्थ, आवुसो, कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’ति । “साधु, भन्ते, यदेत्थ न कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’ति ।

अथ खो सो भिक्खु हत्थकस्स आळवकस्स निवेसने पिण्डपातं गहेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन हत्थकस्स आळवकस्स निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । अथ खो, भन्ते, हत्थको आळवको येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अहं, भन्ते, हत्थकं आळवकं एतदवचं — ‘सत्तहि खो त्वं, आवुसो, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो । कतमेहि सत्तहि? सद्धो, भिक्खवे, हत्थको आळवको;

सीलवा...पे०... हिरिमा... ओत्तप्पी... बहुस्सुतो... चागवा... पञ्जवा, भिक्खवे, हत्थको आळवकोति । इमेहि खो त्वं, आवुसो, सत्तिहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतो भगवता ब्याकतो'ति ।

“एवं वुत्ते, भन्ते, हत्थको मं एतदवोच — ‘कच्चित्थ, भन्ते, न कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’ति? ‘न हेत्थ, आवुसो, कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’ति । ‘साधु, भन्ते, यदेत्थ न कोचि गिही अहोसि ओदातवसनो’”ति ।

“साधु साधु, भिक्खु! अप्पिच्छो सो, भिक्खु, कुलपुत्तो । सन्तेयेव अत्तनि कुसलधम्मो न इच्छति परेहि जायमाने [पञ्जापयमाने (क०)] । तेन हि त्वं, भिक्खु, इमिनापि अट्टमेन अच्छरियेन अब्भुतेन धम्मो समन्नागतं हत्थकं आळवकं धारेहि, यदिदं अप्पिच्छताया’ति । ततियं ।

४. दुतियहत्थकसुत्तं

२४. एकं समयं भगवा आळवियं विहरति अग्गाळवे चेतिये । अथ खो हत्थको आळवको पञ्चमत्तेहि उपासकसत्तेहि परिवुतो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो हत्थकं आळवकं भगवा एतदवोच — “महती खो त्यायं, हत्थक, परिसा । कथं पन त्वं, हत्थक, इमं महतिं परिसं सङ्गणहासी’ति? “यानिमानि, भन्ते, भगवता देसितानि [अ० नि० ४.३२; दी० नि० ३.३१३] चत्तारि सङ्गहवत्थूनि, तेहाहं [तेनाहं (सी०)] इमं महतिं परिसं सङ्गणहामि । अहं, भन्ते, यं जानामि — ‘अयं दानेन सङ्गहेतब्बो’ति, तं दानेन सङ्गणहामि; यं जानामि — ‘अयं पेय्यवज्जेन सङ्गहेतब्बो’ति, तं पेय्यवज्जेन सङ्गणहामि; यं जानामि — ‘अयं अत्थचरियाय सङ्गहेतब्बो’ति, तं अत्थचरियाय सङ्गणहामि; यं जानामि — ‘अयं समानत्तताय सङ्गहेतब्बो’ति, तं समानत्तताय सङ्गणहामि । संविज्जन्ति खो पन मे, भन्ते, कुले भोगा । दलिदस्स खो नो तथा सोतब्बं मज्जन्ती’ति । “साधु साधु, हत्थक! योनि खो त्यायं, हत्थक, महतिं परिसं सङ्गहेतुं । ये हि केचि, हत्थक, अतीतमद्धानं महतिं परिसं सङ्गहेसुं, सब्बे ते इमेहेव चतूहि सङ्गहवत्थूहि महतिं परिसं सङ्गहेसुं । येपि हि केचि, हत्थक, अनागतमद्धानं महतिं परिसं सङ्गहिस्सन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतूहि सङ्गहवत्थूहि महतिं परिसं सङ्गहिस्सन्ति । येपि हि केचि, हत्थक, एतरहि महतिं परिसं सङ्गहन्ति, सब्बे ते इमेहेव चतूहि सङ्गहवत्थूहि महतिं परिसं सङ्गहन्ती’ति ।

अथ खो हत्थको आळवको भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते हत्थके आळवके भिक्खू आमन्तेसि — “अट्ठहि, भिक्खवे, अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतं हत्थकं आळवकं धारेथ । कतमेहि अट्ठहि? सद्धो, भिक्खवे, हत्थको आळवको; सीलवा, भिक्खवे...पे०... हिरिमा... ओत्तप्पी... बहुस्सुतो... चागवा... पञ्जवा, भिक्खवे, हत्थको आळवको; अप्पिच्छो, भिक्खवे, हत्थको आळवको । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि अच्छरियेहि अब्भुतेहि धम्मोहि समन्नागतं हत्थकं आळवकं धारेथा’ति । चतुत्थं ।

५. महानामसुत्तं

२५. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो महानामो सक्को येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महानामो सक्को भगवन्तं एतदवोच — “कित्तावता नु खो, भन्ते, उपासको होती’ति? “यतो खो, महानाम, बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो

होति, सङ्खं सरणं गतो होति; एत्तावता खो, महानाम, उपासको होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सीलवा होती”ति? “यतो खो, महानाम, उपासको पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति; एत्तावता खो, महानाम, उपासको सीलवा होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताया”ति? “यतो खो, महानाम, उपासको अत्तनाव सद्धासम्पन्नो होति, नो परं सद्धासम्पदाय समादपेति [समादपेति (?)]; अत्तनाव सीलसम्पन्नो होति, नो परं सीलसम्पदाय समादपेति; अत्तनाव चागसम्पन्नो होति, नो परं चागसम्पदाय समादपेति; अत्तनाव भिक्खूनं दस्सनकामो होति, नो परं भिक्खूनं दस्सने समादपेति; अत्तनाव सद्धम्मं सोतुकामो होति, नो परं सद्धम्मस्सवने समादपेति; अत्तनाव सुतानं धम्मानं धारणजातिको होति, नो परं धम्मधारणाय समादपेति; अत्तनाव सुतानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति, नो परं अत्थूपपरिक्खाय समादपेति; अत्तनाव अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति, नो परं धम्मानुधम्मपटिपत्तिया समादपेति । एत्तावता खो, महानाम, उपासको अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताया”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको अत्तहिताय च पटिपन्नो होति परहिताय चा”ति? “यतो खो, महानाम, उपासको अत्तना च सद्धासम्पन्नो होति, परञ्च सद्धासम्पदाय समादपेति; अत्तना च सीलसम्पन्नो होति, परञ्च सीलसम्पदाय समादपेति; अत्तना च चागसम्पन्नो होति, परञ्च चागसम्पदाय समादपेति; अत्तना च भिक्खूनं दस्सनकामो होति, परञ्च भिक्खूनं दस्सने समादपेति; अत्तना च सद्धम्मं सोतुकामो होति, परञ्च सद्धम्मस्सवने समादपेति; अत्तना च सुतानं धम्मानं धारणजातिको होति, परञ्च धम्मधारणाय समादपेति; अत्तना च सुतानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति, परञ्च अत्थूपपरिक्खाय समादपेति, अत्तना च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति, परञ्च धम्मानुधम्मपटिपत्तिया समादपेति । एत्तावता खो, महानाम, उपासको अत्तहिताय च पटिपन्नो होति परहिताय चा”ति । पञ्चमं ।

६. जीवकसुत्तं

२६. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति जीवकम्बवने । अथ खो जीवको कोमारभच्चो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जीवको कोमारभच्चो भगवन्तं एतदवोच — “कित्तावता नु खो, भन्ते, उपासको होती”ति? “यतो खो, जीवक, बुद्धं सरणं गतो होति, धम्मं सरणं गतो होति, सङ्खं सरणं गतो होति; एत्तावता खो जीवक, उपासको होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको सीलवा होती”ति? “यतो खो, जीवक, उपासको पाणातिपाता पटिविरतो होति... पे०... सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति; एत्तावता खो, जीवक, उपासको सीलवा होती”ति ।

“कित्तावता पन, भन्ते, उपासको अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताया”ति? “यतो खो, जीवक, उपासको अत्तनाव सद्धासम्पन्नो होति, नो परं सद्धासम्पदाय समादपेति...पे०... अत्तनाव अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति, नो परं धम्मानुधम्मपटिपत्तिया समादपेति । एत्तावता खो, जीवक, उपासको अत्तहिताय पटिपन्नो होति, नो परहिताया”ति ।

“कितावता पन, भन्ते, उपासको अत्तहिताय च पटिपन्नो होति परहिताय चा”ति? “यतो खो, जीवक, उपासको अत्तना च सद्धासम्पन्नो होति, परञ्च सद्धासम्पदाय समादपेति; अत्तना च सीलसम्पन्नो होति, परञ्च सीलसम्पदाय समादपेति; अत्तना च चागसम्पन्नो होति, परञ्च चागसम्पदाय समादपेति; अत्तना च भिक्खूनं दस्सनकामो होति, परञ्च भिक्खूनं दस्सने समादपेति; अत्तना च सद्धम्मं सोतुकामो होति, परञ्च सद्धम्मस्सवने समादपेति; अत्तना च सुतानं धम्मानं धारणाजित्तो होति, परञ्च धम्मधारणाय समादपेति; अत्तना च सुतानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति, परञ्च अत्थूपपरिक्खाय समादपेति; अत्तना च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति, परञ्च धम्मानुधम्मपटिपत्तिया समादपेति । एतावता खो, जीवक, उपासको अत्तहिताय च पटिपन्नो होति परहिताय चा”ति । छट्ठं ।

७. पठमबलसुत्तं

२७. “अट्ठिमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि अट्ठ? रुण्णबला, भिक्खवे, दारका, कोधबला मातुगामा, आवुधबला चोरा, इस्सरियबला राजानो, उज्झत्तिबला बाला, निज्झत्तिबला पण्डिता, पटिसङ्खानबला बहुस्सुता, खन्तिबला समणब्राह्मणा — इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ बलानी”ति । सत्तमं ।

८. दुतियबलसुत्तं

२८. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “कति नु खो, सारिपुत्त, खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति? “अट्ठ, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“कतमानि अट्ठ? [अ० नि० १०.९०; पटि० म० २.४४] इध, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अनिच्चतो सब्बे सङ्खारा यथाभूतं सम्मप्यज्जाय सुदिट्ठा होन्ति । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अनिच्चतो सब्बे सङ्खारा यथाभूतं सम्मप्यज्जाय सुदिट्ठा होन्ति, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अङ्गारकासूपमा कामा यथाभूतं सम्मप्यज्जाय सुदिट्ठा होन्ति । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अङ्गारकासूपमा कामा यथाभूतं सम्मप्यज्जाय सुदिट्ठा होन्ति, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो विवेकनिन्नं चित्तं होति विवेकपोणं विवेकपब्भारं विवेकट्ठं नेक्खम्माभिरतं व्यन्तिभूतं सब्बसो आसवट्ठानियेहि धम्मोहि । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो विवेकनिन्नं चित्तं होति विवेकपोणं विवेकपब्भारं विवेकट्ठं नेक्खम्माभिरतं व्यन्तिभूतं सब्बसो आसवट्ठानियेहि धम्मोहि, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता होन्ति सुभाविता । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता होन्ति सुभाविता, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म

खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो इद्धिपादा भाविता होन्ति सुभाविता...पे०... पञ्चिन्द्रियानि भावितानि होन्ति सुभावितानि...पे०... सत्त बोज्झङ्गा भाविता होन्ति सुभाविता...पे०... अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावितो होति सुभावितो । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावितो होति सुभावितो, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति ।

“इमानि खो, भन्ते, अट्ठ खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति । अट्ठमं ।

९. अक्खणसुत्तं

२९. “‘खणकिच्चो लोको, खणकिच्चो लोको’ति, भिक्खवे, अस्सुतवा पृथुज्जनो भासति, नो च खो सो जानाति खणं वा अक्खणं वा । अट्ठिमे, भिक्खवे, अक्खणा असमया ब्रह्मचरियवासाय । कतमे अट्ठ? इध, भिक्खवे, तथागतो च लोके उप्पन्नो होति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा, धम्मो च देसियति ओपसमिको परिनिब्बानिको सम्बोधगामी सुगतप्पवेदितो; अयञ्च पुग्गलो निरयं उपपन्नो होति । अयं, भिक्खवे, पठमो अक्खणो असमयो ब्रह्मचरियवासाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो च लोके उप्पन्नो होति...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा, धम्मो च देसियति ओपसमिको परिनिब्बानिको सम्बोधगामी सुगतप्पवेदितो; अयञ्च पुग्गलो तिरच्छानयोनं उपपन्नो होति...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे...पे०... अयञ्च पुग्गलो पेत्तिविसयं उपपन्नो होति...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे...पे०... अयञ्च पुग्गलो अज्जतरं दीघायुकं देवनिकायं उपपन्नो होति...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे...पे०... अयञ्च पुग्गलो पच्चन्तिमेसु जनपदेसु पच्चाजातो होति, सो च होति अविज्जातारेसु मिलक्खेसु [मिलक्खूसु (स्या० क०) दी० नि० ३.३५८], यत्थ नत्थि गति भिक्खून् भिक्खुनीन् उपासकानं उपासिकानं... पे०... पञ्चमो अक्खणो असमयो ब्रह्मचरियवासाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे...पे०... अयञ्च पुग्गलो मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजातो होति, सो च होति मिच्छादिट्ठिको विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मगता सम्मा पटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति...पे०... ।

“पुन चपरं, भिक्खवे...पे०... अयञ्च पुग्गलो मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजातो होति, सो च होति दुप्पज्जो जळो एळमूगो अप्पटिबलो सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमज्जातुं । अयं, भिक्खवे, सत्तमो अक्खणो असमयो ब्रह्मचरियवासाय ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो च लोके अनुप्पन्नो होति अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा ।

धम्मो च न देसियति ओपसमिको परिनिब्बानिको सम्बोधगामी सुगतप्पवेदितो । अयञ्च पुग्गलो मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजातो होति, सो च होति पज्जवा अजळो अनेळमूगो पटिबलो सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमज्जातुं । अयं, भिक्खवे, अट्ठमो अक्खणो असमयो ब्रह्मचरियवासाय । ‘इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ अक्खणा असमया ब्रह्मचरियवासाय’” ।

“एकोव खो, भिक्खवे, खणो च समयो च ब्रह्मचरियवासाय । कतमो एको? इध, भिक्खवे, तथागतो च लोके उप्पन्नो होति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । धम्मो च देसियति ओपसमिको परिनिब्बानिको सम्बोधगामी सुगतप्पवेदितो । अयञ्च पुग्गलो मज्झिमेसु जनपदेसु पच्चाजातो होति, सो च होति पज्जवा अजळो अनेळमूगो पटिबलो सुभासितदुब्भासितस्स अत्थमज्जातुं । अयं, भिक्खवे, एकोव खणो च समयो च ब्रह्मचरियवासाया”ति ।

“मनुस्सलाभं [मनुस्सलोकं (स्या०)] लब्धान, सद्धम्मो सुप्पवेदिते ।
ये खणं नाधिगच्छन्ति, अतिनामेन्ति ते खणं ॥

“बहू हि अक्खणा वुत्ता, मग्गस्स अन्तरायिका ।
कदाचि करहचि लोके, उप्पज्जन्ति तथागता ॥

“तयिदं [तस्सिदं (क०)] सम्मुखीभूतं, यं लोकस्मिं सुदुल्लभं ।
मनुस्सपटिलाभो च, सद्धम्मस्स च देसना ।
अलं वायमितुं तत्थ, अत्तकामेन [अत्थकामेन (सी० स्या० क०)] जन्तुना ॥

“कथं विजज्जा सद्धम्मं, खणो वे [वो (स्या०)] मा उपच्चगा ।
खणातीता हि सोचन्ति, निरयम्हि समप्पिता ॥

“इध चे नं विराधेति, सद्धम्मस्स नियामतं [नियामितं (स्या०)] ।
वाणिजोव अतीतत्थो, चिरत्तं [चिरन्तं (क०)] अनुतपिस्सति ॥

“अविज्जानिवुतो पोसो, सद्धम्मं अपराधिको ।
जातिमरणसंसारं, चिरं पच्चनुभोस्सति ॥

“ये च लब्धा मनुस्सत्तं, सद्धम्मो सुप्पवेदिते ।
अकंसु सत्थु वचनं, करिस्सन्ति करोन्ति वा ॥

“खणं पच्चविदुं लोके, ब्रह्मचरियं अनुत्तरं ।
ये मग्गं पटिपज्जिंसु, तथागतप्पवेदितं ॥

“ये संवरा चक्खुमता, देसितादिच्चबन्धुना ।
तेसु [तेसं (क०)] गुत्तो सदा सतो, विहरे अनवस्सुतो ॥

“सब्बे अनुसये छेत्वा, मारधेय्यपरानुगे ।

ते वे पारङ्गता [पारगता (सी० स्या० पी०)] लोके, ये पत्ता आसवक्खय”न्ति ॥ नवमं ।

१०. अनुरुद्धमहावितक्कसुत्तं

३०. एकं समयं भगवा भग्वेसु विहरति सुंसुमारगिरे भेसकळावने मिगदाये । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुरुद्धो चेतीसु विहरति पाचीनवंसदाये । अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि — “अप्पिच्छस्सायं धम्मो, नायं धम्मो महिच्छस्स; सन्तुट्ठस्सायं धम्मो, नायं धम्मो असन्तुट्ठस्स; पविवित्तस्सायं धम्मो, नायं धम्मो सङ्गणिकारामस्स; आरद्धवीरियस्सायं धम्मो, नायं धम्मो कुसीतस्स; उपट्ठितस्सतिस्सायं [उपट्ठितस्सतिस्सायं (सी० स्या० पी०)] धम्मो, नायं धम्मो मुट्ठस्सतिस्स [मुट्ठस्सतिस्स (सी० स्या० पी०)]; समाहितस्सायं धम्मो, नायं धम्मो असमाहितस्स; पज्जवतो अयं धम्मो, नायं धम्मो दुप्पज्जस्सा”ति ।

अथ खो भगवा आयस्मतो अनुरुद्धस्स चेतसा चेतोपरिवितक्कमज्जाय — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारयेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य; एवमेवं — भग्वेसु सुंसुमारगिरे भेसकळावने मिगदाये अन्तरहितो चेतीसु पाचीनवंसदाये आयस्मतो अनुरुद्धस्स सम्मुखे पातुरहोसि । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । आयस्मापि खो अनुरुद्धो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं

निसिन्नं खो आयस्मन्तं अनुरुद्धं भगवा एतदवोच —

“साधु साधु, अनुरुद्ध! साधु खो त्वं, अनुरुद्ध, (यं तं महापुरिसवितक्कं) [सत्त महापुरिसवितक्के (सी० पी०) दी० नि० ३.३५८] वितक्केसि — ‘अप्पिच्छस्सायं धम्मो, नायं धम्मो महिच्छस्स; सन्तुट्ठस्सायं धम्मो, नायं धम्मो असन्तुट्ठस्स; पविवित्तस्सायं धम्मो, नायं धम्मो सङ्गणिकारामस्स; आरद्धवीरियस्सायं धम्मो, नायं धम्मो कुसीतस्स; उपट्ठितस्सतिस्सायं धम्मो, नायं धम्मो मुट्ठस्सतिस्स; समाहितस्सायं धम्मो, नायं धम्मो असमाहितस्स; पज्जवतो अयं धम्मो, नायं धम्मो दुप्पज्जस्सा’ति । तेन हि त्वं, अनुरुद्ध, इमप्पि अट्ठमं महापुरिसवितक्कं वितक्केहि — ‘निप्पपञ्चारामस्सायं धम्मो निप्पपञ्चरतिनो, नायं धम्मो पपञ्चारामस्स पपञ्चरतिनो’”ति ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे अट्ठ महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, ततो त्वं, अनुरुद्ध, यावदेव [यावदे (सं० नि० २.१५२)] आकङ्खिस्ससि, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिस्ससि ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे अट्ठ महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, ततो त्वं, अनुरुद्ध, यावदेव आकङ्खिस्ससि, वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झत्तं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिस्ससि ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे अट्ठ महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, ततो त्वं, अनुरुद्ध, यावदेव आकङ्खिस्ससि, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरिस्ससि सतो च सम्पजानो सुखञ्च कायेन पटिसंवेदिस्ससि यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिस्ससि ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, ततो त्वं, अनुरुद्ध, यावदेव आक्खिस्ससि, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरिस्ससि ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे च अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, इमेसज्ज चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी भविस्ससि अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, ततो तुहं, अनुरुद्ध, सेय्यथापि नाम गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा नानारत्तानं दुस्सानं दुस्सकरण्डको पूरो; एवमेवं ते पंसुकूलचीवरं खायिस्सति सन्तुट्ठस्स विहरतो रतिया अपरितस्साय फासुविहाराय ओक्कमनाय निब्बानस्स ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे च अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, इमेसज्ज चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी भविस्ससि अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, ततो तुहं, अनुरुद्ध, सेय्यथापि नाम गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा सालीनं ओदनो विचितकाळको अनेकसूपो अनेकव्यञ्जनो; एवमेवं ते पिण्डियालोपभोजनं खायिस्सति सन्तुट्ठस्स विहरतो रतिया अपरितस्साय फासुविहाराय ओक्कमनाय निब्बानस्स ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे च अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, इमेसज्ज चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी भविस्ससि अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, ततो तुहं, अनुरुद्ध, सेय्यथापि नाम गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा कूटागारं उल्लित्तावलित्तं निवातं फुसितगळं पिहितवातपानं; एवमेवं ते रुक्खमूलसेनासनं खायिस्सति सन्तुट्ठस्स विहरतो रतिया अपरितस्साय फासुविहाराय ओक्कमनाय निब्बानस्स ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे च अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, इमेसज्ज चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी भविस्ससि अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, ततो तुहं, अनुरुद्ध, सेय्यथापि नाम गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा पल्लङ्को गोणकत्थतो पटिकत्थतो पटलिकत्थतो कदलिमिगपवरपच्चत्थरणो [\[कादलि... पच्चत्थरणो \(सी०\)\]](#) सउत्तरच्छदो उभतोलोहितकूपधानो; एवमेवं ते तिणसन्थारकसयनासनं खायिस्सति सन्तुट्ठस्स विहरतो रतिया अपरितस्साय फासुविहाराय ओक्कमनाय निब्बानस्स ।

“यतो खो त्वं, अनुरुद्ध, इमे च अट्ट महापुरिसवितक्के वितक्केस्ससि, इमेसज्ज चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी भविस्ससि अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, ततो तुहं, अनुरुद्ध, सेय्यथापि नाम गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा नानाभेसज्जानि, सेय्यथिदं — सप्पि नवनीतं तेलं मधु फाणितं; एवमेवं ते पूतिमुत्तभेसज्जं खायिस्सति सन्तुट्ठस्स विहरतो रतिया अपरितस्साय फासुविहाराय ओक्कमनाय निब्बानस्स । तेन हि त्वं, अनुरुद्ध, आयतिकम्पि वस्सावासं इधेव चेतीसु पाचीनवंसदाये विहरेय्यासी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं अनुरुद्धं इमिना ओवादेन ओवदित्वा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेवं — चेतीसु पाचीनवंसदाये अन्तरहितो भगोसु सुंसुमारगिरे भेसकळावने मिगदाये पातुरहोसीति । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “अट्ट खो, भिक्खवे, महापुरिसवितक्के देसेस्सामि, तं सुणाथ...पे०... कतमे च, भिक्खवे, अट्ट महापुरिसवितक्का? अप्पिच्छस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो महिच्छस्स; सन्तुट्ठस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असन्तुट्ठस्स; पविवित्तस्सायं, भिक्खवे, धम्मो,

नायं धम्मो सङ्गणिकारामस्स; आरद्धवीरियस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो कुसीतस्स; उपट्ठितस्सतिस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो मुट्ठस्सतिस्स; समाहितस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असमाहितस्स; पञ्चवतो अयं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो दुप्पञ्जस्स; निष्पपञ्चारामस्सायं, भिक्खवे, धम्मो निष्पपञ्चरतिनो, नायं धम्मो पपञ्चारामस्स पपञ्चरतिनो” ।

“अपिच्छस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो महिच्छस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु अपिच्छो समानो ‘अपिच्छोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, सन्तुट्ठो समानो ‘सन्तुट्ठोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, पविवित्तो समानो ‘पविवित्तोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, आरद्धवीरियो समानो ‘आरद्धवीरियोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, उपट्ठितस्सति समानो ‘उपट्ठितस्सतीति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, समाहितो समानो ‘समाहितोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, पञ्चवा समानो ‘पञ्चवाति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति, निष्पपञ्चारामो समानो ‘निष्पपञ्चारामोति मं जानेय्यु’न्ति न इच्छति । ‘अपिच्छस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो महिच्छस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“सन्तुट्ठस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असन्तुट्ठस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । ‘सन्तुट्ठस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असन्तुट्ठस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“पविवित्तस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो सङ्गणिकारामस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो भवन्ति उपसङ्गमितारो भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो राजानो राजमहामत्ता तित्थिया तित्थियसावका । तत्र भिक्खु विवेकनिन्नेन चित्तेन विवेकपोणेन विवेकपब्भारेन विवेकट्ठेन नेक्खम्माभिरतेन अञ्जदत्थु उय्योजनिकपटिसंयुत्तंयेव कथं कत्ता [पवत्ता (क०)] होति । ‘पविवित्तस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो सङ्गणिकारामस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“आरद्धवीरियस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो कुसीतस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं, किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खितधुरो कुसलेसु धम्मेसु । ‘आरद्धवीरियस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो कुसीतस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“उपट्ठितस्सतिस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो मुट्ठस्सतिस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । ‘उपट्ठितस्सतिस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो, मुट्ठस्सतिस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“समाहितस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असमाहितस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि... पे०... चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । ‘समाहितस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो असमाहितस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“पञ्चवतो अयं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो दुप्पञ्जस्सा”ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चवा होति उदयत्थगामिनिया पञ्चाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया ।

‘पञ्चवतो अयं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो दुप्पञ्जस्सा’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘निप्पपञ्चारामस्सायं, भिक्खवे, धम्मो निप्पपञ्चरतिनो, नायं धम्मो पपञ्चारामस्स पपञ्चरतिनो’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो पपञ्चनिरोधे चित्तं पक्खन्दति पसीदति सन्तिट्ठति विमुच्चति । ‘निप्पपञ्चारामस्सायं, भिक्खवे, धम्मो, निप्पपञ्चरतिनो, नायं धम्मो पपञ्चारामस्स पपञ्चरतिनो’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं”न्ति ।

अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो आयतिकम्पि वस्सावासं तत्थेव चेतीसु पाचीनवंसदाये विहासि । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पनायस्मा अनुरुद्धो अरहतं अहोसीति । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो अरहतप्पत्तो तायं वेलायं इमा गाथायो अभ्भासि —

[थेरगा० ९०१-९०३] “मम सङ्कप्पमज्जाय, सत्था लोके अनुत्तरो ।
मनोमयेन कायेन, इद्धिया उपसङ्गमि ॥

“यथा मे अहु सङ्कप्पो, ततो उत्तरि देसयि ।
निप्पपञ्चरतो बुद्धो, निप्पपञ्चं अदेसयि ॥

“तस्साहं धम्ममज्जाय, विहासिं सासने रतो ।
तिस्सो विज्जा अनुप्पत्ता, कतं बुद्धस्स सासन”न्ति ॥ दसमं ।

गहपतिवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे उग्गा द्वे च हत्थका, महानामेन जीवको ।
द्वे बला अक्खणा वुत्ता, अनुरुद्धेन ते दसाति ॥

४. दानवग्गो

१. पठमदानसुत्तं

३१. [दी० नि० ३.३३६] “अट्ठिमानि, भिक्खवे, दानानि । कतमानि अट्ठु? आसज्ज दानं देति, भया दानं देति, ‘अदासि मे’ति दानं देति, ‘दस्सति मे’ति दानं देति, ‘साहु दान’न्ति दानं देति, ‘अहं पचामि, इमे न पचन्ति; नारहामि पचन्तो अपचन्तानं दानं अदातु’न्ति दानं देति, ‘इमं मे दानं ददतो कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गच्छती’ति दानं देति, चित्तालङ्कारचित्तपरिक्खारत्थं दानं देति । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ दानानी”ति । पठमं ।

२. दुतियदानसुत्तं

३२. [कथा० ४८०] “सद्धा हिरियं कुसलञ्च दानं,
धम्मा एते सप्पुरिसानुयाता ।
एतज्झि मग्गं दिवियं वदन्ति,
एतेन हि गच्छति देवलोक”न्ति ॥ दुतियं ।

३. दानवत्थुसुत्तं

३३. “अट्ठिमानि, भिक्खवे, दानवत्थूनि । कतमानि अट्ठ? छन्दा दानं देति, दोसा दानं देति, मोहा दानं देति, भया दानं देति, ‘दिन्नुपुब्बं कतपुब्बं पितुपितामहेहि, नारहामि पोराणं कुलवंसं हापेतु’न्ति दानं देति, ‘इमाहं दानं दत्त्वा कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जिस्सामी’ति दानं देति, ‘इमं मे दानं ददतो चित्तं पसीदति, अत्तमनता सोमनस्सं उपजायती’ति दानं देति, चित्तालङ्कारचित्तपरिक्खारत्थं दानं देति । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ दानवत्थूनी’ति । ततियं ।

४. खेत्तसुत्तं

३४. “अट्ठङ्गसमन्नागते, भिक्खवे, खेत्ते बीजं वुत्तं न महप्फलं होति न महस्सादं न फातिसेय्यं [न फातिसेय्यन्ति (सी० स्या० क०), न फातिसेय्या (कत्थचि)] । कथं अट्ठङ्गसमन्नागते? इध, भिक्खवे, खेत्तं उन्नामनिन्नामि च होति, पासाणसक्खरिकञ्च होति, ऊसरञ्च होति, न च गम्भीरसितं होति, न आयसम्पन्नं होति, न अपायसम्पन्नं होति, न मातिकासम्पन्नं होति, न मरियादसम्पन्नं होति । एवं अट्ठङ्गसमन्नागते, भिक्खवे, खेत्ते बीजं वुत्तं न महप्फलं होति न महस्सादं न फातिसेय्यं ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतेसु समणब्राह्मणेषु दानं दिन्नं न महप्फलं होति न महानिसंसं न महाजुतिकं न महाविप्फारं । कथं अट्ठङ्गसमन्नागतेसु? इध, भिक्खवे, समणब्राह्मणा मिच्छादिट्ठिका होन्ति, मिच्छासङ्कप्पा, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्ता, मिच्छाआजीवा, मिच्छावायामा, मिच्छासतिनो, मिच्छासमाधिनो । एवं अट्ठङ्गसमन्नागतेसु, भिक्खवे, समणब्राह्मणेषु दानं दिन्नं न महप्फलं होति न महानिसंसं न महाजुतिकं न महाविप्फारं ।

“अट्ठङ्गसमन्नागते, भिक्खवे, खेत्ते बीजं वुत्तं महप्फलं होति महस्सादं फातिसेय्यं । कथं अट्ठङ्गसमन्नागते? इध, भिक्खवे, खेत्तं अनुन्नामानिन्नामि च होति, अपासाणसक्खरिकञ्च होति, अनूसरञ्च होति, गम्भीरसितं होति, आयसम्पन्नं होति, अपायसम्पन्नं होति, मातिकासम्पन्नं होति, मरियादसम्पन्नं होति । एवं अट्ठङ्गसमन्नागते, भिक्खवे, खेत्ते बीजं वुत्तं महप्फलं होति महस्सादं फातिसेय्यं ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतेसु समणब्राह्मणेषु दानं दिन्नं महप्फलं होति महानिसंसं महाजुतिकं महाविप्फारं । कथं अट्ठङ्गसमन्नागतेसु? इध, भिक्खवे, समणब्राह्मणा सम्मादिट्ठिका होन्ति, सम्मासङ्कप्पा, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्ता, सम्माआजीवा, सम्मावायामा, सम्मासतिनो, सम्मासमाधिनो । एवं अट्ठङ्गसमन्नागतेसु, भिक्खवे, समणब्राह्मणेषु दानं दिन्नं महप्फलं होति महानिसंसं महाजुतिकं महाविप्फार”न्ति ।

“यथापि खेत्ते सम्पन्ने, पवुत्ता बीजसम्पदा ।

देवे सम्पादयन्तमिह [सज्जायन्तमिह (क०)], होति धज्जस्स सम्पदा ॥

“अनीतिसम्पदा होति, विरूळही भवति सम्पदा ।

वेपुल्लसम्पदा होति, फलं वे होति सम्पदा ॥

“एवं सम्पन्नसीलेसु, दिन्ना भोजनसम्पदा ।

सम्पदानं उपनेति, सम्पन्नं हिस्स तं कतं ॥

“तस्मा सम्पदमाकङ्क्षी, सम्पन्नत्थूध पुग्गलो ।

सम्पन्नपज्जे सेवेथ, एवं इज्झन्ति सम्पदा ॥

“विज्जाचरणसम्पन्ने, लब्धा चित्तस्स सम्पदं ।

करोति कम्मसम्पदं, लभति चत्थसम्पदं ॥

“लोकं जत्वा यथाभूतं, पप्पुय्य दिट्ठिसम्पदं ।

मग्गसम्पदमागम्म, याति सम्पन्नमानसो ॥

“ओधुनित्वा मलं सब्बं, पत्वा निब्बानसम्पदं ।

मुच्चति सब्बदुक्खेहि, सा होति सब्बसम्पदा’ति ॥ चतुत्थं ।

५. दानूपपत्तिसुत्तं

३५. [दी० नि० ३.३३७] “अट्ठिमा, भिक्खवे, दानूपपत्तियो । कतमा अट्ठ? इध, भिक्खवे, एकच्चो दानं देति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो यं देति तं पच्चासीसति [पच्चासिंसति (सी० स्या० कं० पी०)] । सो पस्सति खत्तियमहासाले वा ब्राह्मणमहासाले वा गहपतिमहासाले वा पज्जहि कामगुणेहि समप्पिते समङ्गीभूते परिचारयमाने । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा खत्तियमहासालानं वा ब्राह्मणमहासालानं वा गहपतिमहासालानं वा सहब्यतं उपपज्जेय्य’न्ति! सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स तं चित्तं हीने विमुत्तं [हीनेधिमुत्तं (स्या० पी०) विमुत्तन्ति अधिमुत्तं, विमुत्तन्ति वा विस्सट्ठं (टीकासंवण्णना)], उत्तरि अभावितं, ततूपपत्तिया संवत्तति । कायस्स भेदा परं मरणा खत्तियमहासालानं वा ब्राह्मणमहासालानं वा गहपतिमहासालानं वा सहब्यतं उपपज्जति । तज्ज खो सीलवतो वदामि, नो दुस्सीलस्स । इज्झति, भिक्खवे, सीलवतो चेतोपणिधि विसुद्धत्ता ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो दानं देति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो यं देति तं पच्चासीसति । तस्स सुतं होति — ‘चातुमहाराजिका [चातुम्महाराजिका (सी० स्या० कं० पी०)] देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य’न्ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिट्ठाति, तं चित्तं भावेति । तस्स तं चित्तं हीने विमुत्तं, उत्तरि अभावितं, ततूपपत्तिया संवत्तति । कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तज्ज खो सीलवतो वदामि, नो दुस्सीलस्स । इज्झति, भिक्खवे, सीलवतो चेतोपणिधि विसुद्धत्ता ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो दानं देति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो यं देति तं पच्चासीसति । तस्स सुतं होति — तावतिसा देवा...पे०... यामा देवा... तुसिता देवा... निम्मानरती देवा... परनिम्मितवसवत्ती देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुलाति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य’न्ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्धाति, तं चित्तं भावेति । तस्स तं चित्तं हीने विमुत्तं, उत्तरि अभावितं, तत्तूपपत्तिया संवत्तति । कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तच्च खो सीलवतो वदामि, नो दुस्सीलस्स । इज्झति, भिक्खवे, सीलवतो चेतोपणिधि विसुद्धता ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो दानं देति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो यं देति तं पच्चासीसति । तस्स सुतं होति — ‘ब्रह्मकायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला’ति । तस्स एवं होति — ‘अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य’न्ति । सो तं चित्तं दहति, तं चित्तं अधिद्धाति, तं चित्तं भावेति । तस्स तं चित्तं हीने विमुत्तं, उत्तरि अभावितं, तत्तूपपत्तिया संवत्तति । कायस्स भेदा परं मरणा ब्रह्मकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तच्च खो सीलवतो वदामि, नो दुस्सीलस्स; वीतरागस्स, नो सरागस्स । इज्झति, भिक्खवे, सीलवतो चेतोपणिधि वीतरागता । इमा खो, भिक्खवे, अट्ठ दानूपपत्तियो’ति । पञ्चमं ।

६. पुज्जकरियवत्थुसुत्तं

३६. “तीणिमानि, भिक्खवे, पुज्जकरियवत्थूनि । कतमानि तीणि? दानमयं पुज्जकरियवत्थु [पुज्जकरियवत्थुं (सी० पी०) एवमुपरिपि], सीलमयं पुज्जकरियवत्थु, भावनामयं पुज्जकरियवत्थु । इध, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकरियवत्थु परित्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकरियवत्थु परित्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकरियवत्थुं [पुज्जकरियवत्थु (स्या०)] नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्सदोभग्यं उपपज्जति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकरियवत्थु मत्तसो कतं होति, सीलमयं पुज्जकरियवत्थु मत्तसो कतं होति, भावनामयं पुज्जकरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्ससोभग्यं उपपज्जति ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, चत्तारो महाराजानो दानमयं पुज्जकरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, सीलमयं पुज्जकरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, चातुमहाराजिके देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हन्ति — दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोट्टब्बेहि ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा तावतिसानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, सक्को देवानमिन्दो दानमयं पुज्जकरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा सीलमयं पुज्जकरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा तावतिसे देवे दसहि ठानेहि अधिगण्हाति — दिब्बेन आयुना...पे०... दिब्बेहि फोट्टब्बेहि ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकिरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा यामानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, सुयामो देवपुत्तो दानमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, यामे देवे दसहि ठानेहि अधिगणहाति — दिब्बेन आयुना...पे०... दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकिरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा तुसितानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, सन्तुसितो देवपुत्तो दानमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, तुसिते देवे दसहि ठानेहि अधिगणहाति — दिब्बेन आयुना...पे०... दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकिरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा निम्मानरतीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, सुनिम्मितो देवपुत्तो दानमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, निम्मानरतीदेवे दसहि ठानेहि अधिगणहाति — दिब्बेन आयुना...पे०... दिब्बेहि फोटुब्बेहि ।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चस्स दानमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थु अधिमत्तं कतं होति, भावनामयं पुज्जकिरियवत्थुं नाभिसम्भोति । सो कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । तत्र, भिक्खवे, वसवत्ती देवपुत्तो दानमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, सीलमयं पुज्जकिरियवत्थुं अतिरेकं करित्वा, परनिम्मितवसवत्तीदेवे दसहि ठानेहि अधिगणहाति — दिब्बेन आयुना, दिब्बेन वण्णेन, दिब्बेन सुखेन, दिब्बेन यसेन, दिब्बेन आधिपतेय्येन, दिब्बेहि रूपेहि, दिब्बेहि सद्देहि, दिब्बेहि गन्धेहि, दिब्बेहि रसेहि, दिब्बेहि फोटुब्बेहि । इमानि खो, भिक्खवे, तीणि पुज्जकिरियवत्थूनी”ति । छट्ठं ।

७. सप्पुरिसदानसुत्तं

३७. “अट्ठिमानि, भिक्खवे, सप्पुरिसदानानि । कतमानि अट्ठ? सुचिं देति, पणीतं देति, कालेन देति, कप्पियं देति, विचेय्य देति, अभिण्हं देति, ददं चित्तं पसादेति, दत्त्वा अत्तमनो होति । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ सप्पुरिसदानानी”ति ।

“सुचिं पणीतं कालेन, कप्पियं पानभोजनं ।
अभिण्हं ददाति दानं, सुखेत्तेसु [सुखेत्ते (सी० पी०)] ब्रह्मचारिसु ॥

“नेव [न च (सी० पी०)] विष्पटिसारिस्स, चजित्वा आमिसं बहुं ।
एवं दिन्नानि दानानि, वण्णयन्ति विपस्सिनो ॥

“एवं यजित्वा मेधावी, सद्धो मुत्तेन चेतसा ।
अब्बाबज्झं [अब्बापज्झं (क०) अ० नि० ४.४०; ६.३७] सुखं लोकं, पण्डितो उपपज्जती”ति ॥ सत्तमं ।

८. सप्पुरिससुत्तं

३८. “सप्पुरिसो, भिक्खवे, कुले जायमानो बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति — मातापितूनं अत्थाय हिताय सुखाय होति, पुत्तदारस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति, दासकम्मकरपोरिसस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति, मित्तामच्चानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, पुब्बपेतानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, रज्जो अत्थाय हिताय सुखाय होति, देवतानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, समणब्राह्मणानं अत्थाय हिताय सुखाय होति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, महामेघो सब्बसस्सानि सम्पादेन्तो बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय [हिताय...पे०... (स्या० क०)] होति; एवमेवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिसो कुले जायमानो बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति — मातापितूनं अत्थाय हिताय सुखाय होति, पुत्तदारस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति, दासकम्मकरपोरिसस्स अत्थाय हिताय सुखाय होति, मित्तामच्चानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, पुब्बपेतानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, रज्जो अत्थाय हिताय सुखाय होति, देवतानं अत्थाय हिताय सुखाय होति, समणब्राह्मणानं अत्थाय हिताय सुखाय होती’ति ।

“बहूनं [बहुन्नं (सी० पी०)] वत अत्थाय, सप्पज्जो घरमावसं ।
मातरं पितरं पुब्बे, रत्तिन्दिवमतन्दितो ॥

“पूजेति सहधम्मेन, पुब्बेकतमनुस्सरं ।
अनागारे पब्बजिते, अपचे ब्रह्मचारियो [ब्रह्मचारिनो (स्या०)] ॥

“निविट्टसद्धो पूजेति, जत्वा धम्मे च पेसलो [पेसले (क०)] ।
रज्जो हितो देवहितो, जातीनं सखिनं हितो ॥

“सब्बेसं [सब्बेसु (क०)] सो [स (स्या० पी० क०)] हितो होति, सद्धम्मे सुप्पतिट्ठितो ।
विनेय्य मच्छेरमलं, स लोकं भजते सिव’न्ति ॥ अट्ठमं ।

९. अभिसन्दसुत्तं

३९. “अट्ठिमे, भिक्खवे, पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सग्गसंवत्तनिका, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । कतमे अट्ठ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धं सरणं गतो होति । अयं, भिक्खवे, पठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको धम्मं सरणं गतो होति । अयं, भिक्खवे, दुतियो पुज्जाभिसन्दो...पे०... संवत्तन्ति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको सङ्गं सरणं गतो होति । अयं, भिक्खवे, ततियो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सग्गसंवत्तनिको, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति ।

[कथा० ४८०] “पञ्चिमानि, भिक्खवे, दानानि महादानानि अग्गज्जानि रत्तज्जानि वंसज्जानि पोराणानि असंकिण्णानि असंकिण्णपुब्बानि, न संकियन्ति न संकियिस्सन्ति, अप्पटिकुट्टानि [अप्पटिकुट्टानि (सी०)] समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । कतमानि पञ्च? इध, भिक्खवे, अरियसावको पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति ।

पाणातिपाता पटिविरतो, भिक्खवे, अरियसावको अपरिमाणानं सत्तानं अभयं देति, अवेरं देति, अब्याबज्झं [अब्यापज्झं (क०) एवमुपरिपि] देति । अपरिमाणानं सत्तानं अभयं दत्त्वा अवेरं दत्त्वा अब्याबज्झं दत्त्वा अपरिमाणस्स अभयस्स अवेरस्स अब्याबज्झस्स भागी होति । इदं, भिक्खवे, पठमं दानं महादानं अगगज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकियति न संकियिस्सति, अप्पटिकुट्टं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, अरियसावको अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति...पे०... कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति...पे०... मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति । सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो, भिक्खवे, अरियसावको अपरिमाणानं सत्तानं अभयं देति अवेरं देति अब्याबज्झं देति । अपरिमाणानं सत्तानं अभयं दत्त्वा अवेरं दत्त्वा अब्याबज्झं दत्त्वा, अपरिमाणस्स अभयस्स अवेरस्स अब्याबज्झस्स भागी होति । इदं, भिक्खवे, पच्चमं दानं महादानं अगगज्जं रत्तज्जं वंसज्जं पोराणं असंकिण्णं असंकिण्णपुब्बं, न संकियति न संकियिस्सति, अप्पटिकुट्टं समणेहि ब्राह्मणेहि विज्जूहि । अयं खो, भिक्खवे, अट्ठमो पुज्जाभिसन्दो कुसलाभिसन्दो सुखस्साहारो सोवगिको सुखविपाको सगगसंवत्तनिको, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तति । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ पुज्जाभिसन्दा कुसलाभिसन्दा सुखस्साहारा सोवगिका सुखविपाका सगगसंवत्तनिका, इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ती”ति । नवमं ।

१०. दुच्चरितविपाकसुत्तं

४०. “पाणातिपातो, भिक्खवे, आसेवितो भावितो बहुलीकतो निरयसंवत्तनिको तिरच्छानयोनिसंवत्तनिको पेत्तिविसयसंवत्तनिको । यो सब्बलहुसो [सब्बलहुसोति सब्बलहुको (स्या० अट्ठ०)] पाणातिपातस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स अप्पायुकसंवत्तनिको होति ।

“अदिन्नादानं, भिक्खवे, आसेवितं भावितं बहुलीकतं निरयसंवत्तनिकं तिरच्छानयोनिसंवत्तनिकं पेत्तिविसयसंवत्तनिकं । यो सब्बलहुसो अदिन्नादानस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स भोगव्यसनसंवत्तनिको होति ।

“कामेसुमिच्छाचारो, भिक्खवे, आसेवितो भावितो बहुलीकतो निरयसंवत्तनिको तिरच्छानयोनिसंवत्तनिको पेत्तिविसयसंवत्तनिको । यो सब्बलहुसो कामेसुमिच्छाचारस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स सपत्तवेरसंवत्तनिको होति ।

“मुसावादो, भिक्खवे, आसेवितो भावितो बहुलीकतो निरयसंवत्तनिको तिरच्छानयोनिसंवत्तनिको पेत्तिविसयसंवत्तनिको । यो सब्बलहुसो मुसावादस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स अभूतब्भक्खानसंवत्तनिको होति ।

“पिसुणा, भिक्खवे, वाचा आसेविता भाविता बहुलीकता निरयसंवत्तनिका तिरच्छानयोनिसंवत्तनिका पेत्तिविसयसंवत्तनिका । यो सब्बलहुसो पिसुणाय वाचाय विपाको, मनुस्सभूतस्स मित्तेहि भेदनसंवत्तनिको होति ।

“फरुसा, भिक्खवे, वाचा आसेविता भाविता बहुलीकता निरयसंवत्तनिका तिरच्छानयोनिसंवत्तनिका पेत्तिविसयसंवत्तनिका । यो सब्बलहुसो फरुसाय वाचाय विपाको, मनुस्सभूतस्स अमनापसद्वसंवत्तनिको होति ।

“सम्पप्पलापो, भिक्खवे, आसेवितो भावितो बहुलीकतो निरयसंवत्तनिको तिरच्छानयोनिसंवत्तनिको पेत्तिविसयसंवत्तनिको । यो सब्बलहुसो सम्पप्पलापस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स अनादेय्यवाचासंवत्तनिको होति ।

“सुरामेरयपानं, भिक्खवे, आसेवितं भावितं बहुलीकतं निरयसंवत्तनिकं तिरच्छानयोनिसंवत्तनिकं पेत्तिविसयसंवत्तनिकं । यो सब्बलहुसो सुरामेरयपानस्स विपाको, मनुस्सभूतस्स उम्मत्तकसंवत्तनिको होती”ति । दसमं ।

दानवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे दानानि वत्थुञ्च, खेत्तं दानूपपत्तियो ।
किरियं द्वे सप्पुरिसा, अभिसन्दो विपाको चाति ॥

५. उपोसथवग्गो

१. सङ्खित्तूपोसथसुत्तं

४१. एवं मे सुत्तं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“अट्ठङ्गसमन्नागतो, भिक्खवे, उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो । कथं उपवुत्थो च, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना, सब्बपाणभूतहितानुकम्पिनो विहरन्ति । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिनापङ्गेन [इमिनापि अङ्गेन (सी० पी०) अ० नि० ३.७१] अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती”ति । इमिना पठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“‘यावजीवं अरहन्तो अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरता दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरन्ति । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी, अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरामि । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती”ति । इमिना दुतियेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“‘यावजीवं अरहन्तो अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारिनो आराचारिनो विरता मेथुना गामधम्मा । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी आराचारी [अनाचारी (क०)] विरतो मेथुना गामधम्मा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती”ति । इमिना ततियेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“‘यावजीवं अरहन्तो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरता सच्चवादिनो सच्चसन्धा थेता पच्चयिका अविसंवादको

लोकस्स । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना चतुत्थेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“यावजीवं अरहन्तो सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं सुरामेरयमज्जपमादट्ठानं पहाय सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना पञ्चमेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“यावजीवं अरहन्तो एकभत्तिका रत्तूपरता विरता विकालभोजना । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं एकभत्तिको रत्तूपरतो विरतो विकालभोजना । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना छट्ठेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“यावजीवं अरहन्तो नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठानं पहाय नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठाना पटिविरता । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठानं पहाय नच्चगीतवादितविसूकदस्सनमालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्ठाना पटिविरतो । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना सत्तमेन अङ्गेन समन्नागतो होति ।

“यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति — मज्जके वा तिणसन्थारके वा । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि — मज्जके वा तिणसन्थारके वा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना अट्ठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति । एवं उपवुत्थो खो, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो”ति । पठमं ।

२. वित्थतूपोसथसुत्तं

४२. “अट्ठङ्गसमन्नागतो, भिक्खवे, उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो । कथं उपवुत्थो च, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो? इध, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना, सब्बपाणभूतहितानुकम्पिनो विहरन्ति । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना पठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति... पे०... ।

“यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति — मज्जके वा तिणसन्थारके वा । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि — मज्जके वा तिणसन्थारके वा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सतीति । इमिना अट्ठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति । एवं उपवुत्थो खो, भिक्खवे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो

होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो ।

“कीवमहप्फलो होति कीवमहानिसंसो कीवमहाजुतिको कीवमहाविप्फारो? सेय्यथापि, भिक्खवे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पट्टतरत्तरतनानं [पट्टतरत्तरतनानं (सी० स्या० कं० पी०) अ० नि० ३.७१ पाळिया टीकायं दस्सितपाळियेव । तदट्ठकथापि पस्सितब्बा] इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेय्य, सेय्यथिदं — अङ्गानं मगधानं कासीनं कोसलानं वज्जीनं मल्लानं चेतीनं वङ्गानं कुरूनं पञ्चालानं मच्छानं [मज्जानं (क०)] सूरसेनानं अस्सकानं अवन्तीनं गन्धारानं कम्बोजानं, अट्ठङ्गसमन्नागतस्स उपोसथस्स एतं [एकं (क०)] कलं नाग्यति सोळसिं । तं किस्स हेतु? कपणं, भिक्खवे, मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि पज्जास वस्सानि, चातुमहाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो [रत्तिदिवो (क०)] । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि पञ्च वस्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि वस्ससतानि, तावतिसानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बं वस्ससहस्सं तावतिसानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तावतिसानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि द्वे वस्ससतानि, यामानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि द्वे वस्ससहस्सानि यामानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा यामानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि चत्तारि वस्ससतानि, तुसितानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि चत्तारि वस्ससहस्सानि तुसितानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तुसितानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि अट्ठ वस्ससतानि, निम्मानरतीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि अट्ठ वस्ससहस्सानि निम्मानरतीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा निम्मानरतीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, भिक्खवे, मानुसकानि सोळस वस्ससतानि, परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, भिक्खवे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, भिक्खवे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाया’”ति ।

“पाणं न हज्जे [हाने (सी०), हेन (क०) अ० नि० ३.७१] न चदिन्नमादिये,
मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना,
रत्तिं न भुज्जेय्य विकालभोजनं ॥

“मालं न धारे न च गन्धमाचरे [गन्धमाधरे (क०)],
मज्जे छमायं व सयेथ सन्थते ।
एतज्झि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुणा पकासितं ॥

“चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना,
ओभासयं अनुपरियन्ति यावता ।
तमोनुदा ते पन अन्तलिक्खगा,
नभे पभासन्ति दिसाविरोचना ॥

“एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे धनं,
मुत्ता मणि वेळुरियच्च भद्दकं ।
सिङ्गीसुवण्णं अथ वापि कज्जनं,
यं जातरूपं हटकन्ति वुच्चति ॥

“अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स,
कलम्पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।
चन्दप्पभा तारगणा च सब्बे ॥

“तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा,
अट्ठङ्गुपेतं उपवस्सुपोसथं ।
पुज्जानि कत्वान सुखुद्रयानि,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठान”न्ति ॥ दुतियं ।

३. विसाखासुत्तं

४३. [अ० नि० ३.७१] एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा

मिगारमाता येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच — “अट्ठङ्गसमन्नागतो खो, विसाखे, उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो । कथं उपवुत्थो च, विसाखे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो? इध, विसाखे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना, सब्बपाणभूतहितानुकम्पिनो विहरन्ति । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती’”ति । इमिना पठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति... पे०... ।

“‘यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति — मञ्चके वा तिणसन्थारके वा । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि — मञ्चके वा तिणसन्थारके वा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती’ति । इमिना अट्ठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति । एवं उपवुत्थो खो, विसाखे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो ।

“कीवमहप्फलो होति, कीवमहानिसंसो, कीवमहाजुतिको, कीवमहाविप्फारो? सेय्यथापि, विसाखे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पहूतरत्तरतनानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेय्य, सेय्यथिदं — अङ्गानं मगधानं कासीनं कोसलानं वज्जीनं मल्लानं चेतीनं वङ्गानं कुरूनं पञ्चालानं मच्छानं सूरसेनानं अस्सकानं अवन्तीनं गन्धारानं कम्बोजानं, अट्ठङ्गसमन्नागतस्स उपोसथस्स एतं कलं नाग्घति सोळसिं । तं किस्स हेतु? कपणं, विसाखे, मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय ।

“यानि, विसाखे, मानुसकानि पज्जास वस्सानि, चातुमहाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि पञ्च वस्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यं, विसाखे, मानुसकं वस्ससतं, तावतिसानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन वस्ससहस्सं तावतिसानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा तावतिसानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यानि, विसाखे, मानुसकानि द्वे वस्ससतानि... पे०... चत्तारि वस्ससतानि... पे०... अट्ठ वस्ससतानि... पे०... सोळस वस्ससतानि परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, विसाखे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा परनिम्मितवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, विसाखे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं

सुखं उपनिधाया””ति ।

“पाणं न हज्जे न चदिन्नमादिये,
मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना,
रत्तिं न भुज्जेय्य विकालभोजनं ॥

“मालं न धारे न च गन्धमाचरे,
मज्जे छमायं व सयेथ सन्थते ।
एतज्झि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुना पकासितं ॥

“चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना,
ओभासयं अनुपरियन्ति यावता ।
तमोनुदा ते पन अन्तलिक्खगा,
नभे पभासन्ति दिसाविरोचना ॥

“एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे धनं,
मुत्ता मणि वेळुरियच्च भद्दकं ।
सिङ्गीसुवण्णं अथ वापि कच्चनं,
यं जातरूपं हटकन्ति वुच्चति ॥

“अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स,
कलम्पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।
चन्दप्पभा तारगणा च सब्बे ॥

“तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा,
अट्ठङ्गुपेतं उपवस्सुपोसथं ।
पुज्जानि कत्वान सुखुद्रयानि,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठान”न्ति ॥ ततियं ।

४. वासेट्टसुत्तं

४४. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो वासेट्टो उपासको येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो वासेट्टं उपासकं भगवा एतदवोच — “अट्ठङ्गसमन्नागतो, वासेट्ट, उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति...पे०... अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठान”न्ति ।

एवं वुत्ते वासेट्टो उपासको भगवन्तं एतदवोच — “पिया मे, भन्ते, जातिसालोहिता अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं

उपवसेय्युं, पियानम्पि मे अस्स जातिसालोहितानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, भन्ते, खत्तिया अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं, सब्बेसम्पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, भन्ते, ब्राह्मणा...पे०... वेस्सा ... सुद्धा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं, सब्बेसम्पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाया”ति ।

“एवमेतं, वासेट्ठ, एवमेतं, वासेट्ठ! सब्बे चेपि, वासेट्ठ, खत्तिया अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं, सब्बेसम्पिस्स खत्तियानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सब्बे चेपि, वासेट्ठ, ब्राह्मणा...पे०... वेस्सा... सुद्धा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं, सब्बेसम्पिस्स सुद्धानं दीघरत्तं हिताय सुखाय । सदेवको चेपि, वासेट्ठ, लोको समारको सब्रह्मको सस्समणब्राह्मणी पजा सदेवमनुस्सा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं [उपवसेय्य (?)], सदेवकस्सपिस्स [सदेवकस्स (सब्बत्थ) अ० नि० ४.१९३; म० नि० ३.६४ पस्सितब्बं] लोकस्स समारकस्स सब्रह्मकस्स सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय दीघरत्तं हिताय सुखाय । इमे चेपि, वासेट्ठ, महासाला अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसेय्युं, इमेसम्पिस्स महासालानं दीघरत्तं हिताय सुखाय () [(सचे चेतेय्युं) कत्थचि अत्थि । अ० नि० ४.१९३ पस्सितब्बं] । को पन वादो मनुस्सभूतस्सा”ति! चतुत्थं ।

५. बोज्झसुत्तं

४५. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो बोज्झा उपासिका येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो बोज्झं उपासिकं भगवा एतदवोच —

“अट्ठङ्गसमन्नागतो, बोज्झे, उपोसथो उपवुत्थो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो । कथं उपवुत्थो च, बोज्झे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो? इध, बोज्झे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘यावजीवं अरहन्तो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरता निहितदण्डा निहितसत्था लज्जी दयापन्ना, सब्बपाणभूतहितानुकम्पिनो विहरन्ति । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरामि । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती”ति । इमिना पठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति...पे०... ।

“‘यावजीवं अरहन्तो उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरता नीचसेय्यं कप्पेन्ति — मञ्चके वा तिणसन्थारके वा । अहं पज्ज इमञ्च रत्तिं इमञ्च दिवसं उच्चासयनमहासयनं पहाय उच्चासयनमहासयना पटिविरतो नीचसेय्यं कप्पेमि — मञ्चके वा तिणसन्थारके वा । इमिनापङ्गेन अरहतं अनुकरोमि, उपोसथो च मे उपवुत्थो भविस्सती”ति । इमिना अट्ठमेन अङ्गेन समन्नागतो होति । एवं उपवुत्थो खो, बोज्झे, अट्ठङ्गसमन्नागतो उपोसथो महप्फलो होति महानिसंसो महाजुतिको महाविप्फारो ।

“कीवमहप्फलो होति, कीवमहानिसंसो, कीवमहाजुतिको, कीवमहाविप्फारो? सेय्यथापि, बोज्झे, यो इमेसं सोळसन्नं महाजनपदानं पटूतरत्तरतनानं इस्सरियाधिपच्चं रज्जं कारेय्य, सेय्यथिदं — अङ्गानं मगधानं कासीनं कोसलानं वज्जीनं मल्लानं चेतीनं वङ्गानं कुरूनं पञ्चालानं मच्छानं सूरसेनानं अस्सकानं अवन्तीनं गन्धारानं कम्बोजानं, अट्ठङ्गसमन्नागतस्स उपोसथस्स एतं कलं नाग्घति सोळसिं । तं किस्स हेतु? कपणं, बोज्झे, मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय ।

“यानि, बोज्झे, मानुसकानि पज्जास वस्सानि, चातुमहाराजिकानं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि पच्च वस्ससतानि चातुमहाराजिकानं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, बोज्झे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा चातुमहाराजिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, बोज्झे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’” ।

“यं, बोज्झे, मानुसकं वस्ससतं...पे०... तानि, बोज्झे, मानुसकानि द्वे वस्ससतानि...पे०... चत्तारि वस्ससतानि...पे०... अट्ठ वस्ससतानि...पे०... सोळस वस्ससतानि परनिमित्तवसवत्तीनं देवानं एसो एको रत्तिन्दिवो । ताय रत्तिया तिसरत्तियो मासो । तेन मासेन द्वादसमासियो संवच्छरो । तेन संवच्छरेन दिब्बानि सोळस वस्ससहस्सानि परनिमित्तवसवत्तीनं देवानं आयुप्पमाणं । ठानं खो पनेतं, बोज्झे, विज्जति यं इधेकच्चो इत्थी वा पुरिसो वा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसित्वा कायस्स भेदा परं मरणा परनिमित्तवसवत्तीनं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्य । इदं खो पनेतं, बोज्झे, सन्धाय भासितं — ‘कपणं मानुसकं रज्जं दिब्बं सुखं उपनिधाय’”ति ।

“पाणं न हज्जे न चदिन्नमादिये,
मुसा न भासे न च मज्जपो सिया ।
अब्रह्मचरिया विरमेय्य मेथुना,
रत्तिं न भुज्जेय्य विकालभोजनं ॥

“मालं न धारे न च गन्धमाचरे,
मज्जे छमायं व सयेथ सन्थते ।
एतज्झि अट्ठङ्गिकमाहुपोसथं,
बुद्धेन दुक्खन्तगुणा पकासितं ॥

“चन्दो च सुरियो च उभो सुदस्सना,
ओभासयं अनुपरियन्ति यावता ।
तमोनुदा ते पन अन्तलिक्खगा,
नभे पभासन्ति दिसाविरोचना ॥

“एतस्मिं यं विज्जति अन्तरे धनं,
मुत्ता मणि वेळुरियच्च भद्दकं ।
सिङ्गीसुवण्णं अथ वापि कच्चनं,
यं जातरूपं हटकन्ति वुच्चति ॥

“अट्ठङ्गुपेतस्स उपोसथस्स,
कलम्पि ते नानुभवन्ति सोळसिं ।
चन्दप्पभा तारगणा च सब्बे ॥

“तस्मा हि नारी च नरो च सीलवा,
अट्टङ्गुपेतं उपवस्सुपोसथं ।
पुञ्जानि कत्वान सुखुद्रयानि,
अनिन्दिता सग्गमुपेन्ति ठान”न्ति ॥ पञ्चमं ।

६. अनुरुद्धसुत्तं

४६. एकं समयं भगवा कोसम्बियं विहरति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुरुद्धो दिवाविहारं गतो होति पटिसल्लीनो । अथ खो सम्बहुला मनापकायिका देवता येनायस्मा अनुरुद्धो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं अनुरुद्धं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवता आयस्मन्तं अनुरुद्धं एतदवोचुं — “मयं, भन्ते अनुरुद्ध, मनापकायिका नाम देवता तीसु ठानेसु इस्सरियं कारेम वसं वत्तेम । मयं, भन्ते अनुरुद्ध, यादिसकं वण्णं आकङ्खाम तादिसकं वण्णं ठानसो पटिलभाम; यादिसकं सरं आकङ्खाम तादिसकं सरं ठानसो पटिलभाम; यादिसकं सुखं आकङ्खाम तादिसकं सुखं ठानसो पटिलभाम । मयं, भन्ते अनुरुद्ध, मनापकायिका नाम देवता इमेसु तीसु ठानेसु इस्सरियं कारेम वसं वत्तेमा”ति ।

अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स एतदहोसि — “अहो वतिमा देवता सब्बाव नीला अस्सु नीलवण्णा नीलवत्था नीलालङ्कारा”ति । अथ खो ता देवता आयस्मतो अनुरुद्धस्स चित्तमज्जाय सब्बाव नीला अहेसुं नीलवण्णा नीलवत्था नीलालङ्कारा ।

अथ खो आयस्मतो अनुरुद्धस्स एतदहोसि — “अहो वतिमा देवता सब्बाव पीता अस्सु...पे०... सब्बाव लोहितका अस्सु... सब्बाव ओदाता अस्सु ओदातवण्णा ओदातवत्था ओदातालङ्कारा”ति । अथ खो ता देवता आयस्मतो अनुरुद्धस्स चित्तमज्जाय सब्बाव ओदाता अहेसुं ओदातवण्णा ओदातवत्था ओदातालङ्कारा ।

अथ खो ता देवता एका च [को (सी०), एकाव (स्या० पी०)] गायि एका च [एका पन (सी०), एकाव (स्या० पी०)] नच्चि एका च [एका (सी०), एकाव (स्या० पी०)] अच्छरं वादेसि । सेय्यथापि नाम पञ्चङ्गिकस्स तूरियस्स [तूरियस्स (सी० स्या० पी०)] सुविनीतस्स सुप्पटिपताळितस्स कुसलेहि सुसमन्नाहतस्स सद्दो होति वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च पेमनीयो च मदनीयो च; एवमेवं तासं देवतानं अलङ्कारानं सद्दो होति वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च पेमनीयो च मदनीयो च । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो इन्द्रियानि ओक्खिपि ।

अथ खो ता देवता “न ख्वय्यो अनुरुद्धो सादियती”ति [सादयतीति (सद्वनीतिधातुमाला)] तत्थेवन्तरधायिंसु । अथ खो आयस्मा अनुरुद्धो सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा अनुरुद्धो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, दिवाविहारं गतो होमि पटिसल्लीनो । अथ खो, भन्ते, सम्बहुला मनापकायिका देवता येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो, भन्ते, ता देवता मं एतदवोचुं — ‘मयं, भन्ते अनुरुद्ध, मनापकायिका नाम देवता तीसु ठानेसु इस्सरियं कारेम वसं वत्तेम । मयं, भन्ते अनुरुद्ध, यादिसकं वण्णं आकङ्खाम तादिसकं वण्णं ठानसो पटिलभाम; यादिसकं सरं आकङ्खाम तादिसकं सरं ठानसो पटिलभाम; यादिसकं सुखं

आकङ्काम तादिसकं सुखं ठानसो पटिलभाम । मयं, भन्ते अनुरुद्ध, मनापकायिका नाम देवता इमेसु तीसु ठानेसु इस्सरियं कारेम वसं वत्तेमा'ति । तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहो वतिमा देवता सब्बाव नीला अस्सु नीलवण्णा नीलवत्था नीलालङ्कारा'ति । अथ खो, भन्ते, ता देवता मम चित्तमज्जाय सब्बाव नीला अहेसुं नीलवण्णा नीलवत्था नीलालङ्कारा ।

“तस्स मय्हं, भन्ते, एतदहोसि — ‘अहो वतिमा देवता सब्बाव पीता अस्सु...पे०... सब्बाव लोहितका अस्सु...पे०... सब्बाव ओदाता अस्सु ओदातवण्णा ओदातवत्था ओदातालङ्कारा'ति । अथ खो, भन्ते, ता देवता मम चित्तमज्जाय सब्बाव ओदाता अहेसुं ओदातवण्णा ओदातवत्था ओदातालङ्कारा ।

“अथ खो, भन्ते, ता देवता एका च गायि एका च नच्चि एका च अच्छरं वादेसि । सेय्यथापि नाम पञ्चङ्गिकस्स तूरियस्स सुविनीतस्स सुप्पटिपताळितस्स कुसलेहि सुसमन्नाहतस्स सद्दो होति वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च पेमनीयो च मदनीयो च; एवमेवं तासं देवतानं अलङ्कारानं सद्दो होति वग्गु च रजनीयो च कमनीयो च पेमनीयो च मदनीयो च । अथ ख्वाहं, भन्ते, इन्द्रियानि ओक्खिपिं ।

“अथ खो, भन्ते, ता देवता ‘न ख्वय्यो अनुरुद्धो सादियती'ति तत्थेवन्तरधायिसु । कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती'ति?

“अट्ठहि खो, अनुरुद्ध, धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । कतमेहि अट्ठहि? इध, अनुरुद्ध, मातुगामो यस्स मातापितरो भत्तुनो देन्ति अत्थकामा हितेसिनो अनुकम्पका अनुकम्पं उपादाय तस्स होति पुब्बुद्धायिनी पच्छानिपातिनी किङ्कारपटिस्साविनी मनापचारिनी पियवादिनी ।

“ये ते भत्तु गरुनो [गरुनो (क०)] होन्ति — माताति वा पिताति वा समणब्राह्मणाति वा — ते सक्करोति, गरुं करोति [गरुकरोति (सी० स्या० पी०)], मानेति, पूजेति, अब्भागते च आसनोदकेन पटिपूजेति ।

“ये ते भत्तु अब्भन्तरा कम्मन्ता — उण्णाति वा कप्पासाति वा — तत्थ दक्खा होति अनलसा ततुपायाय [ततूपायाय (सी०), अ० नि० ४.३५; ११.१४] वीमंसाय समन्नागता अलं कातुं अलं संविधातुं ।

“यो सो भत्तु अब्भन्तरो अन्तोजनो — दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा — तेसं कतज्च कततो जानाति अकतज्च अकततो जानाति, गिलानकानज्च बलाबलं जानाति खादनीयं भोजनीयज्चस्स पच्चंसेन [पच्चयेन (स्या०), पच्चत्तंसेन (क०) अ० नि० ५.३३] संविभजति ।

“यं भत्तु आहरति धनं वा धज्जं वा जातरूपं वा तं आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति, तत्थ च होति अधुत्ती अथेनी असोण्डी अविनासिका ।

“उपासिका खो पन होति बुद्धं सरणं गता धम्मं सरणं गता सङ्गं सरणं गता ।

“सीलवती खो पन होति — पाणातिपाता पटिविरता, अदिन्नादाना पटिविरता, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता, मुसावादा पटिविरता, सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरता ।

“चागवती खो पन होति । विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागा [मुत्तचागी (स्या०)] पयतपाणिनी [पयतपाणि (सी०), पयतपाणी (स्या० पी० क०)] वोस्सग्गरता याचयोगा दानसंविभागरता ।

“इमेहि खो, अनुरुद्ध, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती”ति ।

“यो नं भरति सब्बदा, निच्चं आतापि उस्सुको ।

तं सब्बकामदं [तं सब्बकामहरं (सी० स्या० पी०) सब्बकामहरं (अ० नि० ५.३३)] पोसं, भत्तारं नातिमज्जति ॥

“न चापि सोत्थि भत्तारं, इस्सावादेन रोसये ।

भत्तु च गरुनो सब्बे, पटिपूजेति पण्डिता ॥

“उट्ठाहिका [उट्ठायिका (क०)] अनलसा, सङ्गहितपरिज्जना ।

भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“या एवं वत्तति नारी, भत्तु छन्दवसानुगा ।

मनापा नाम ते [मनापकायिका (सी० क०)] देवा, यत्थ सा उपपज्जती”ति ॥ छट्ठं ।

७. दुतियविसाखासुत्तं

४७. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा मिगारमाता...पे०... एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच —

“अट्ठहि खो, विसाखे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । कतमेहि अट्ठहि? इध, विसाखे, मातुगामो यस्स मातापितरो भत्तुनो देन्ति अत्थकामा हितेसिनो अनुकम्पका अनुकम्पं उपादाय तस्स होति पुब्बुट्ठायिनी पच्छानिपातिनी किङ्कारपटिस्साविनी मनापचारिनी पियवादिनी...पे०... ।

“चागवती खो पन होति । विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागा पयतपाणिनी वोस्सग्गरता याचयोगा दानसंविभागरता । इमेहि खो, विसाखे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती”ति ।

“यो नं भरति सब्बदा, निच्चं आतापि उस्सुको ।

तं सब्बकामदं पोसं, भत्तारं नातिमज्जति ॥

“न चापि सोत्थि भत्तारं, इस्सावादेन रोसये ।

भत्तु च गरुनो सब्बे, पटिपूजेति पण्डिता ॥

“उट्ठाहिका अनलसा, सङ्गहितपरिज्जना ।

भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“या एवं वत्तति नारी, भत्तु छन्दवसानुगा ।

मनापा नाम ते [मनापकायिका (सी० क०)] देवा, यत्थ सा उपपज्जती’ति ॥ सत्तमं ।

८. नकुलमातासुत्तं

४८. एकं समयं भगवा भग्गेसु विहरति सुंसुमारगिरे [सुंसुमारगिरे (सी० स्या० पी०)] भेसकळावने मिगदाये । अथ खो नकुलमाता गहपतानी येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा...पे०... । एकमन्तं निसिन्नं खो नकुलमातरं गहपतानिं भगवा एतदवोच —

“अट्ठहि खो, नकुलमाते, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । कतमेहि अट्ठहि? इध, नकुलमाते, मातुगामो यस्स मातापितरो भत्तुनो देन्ति अत्थकामा हितेसिनो अनुकम्पका अनुकम्पं उपादाय तस्स होति पुब्बुद्धायिनी पच्छानिपातिनी किङ्कारपटिस्साविनी मनापचारिनी पियवादिनी ।

“ये ते भत्तु गरुनो होन्ति — माताति वा पिताति वा समणब्राह्मणाति वा — ते सक्करोति गरुं करोति मानेति पूजेति, अब्भागते च आसनोदकेन पटिपूजेति ।

“ये ते भत्तु अब्भन्तरा कम्मन्ता — उण्णाति वा कप्पासाति वा — तत्थ दक्खा होति अनलसा ततुपायाय वीमंसाय समन्नागता अलं कातुं अलं संविधातुं ।

“यो सो भत्तु अब्भन्तरो अन्तोजनो — दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा — तेसं कतञ्च कततो जानाति अकतञ्च अकततो जानाति, गिलानकानञ्च बलाबलं जानाति खादनीयं भोजनीयञ्चस्स पच्चंसेन संविभजति ।

“यं भत्ता आहरति धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा तं आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति, तत्थ च होति अधुत्ती अथेनी असोण्डी अविनासिका ।

“उपासिका खो पन होति बुद्धं सरणं गता धम्मं सरणं गता सङ्गं सरणं गता ।

“सीलवती खो पन होति — पाणातिपाता पटिविरता...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरता...पे०... ।

“चागवती खो पन होति विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागा पयतपाणिनी वोस्सग्गरता याचयोगा दानसंविभागरता ।

“इमेहि खो, नकुलमाते, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो कायस्स भेदा परं मरणा मनापकायिकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती’ति ।

“यो नं भरति सब्बदा, निच्चं आतापि उस्सुको ।

तं सब्बकामदं पोसं, भत्तारं नातिमज्जति ॥

“न चापि सोत्थि भत्तारं, इस्सावादेन रोसये ।

भत्तु च गरुनो सब्बे, पटिपूजेति पण्डिता ॥

“उट्ठाहिका अनलसा, सङ्गहितपरिज्जना ।

भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“या एवं वत्तति नारी, भत्तु छन्दवसानुगा ।

मनापा नाम ते [मनापकायिका (सी०)] देवा, यत्थ सा उपपज्जती”ति ॥ अट्ठमं ।

९. पठमइधलोकिकसुत्तं

४९. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । अथ खो विसाखा मिगारमाता येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... । एकमन्तं निसिन्नं खो विसाखं मिगारमातरं भगवा एतदवोच —

“चतूहि खो, विसाखे, धम्महि समन्नागतो मातुगामो इधलोकविजयाय पटिपन्नो होति, अयंस लोको आरद्धो होति । कतमेहि चतूहि? इध, विसाखे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति, सङ्गहितपरिजनो, भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति? इध, विसाखे, मातुगामो ये ते भत्तु अब्भन्तरा कम्मन्ता — उण्णाति वा कप्पासाति वा — तत्थ दक्खा होति अनलसा तत्तुपायाय वीमंसाय समन्नागता अलं कातुं अलं संविधातुं । एवं खो, विसाखे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो सङ्गहितपरिजनो होति? इध, विसाखे, मातुगामो यो सो भत्तु अब्भन्तरो अन्तोजनो — दासाति वा पेस्साति वा कम्मकराति वा — तेसं कतञ्च कततो जानाति अकतञ्च अकततो जानाति, गिलानकानञ्च बलाबलं जानाति खादनीयं भोजनीयञ्चस्स पच्चंसेन संविभजति । एवं खो, विसाखे, मातुगामो सङ्गहितपरिजनो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो भत्तु मनापं चरति? इध, विसाखे, मातुगामो यं भत्तु अमनापसङ्घातं तं जीवितहेतुपि न अज्झाचरति । एवं खो, विसाखे, मातुगामो भत्तु मनापं चरति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो सम्भतं अनुरक्खति? इध, विसाखे, मातुगामो यं भत्ता आहरति धनं वा धञ्जं वा रजतं वा जातरूपं वा तं आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति, तत्थ च होति अधुत्ती अथेनी असोण्डी अविनासिका । एवं खो, विसाखे, मातुगामो सम्भतं अनुरक्खति । इमेहि खो, विसाखे, चतूहि धम्महि समन्नागतो मातुगामो इधलोकविजयाय पटिपन्नो होति, अयंस लोको आरद्धो होति ।

“चतूहि खो, विसाखे, धम्महि समन्नागतो मातुगामो परलोकविजयाय पटिपन्नो होति, परलोको आरद्धो होति । कतमेहि चतूहि? इध, विसाखे, मातुगामो सद्भासम्पन्नो होति, सीलसम्पन्नो होति, चागसम्पन्नो होति, पज्जासम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो सद्भासम्पन्नो होति? इध, विसाखे, मातुगामो सद्भो होति, सद्दहति तथागतस्स बोधिं — इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं

बुद्धो भगवाँति । एवं खो, विसाखे, मातुगामो सद्भासम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो सीलसम्पन्नो होति? इध, विसाखे, मातुगामो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति । एवं खो, विसाखे, मातुगामो सीलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो चागसम्पन्नो होति? इध, विसाखे, मातुगामो विगतमलमच्छरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागा पयतपाणिनी वोस्सग्गरता याचयोगा दानसंविभागरता । एवं खो, विसाखे, मातुगामो चागसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, विसाखे, मातुगामो पज्जासम्पन्नो होति? इध, विसाखे, मातुगामो पज्जवा होति...पे०... एवं खो, विसाखे, मातुगामो पज्जासम्पन्नो होति । इमेहि खो, विसाखे, चतूहि धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो परलोकविजयाय पटिपन्नो होति, परलोको आरद्धो होती”ति ।

“सुसंविहितकम्मन्ता, सङ्गहितपरिज्जना ।
भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्भा सीलेन सम्पन्ना, वदञ्जू वीतमच्छरा ।
निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्चेते अट्ठ धम्मा च, यस्सा विज्जन्ति नारिया ।
तम्पि सीलवतिं आहु, धम्मट्ठं सच्चवादिनिं ॥

“सोळसाकारसम्पन्ना, अट्ठङ्गसुसमागता ।
तादिसी सीलवती उपासिका ।
उपपज्जति देवलोकं मनाप”न्ति ॥ नवमं ।

१०. दुतियइधलोकिकसुत्तं

५०. “चतूहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो मातुगामो इधलोकविजयाय पटिपन्नो होति, अयंस लोको आरद्धो होति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति, सङ्गहितपरिजनो, भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो ये ते भत्तु अब्भन्तरा कम्मन्ता... पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो सुसंविहितकम्मन्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो सङ्गहितपरिजनो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो यो सो भत्तु अब्भन्तरो अन्तोजनो... पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो सङ्गहितपरिजनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो भत्तु मनापं चरति? इध, भिक्खवे, मातुगामो यं भत्तु अमनापसङ्घातं तं जीवितहेतुपि न

अज्झाचरति । एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो भत्तु मनापं चरति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो सम्भतं अनुरक्खति? इध, भिक्खवे, मातुगामो यं भत्ता आहरति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो सम्भतं अनुरक्खति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो इधलोकविजयाय पटिपन्नो होति, अयंस लोको आरद्धो होति ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो परलोकविजयाय पटिपन्नो होति, परलोको आरद्धो होति । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, मातुगामो सद्धासम्पन्नो होति, सीलसम्पन्नो होति, चागसम्पन्नो होति, पज्जासम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो सद्धासम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो सद्धो होति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो सद्धासम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो सीलसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति । एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो सीलसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो चागसम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो चागसम्पन्नो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, मातुगामो पज्जासम्पन्नो होति? इध, भिक्खवे, मातुगामो पज्जवा होति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, मातुगामो पज्जासम्पन्नो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो परलोकविजयाय पटिपन्नो होति, परलोको आरद्धो होती”ति ।

“सुसंविहितकम्मन्ता, सङ्गहितपरिज्जना ।

भत्तु मनापं चरति, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्धा सीलेन सम्पन्ना, वदज्जू वीतमच्छरा ।

निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्छेते अट्ट धम्मा च, यस्सा विज्जन्ति नारिया ।

तम्पि सीलवतिं आहु, धम्मट्ठं सच्चवादिनिं ॥

“सोळसाकारसम्पन्ना, अट्टङ्गसुसमागता ।

तादिसी सीलवती उपासिका, उपपज्जति देवलोकं मनापं”न्ति ॥ दसमं ।

उपोसथवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

संखित्ते वित्थते विसाखे, वासेट्ठो बोज्झाय पञ्चमं ।

अनुरुद्धं पुन विसाखे, नकुला इधलोकिका द्वेति ॥

पठमपण्णासकं समत्तं ।

२. दुतियपण्णासकं

(६) १. गोतमीवग्गो

१. गोतमीसुत्तं

५१. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो महापजापती [महापजापति (स्या०) चूळव० ४०२] गोतमी येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो महापजापती गोतमी भगवन्तं एतदवोच — “साधु, भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति । “अलं, गोतमि! मा ते रुच्चि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जा”ति ।

दुतियमि खो महापजापती गोतमी भगवन्तं एतदवोच — “साधु, भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति । “अलं, गोतमि! मा ते रुच्चि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जा”ति । “ततियमि खो महापजापती गोतमी भगवन्तं एतदवोच — “साधु भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति । “अलं, गोतमि! मा ते रुच्चि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जा”ति ।

अथ खो महापजापती गोतमी “न भगवा अनुजानाति मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति दुक्खी दुम्मना अस्सुमुखी रुदमाना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो भगवा कपिलवत्थुस्मिं यथाभिरन्तं विहरित्वा येन वेसाली तेन चारिकं पक्कामि । अनुपुब्बेन चारिकं चरमानो येन वेसाली तदवसरि । तत्र सुदं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो महापजापती गोतमी केसे छेदापेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा सम्बहुलाहि साकियानीहि सद्धिं येन वेसाली तेन पक्कामि । अनुपुब्बेन येन वेसाली महावनं कूटागारसाला तेनुपसङ्गमि । अथ खो महापजापती गोतमी सूनेहि पादेहि रजोकिण्णेन गत्तेन दुक्खी दुम्मना अस्सुमुखी रुदमाना बहिद्वारकोट्टके अट्ठासि ।

अद्वसा खो आयस्मा आनन्दो महापजापतिं गोतमिं सूनेहि पादेहि रजोकिण्णेन गत्तेन दुक्खिं दुम्मनं अस्सुमुखिं रुदमानं बहिद्वारकोट्टके ठितं । दिस्वान महापजापतिं गोतमिं एतदवोच — “किं नु त्वं, गोतमि, सूनेहि पादेहि रजोकिण्णेन गत्तेन दुक्खी दुम्मना अस्सुमुखी रुदमाना बहिद्वारकोट्टके ठिता”ति? “तथा हि पन, भन्ते आनन्द, न भगवा अनुजानाति मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति । “तेन हि त्वं, गोतमि, मुहुत्तं इधेव ताव होहि, यावाहं भगवन्तं याचामि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज”न्ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं

निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “एसा, भन्ते, महापजापती गोतमी सूनेहि पादेहि रजोकिण्णेन गत्तेन दुक्खी दुम्मना अस्सुमुखी रुदमाना बहिद्वारकोट्टके ठिता — ‘न भगवा अनुजानाति मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज’न्ति । साधु, भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज’न्ति । “अलं, आनन्द! मा ते रुच्चि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जा’ति ।

दुतियम्पि खो...पे०... ततियम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “साधु, भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज’न्ति । “अलं, आनन्द! मा ते रुच्चि मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जा’ति ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “न भगवा अनुजानाति मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं । यंनूनाहं अज्जेनपि परियायेन भगवन्तं याचेय्यं मातुगामस्स तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज’न्ति । अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “भब्बो नु खो, भन्ते, मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा सोतापत्तिफलं वा सकदागामिफलं वा अनागामिफलं वा अरहत्तफलं वा सच्छिकातु’न्ति? “भब्बो, आनन्द, मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा सोतापत्तिफलम्पि सकदागामिफलम्पि अनागामिफलम्पि अरहत्तफलम्पि सच्छिकातु’न्ति । “सचे, भन्ते, भब्बो मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजित्वा सोतापत्तिफलम्पि...पे०... अरहत्तफलम्पि सच्छिकातुं, बहुकारा, भन्ते, महापजापती गोतमी भगवतो मातुच्छा आपादिका पोसिका खीरस्स दायिका; भगवन्तं जनेत्तिया कालङ्कताय थज्जं पायेसि । साधु, भन्ते, लभेय्य मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्ज’न्ति ।

“सचे, आनन्द, महापजापती गोतमी अट्ट गरुधम्मे पटिग्गण्हाति, सावस्सा होतु उपसम्पदा —

[पाचि० १४९; चूलव० ४०३] “वस्ससतूपसम्पन्नाय भिक्खुनिया तदहूपसम्पन्नस्स भिक्खुनो अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मं कत्तब्बं । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरं कत्वा [गरुकत्वा (सी० स्या० पी०)] मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“न भिक्खुनिया अभिक्खुके आवासे वस्सं उपगन्तब्बं । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“अन्वट्ठमासं भिक्खुनिया भिक्खुसङ्गतो द्वे धम्मा पच्चासीसितब्बा [पच्चासिसितब्बा (सी० स्या० पी०)] — उपोसथपुच्छकञ्च, ओवादूपसङ्कमनञ्च । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“वस्संवुट्ठाय भिक्खुनिया उभतोसङ्गे तीहि ठानेहि पवारेतब्बं — दिट्ठेन वा सुतेन वा परिसङ्काय वा । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“गरुधम्मं अज्झापन्नाय भिक्खुनिया उभतोसङ्गे पक्खमानत्तं चरितब्बं । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“द्वे वस्सानि छसु धम्मेसु सिक्खितसिक्खाय सिक्खमानाय उभतोसङ्गे उपसम्पदा परियेसितब्बा । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“न केनचि परियायेन भिक्खुनिया भिक्खु अक्कोसितब्बो परिभासितब्बो । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“अज्जतगगे ओवटो भिक्खुनीनं भिक्खूसु वचनपथो, अनोवटो भिक्खूनं भिक्खुनीसु वचनपथो । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो ।

“सचे, आनन्द, महापजापती गोतमी इमे अट्ठ गरुधम्मे पटिग्गण्हाति, सावस्सा होतु उपसम्पदा”ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो सन्तिके इमे अट्ठ गरुधम्मे उग्गहेत्वा येन महापजापती गोतमी तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा महापजापतिं गोतमिं एतदवोच —

“सचे खो त्वं, गोतमि, अट्ठ गरुधम्मे पटिग्गण्हेय्यासि, साव ते भविस्सति उपसम्पदा —

“वस्ससतूपसम्पन्नाय भिक्खुनिया तदहूपसम्पन्नस्स भिक्खुनो अभिवादनं पच्चुट्ठानं अज्जलिकम्मं सामीचिकम्मं कत्तब्बं । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो...पे०... ।

“अज्जतगगे ओवटो भिक्खुनीनं भिक्खूसु वचनपथो, अनोवटो भिक्खूनं भिक्खुनीसु वचनपथो । अयम्पि धम्मो सक्कत्वा गरुं कत्वा मानेत्वा पूजेत्वा यावजीवं अनतिक्कमनीयो । सचे खो त्वं, गोतमि, इमे अट्ठ गरुधम्मे पटिग्गण्हेय्यासि, साव ते भविस्सति उपसम्पदा”ति ।

“सेय्यथापि, भन्ते आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको [मण्डनकजातियो (सी० पी०)] सीसंन्हातो [सीसंन्हातो (सी० पी०), सीसनहातो (स्या०)] उप्पलमालं वा वस्सिकमालं वा अधिमुत्तकमालं [अतिमुत्तकमालं (सी०)] वा लभित्वा उभोहि हत्थेहि पटिग्गहेत्वा उत्तमङ्गे सिरस्मिं पतिट्ठापेय्य; एवमेवं खो अहं, भन्ते आनन्द, इमे अट्ठ गरुधम्मे पटिग्गण्हामि यावजीवं अनतिक्कमनीये”ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “पटिग्गहिता, भन्ते, महापजापतिया गोतमिया अट्ठ गरुधम्मा यावजीवं अनतिक्कमनीया”ति ।

“सचे, आनन्द, नालभिस्स मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं, चिरट्ठितिकं, आनन्द, ब्रह्मचरियं अभविस्स, वस्ससहस्समेव सद्धम्मो तिट्ठेय्य । यतो च खो, आनन्द, मातुगामो तथागतप्पवेदिते धम्मविनये अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो, न दानि, आनन्द, ब्रह्मचरियं चिरट्ठितिकं भविस्सति । पञ्चेव दानि, आनन्द,

वस्ससतानि सद्धम्मो ठस्सति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, यानि कानिचि कुलानि बहुत्थिकानि [बहुत्थिकानि (सी० पी०), बहुइत्थिकानि (स्या०)] अप्पपुरिसकानि, तानि सुप्पधंसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि; एवमेवं खो, आनन्द, यस्मिं धम्मविनये लभति मातुगामो अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं, न तं ब्रह्मचरियं चिरट्ठितिकं होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, सम्पन्ने सालिक्खेत्ते सेतट्ठिका नाम रोगजाति निपतति, एवं तं सालिक्खेत्तं न चिरट्ठितिकं होति; एवमेवं खो, आनन्द, यस्मिं धम्मविनये लभति मातुगामो अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं, न तं ब्रह्मचरियं चिरट्ठितिकं होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, सम्पन्ने उच्छुक्खेत्ते मज्झिट्टिका [मज्झिट्टिका (सी० स्या०)] नाम रोगजाति निपतति, एवं तं उच्छुक्खेत्तं न चिरट्ठितिकं होति; एवमेवं खो, आनन्द, यस्मिं धम्मविनये लभति मातुगामो अगारस्मा अनगारियं पब्बज्जं, न तं ब्रह्मचरियं चिरट्ठितिकं होति ।

“सेय्यथापि, आनन्द, पुरिसो महतो तळाकस्स पटिकच्चेव [पटिकच्चेव (सी० पी०)] आळिं बन्धेय्य यावदेव उदकस्स अनतिक्कमनाय; एवमेवं खो, आनन्द, मया पटिकच्चेव भिक्खुनीनं अट्ठ गरुधम्मा पज्जत्ता यावजीवं अनतिक्कमनीया”ति । पठमं ।

२. ओवादसुत्तं

५२. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भिक्खुनोवादको सम्मन्नितब्बो”ति?

[पाचि० १४७] “अट्ठहि खो, आनन्द, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भिक्खुनोवादको सम्मन्नितब्बो । कतमेहि अट्ठहि? इधानन्द, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; उभयानि खो पनस्स पातिमोक्खानि वित्थारेन स्वागतानि होन्ति सुविभत्तानि सुप्पवत्तीनि सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो; कल्याणवाचो होति कल्याणवाक्करणो, पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय [विसट्ठाय (क०)] अनेलगळाय [अनेलगळाय (सी० क०)] अत्थस्स विज्जापनिया; पटिबलो होति भिक्खुनिसङ्गस्स धम्मिया कथाय सन्दस्सेतुं समादपेतुं समुत्तेजेतुं सम्पहंसेतुं; येभ्य्येन भिक्खुनीनं पियो होति मनापो; न खो पनेतं भगवन्तं उट्ठिस्स पब्बजिताय कासायवत्थनिवसनाय गरुधम्मं अज्झापन्नपुब्बो होति; वीसतिवस्सो वा होति अतिरेकवीसतिवस्सो वा । इमेहि खो, आनन्द, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु भिक्खुनोवादको सम्मन्नितब्बो”ति । दुतियं ।

३. संखित्तसुत्तं

५३. [चूळव० ४०६] एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो महापजापती गोतमी येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठिता खो सा महापजापती गोतमी भगवन्तं एतदवोच —

“साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एका वूपकट्ठा अप्पमत्ता आतापिनी पहितत्ता विहरेय्य”न्ति । “ये खो त्वं, गोतमि, धम्मे जानेय्यासि — ‘इमे धम्मा सरागाय संवत्तन्ति, नो विरागाय; संयोगाय संवत्तन्ति, नो विसंयोगाय; आचयाय संवत्तन्ति, नो अपचयाय; महिच्छताय संवत्तन्ति, नो अप्पिच्छताय; असन्तुट्ठिया संवत्तन्ति, नो सन्तुट्ठिया; सङ्गणिकाय संवत्तन्ति, नो पविवेकाय; कोसज्जाय संवत्तन्ति, नो वीरियारम्भाय; दुब्भरताय संवत्तन्ति, नो सुभरताया”ति, एकंसेन, गोतमि, धारेय्यासि — ‘नेसो धम्मो, नेसो विनयो, नेतं सत्थुसासन”न्ति ।

“ये च खो त्वं, गोतमि, धम्मे जानेय्यासि — ‘इमे धम्मा विरागाय संवत्तन्ति, नो सरागाय; विसंयोगाय संवत्तन्ति, नो संयोगाय; अपचयाय संवत्तन्ति, नो आचयाय; अप्पिच्छताय संवत्तन्ति, नो महिच्छताय; सन्तुट्ठिया संवत्तन्ति, नो असन्तुट्ठिया; पविवेकाय संवत्तन्ति, नो सङ्गणिकाय; वीरियारम्भाय संवत्तन्ति, नो कोसज्जाय; सुभरताय संवत्तन्ति, नो दुब्भरताया”ति, एकंसेन, गोतमि, धारेय्यासि — ‘एसो धम्मो, एसो विनयो, एतं सत्थुसासन”न्ति । ततियं ।

४. दीघजाणुसुत्तं

५४. एकं समयं भगवा कोलियेसु विहरति कक्करपत्तं नाम कोलियानं निगमो । अथ खो दीघजाणु कोलियपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो दीघजाणु कोलियपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “मयं, भन्ते, गिही कामभोगिनो [कामभोगी (सी० स्या० पी०)] पुत्तसम्बाधसयनं अज्झावसाम, कासिकचन्दनं पच्चनुभोम, मालागन्धविलेपनं धारयाम, जातरूपरजतं सादयाम । तेसं नो, भन्ते, भगवा अम्हाकं तथा धम्मं देसेतु ये अम्हाकं अस्सु धम्मा दिट्ठधम्महिताय दिट्ठधम्मसुखाय, सम्परायहिताय सम्परायसुखाया”ति ।

“चत्तारोमे, ब्यग्घपज्ज, धम्मा कुलपुत्तस्स दिट्ठधम्महिताय संवत्तन्ति दिट्ठधम्मसुखाय । कतमे चत्तारो? उट्ठानसम्पदा, आरक्खसम्पदा, कल्याणमित्तता, समजीविता [समजीविकता (सी०) अ० नि० ८.७५] । कतमा च, ब्यग्घपज्ज, उट्ठानसम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो येन कम्मट्ठानेन जीविकं [जीवितं (क०)] कप्पेति — यदि कसिया, यदि वणिज्जाय, यदि गोरक्खेन, यदि इस्सत्तेन [इस्सत्थेन (सी० स्या० पी०)], यदि राजपोरिसेन, यदि सिप्पज्जतरेन — तत्थ दक्खो होति अनलसो, तत्तुपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुं । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, उट्ठानसम्पदा ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, आरक्खसम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तस्स भोगा होन्ति उट्ठानवीरियाधिगता बाहाबलपरिचिता, सेदावक्खित्ता, धम्मिका धम्मलद्धा । ते आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति — ‘किन्ति मे इमे भोगे नेव राजानो हरेय्युं, न चोरा हरेय्युं, न अग्गि डहेय्य, न उदकं वहेय्य, न अप्पिया दायादा हरेय्यु”न्ति! अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, आरक्खसम्पदा ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, कल्याणमित्तता? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो यस्मिं गामे वा निगमे वा पटिवसति, तत्थ ये ते होन्ति — गहपती वा गहपतिपुत्ता वा दहरा वा वुद्धसीलिनो, वुद्धा वा वुद्धसीलिनो, सद्धासम्पन्ना, सीलसम्पन्ना, चागसम्पन्ना, पज्जासम्पन्ना — तेहि सद्धिं सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छं समापज्जति; यथारूपानं सद्धासम्पन्नानं सद्धासम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं सीलसम्पन्नानं सीलसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं चागसम्पन्नानं चागसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं पज्जासम्पन्नानं पज्जासम्पदं अनुसिक्खति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, कल्याणमित्तता ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, समजीविता? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा, वयञ्च भोगानं विदित्वा, समं जीविकं [समजीविकं (स्या०), समजीवितं (क०)] कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सेय्यथापि, ब्यग्घपज्ज, तुलाधारो वा तुलाधारन्तेवासी वा तुलं पग्गहेत्वा जानाति — ‘एत्तकेन वा ओनतं [ओणतं (क०)], एत्तकेन वा उन्नतं’न्ति [उण्णतन्ति (क०)]; एवमेवं खो, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा, वयञ्च भोगानं विदित्वा, समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सचायं, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो अप्पायो समानो उळारं जीविकं [जीवितं (क०)] कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘उदुम्बरखादीवायं [उदुम्बरखादिकं वायं (सी० पी०), उदुम्बरखादकं चायं (स्या०)] कुलपुत्तो भोगे खादती’ति । सचे पनायं, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो महायो समानो कसिरं जीविकं [जीवितं (क०)] कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘अजेडुमरणंवायं [अजद्धुमारिकं वायं (सी० पी०), अद्धुमारकं चायं (स्या०), एत्थ जद्धूति असनं = भत्तभुञ्जनं, तस्मा अजद्धुमारिकन्ति अनसनमरणन्ति वुत्तं होति । म० नि० १.३७९ अधोलिपिया “अजद्धुक”न्ति पदं दस्सितं] कुलपुत्तो मरिस्सती’ति । यतो च खोयं, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा, वयञ्च भोगानं विदित्वा, समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, समजीविता ।

“एवं समुप्पन्नानं, ब्यग्घपज्ज, भोगानं चत्तारि अपायमुखानि होन्ति — इत्थिधुत्तो, सुराधुत्तो, अक्खधुत्तो, पापमित्तो पापसहायो पापसम्पवङ्को । सेय्यथापि, ब्यग्घपज्ज, महतो तळाकस्स चत्तारि चेव आयमुखानि, चत्तारि च अपायमुखानि । तस्स पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि पिदहेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि विवरेय्य; देवो च न सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवज्झि तस्स, ब्यग्घपज्ज, महतो तळाकस्स परिहानियेव पाटिकङ्का, नो वुद्धि; एवमेवं, ब्यग्घपज्ज, एवं समुप्पन्नानं भोगानं चत्तारि अपायमुखानि होन्ति — इत्थिधुत्तो, सुराधुत्तो, अक्खधुत्तो, पापमित्तो पापसहायो पापसम्पवङ्को ।

“एवं समुप्पन्नानं, ब्यग्घपज्ज, भोगानं चत्तारि आयमुखानि होन्ति — न इत्थिधुत्तो, न सुराधुत्तो, न अक्खधुत्तो, कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । सेय्यथापि, ब्यग्घपज्ज, महतो तळाकस्स चत्तारि चेव आयमुखानि, चत्तारि च अपायमुखानि । तस्स पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि विवरेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि पिदहेय्य; देवो च सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवज्झि तस्स, ब्यग्घपज्ज, महतो तळाकस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का, नो परिहानि; एवमेवं खो, ब्यग्घपज्ज, एवं समुप्पन्नानं भोगानं चत्तारि आयमुखानि होन्ति — न इत्थिधुत्तो, न सुराधुत्तो, न अक्खधुत्तो, कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । इमे खो, ब्यग्घपज्ज, चत्तारो धम्मा कुलपुत्तस्स दिट्ठधम्महिताय संवत्तन्ति दिट्ठधम्मसुखाय ।

“चत्तारोमे, ब्यग्घपज्ज, धम्मा कुलपुत्तस्स सम्परायहिताय संवत्तन्ति सम्परायसुखाय । कतमे चत्तारो? सद्भासम्पदा, सीलसम्पदा, चागसम्पदा, पज्जासम्पदा । कतमा च, ब्यग्घपज्ज, सद्भासम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो सद्दो होति, सहहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, सद्भासम्पदा ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, सीलसम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, चागसम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति

मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगगतो याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, चागसम्पदा ।

“कतमा च, ब्यग्घपज्ज, पज्जासम्पदा? इध, ब्यग्घपज्ज, कुलपुत्तो पज्जवा होति, उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अयं वुच्चति, ब्यग्घपज्ज, पज्जासम्पदा । इमे खो, ब्यग्घपज्ज, चत्तारो धम्मा कुलपुत्तस्स सम्परायहिताय संवत्तन्ति सम्परायसुखाया”ति ।

“उट्ठाता कम्मधेय्येसु, अप्पमत्तो विधानवा ।
समं कप्पेति जीविकं [जीवितं (क०)], सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्धो सीलेन सम्पन्नो, वदज्जू वीतमच्छरो ।
निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्चेते अट्ठ धम्मा च, सद्धस्स घरमेसिनो ।
अक्खाता सच्चनामेन, उभयत्थ सुखावहा ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
एवमेतं गहट्ठानं, चागो पुज्जं पवट्ठती”ति ॥ चतुत्थं ।

५. उज्जयसुत्तं

५५. अथ खो उज्जयो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उज्जयो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “मयं, भो गोतम, पवासं गन्तुकामा । तेसं नो भवं गोतमो अम्हाकं तथा धम्मं देसेतु — ये अम्हाकं अस्सु धम्मा दिट्ठधम्महिताय, दिट्ठधम्मसुखाय, सम्परायहिताय, सम्परायसुखाया”ति ।

“चत्तारोमे, ब्राह्मण, धम्मा कुलपुत्तस्स दिट्ठधम्महिताय संवत्तन्ति, दिट्ठधम्मसुखाय । कतमे चत्तारो? उट्ठानसम्पदा, आरक्खसम्पदा, कल्याणमित्तता, समजीविता । कतमा च, ब्राह्मण, उट्ठानसम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो येन कम्मट्ठानेन जीविकं कप्पेति — यदि कसिया, यदि वणिज्जाय, यदि गोरक्खेन, यदि इस्सत्तेन, यदि राजपोरिसेन, यदि सिप्पज्जतरेन — तत्थ दक्खो होति अनलसो, ततुपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुं । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, उट्ठानसम्पदा ।

“कतमा च, ब्राह्मण, आरक्खसम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तस्स भोगा होन्ति उट्ठानवीरियाधिगता, बाहाबलपरिचिता, सेदावक्खित्ता, धम्मिका धम्मलद्धा । ते आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति — ‘किन्ति मे इमे भोगे नेव राजानो हरेय्युं, न चोरा हरेय्युं, न अग्नि डहेय्य, न उदकं वहेय्य, न अप्पिया दायादा हरेय्युं’ति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, आरक्खसम्पदा ।

“कतमा च, ब्राह्मण, कल्याणमित्तता? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो यस्मिं गामे वा निगमे वा पटिवसति तत्र ये ते होन्ति — गहपती वा गहपतिपुत्ता वा दहरा वा वुद्धसीलिनो, वुद्धा वा वुद्धसीलिनो, सद्धासम्पन्ना, सीलसम्पन्ना, चागसम्पन्ना, पज्जासम्पन्ना — तेहि सद्धिं सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छं समापज्जति; यथारूपानं सद्धासम्पन्नानं सद्धासम्पदं

अनुसिक्खति, यथारूपानं सीलसम्पन्नानं सीलसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं चागसम्पन्नानं चागसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं पज्जासम्पन्नानं पज्जासम्पदं अनुसिक्खति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, कल्याणमित्तता ।

“कतमा च, ब्राह्मण, समजीविता? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सेय्यथापि, ब्राह्मण, तुलाधारो वा तुलाधारन्तेवासी वा तुलं पग्गहेत्वा जानाति — ‘एत्तकेन वा ओनतं, एत्तकेन वा उन्नत’न्ति; एवमेवं खो, ब्राह्मण, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सचायं, ब्राह्मण, कुलपुत्तो अप्पायो समानो उळारं जीविकं कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘उदुम्बरखादीवायं कुलपुत्तो भोगे खादती’ति । सचे पनायं, ब्राह्मण, कुलपुत्तो महायो समानो कसिरं जीविकं कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘अजेट्टमरणंवायं कुलपुत्तो मरिस्सती’ति । यतो च खोयं, ब्राह्मण, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति, अयं वुच्चति, ब्राह्मण, समजीविता ।

“एवं समुप्पन्नानं, ब्राह्मण, भोगानं चत्तारि अपायमुखानि होन्ति — इत्थिधुत्तो, सुराधुत्तो, अक्खधुत्तो, पापमित्तो पापसहायो पापसम्पवङ्को । सेय्यथापि, ब्राह्मण, महतो तळाकस्स चत्तारि चेव आयमुखानि, चत्तारि च अपायमुखानि । तस्स पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि पिदहेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि विवरेय्य; देवो च न सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवञ्चि तस्स ब्राह्मण, महतो तळाकस्स परिहानियेव पाटिकङ्का, नो वुद्धि; एवमेवं खो, ब्राह्मण, एवं समुप्पन्नानं भोगानं चत्तारि अपायमुखानि होन्ति — इत्थिधुत्तो, सुराधुत्तो, अक्खधुत्तो, पापमित्तो पापसहायो पापसम्पवङ्को ।

“एवं समुप्पन्नानं, ब्राह्मण, भोगानं चत्तारि आयमुखानि होन्ति — न इत्थिधुत्तो, न सुराधुत्तो, न अक्खधुत्तो, कल्याणमित्तो कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । सेय्यथापि, ब्राह्मण, महतो तळाकस्स चत्तारि चेव आयमुखानि चत्तारि च अपायमुखानि । तस्स पुरिसो यानि चेव आयमुखानि तानि विवरेय्य, यानि च अपायमुखानि तानि पिदहेय्य; देवो च सम्मा धारं अनुप्पवेच्छेय्य । एवञ्चि तस्स, ब्राह्मण, महतो तळाकस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का, नो परिहानि; एवमेवं खो, ब्राह्मण, एवं समुप्पन्नानं भोगानं चत्तारि आयमुखानि होन्ति — न इत्थिधुत्तो...पे०... कल्याणसम्पवङ्को । इमे खो, ब्राह्मण, चत्तारो धम्मा कुलपुत्तस्स दिट्ठधम्महिताय संवत्तन्ति दिट्ठधम्मसुखाय ।

“चत्तारोमे, ब्राह्मण, कुलपुत्तस्स धम्मा सम्परायहिताय संवत्तन्ति सम्परायसुखाय । कतमे चत्तारो? सद्धासम्पदा, सीलसम्पदा, चागसम्पदा, पज्जासम्पदा । कतमा च, ब्राह्मण, सद्धासम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो सद्धो होति, सहहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, सद्धासम्पदा ।

“कतमा च, ब्राह्मण, सीलसम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, ब्राह्मण, चागसम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति मुत्तचागो पयतपाणि वोस्सगरतो याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, चागसम्पदा ।

“कतमा च, ब्राह्मण, पज्जासम्पदा? इध, ब्राह्मण, कुलपुत्तो पज्जवा होति...पे०... सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । अयं वुच्चति, ब्राह्मण, पज्जासम्पदा । इमे खो, ब्राह्मण, चत्तारो धम्मा कुलपुत्तस्स सम्परायहिताय संवत्तन्ति सम्परायसुखाया”ति ।

“उट्ठाता कम्मधेय्येसु, अप्पमत्तो विधानवा ।
समं कप्पेति जीविकं, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्धो सीलेन सम्पन्नो, वदञ्जू वीतमच्छरो ।
निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्चेते अट्ठ धम्मा च, सद्धस्स घरमेसिनो ।
अक्खाता सच्चनामेन, उभयत्थ सुखावहा ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
एवमेतं गहट्ठानं, चागो पुज्जं पवट्ठती”ति ॥ पज्जमं ।

६. भयसुत्तं

५६. “‘भय’न्ति [चूळनि० खग्गविसाणसुत्तनिद्देस १३७], भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘दुक्ख’न्ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘रोगो’ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘गण्डो’ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘सल्ल’न्ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘सङ्गो’ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘पङ्को’ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । ‘गब्भो’ति, भिक्खवे, कामानमेतं अधिवचनं । कस्मा च, भिक्खवे, ‘भय’न्ति कामानमेतं अधिवचनं? यस्मा च कामरागरत्तायं, भिक्खवे, छन्दरागविनिबद्धो दिट्ठधम्मिकापि भया न परिमुच्चति, सम्परायिकापि भया न परिमुच्चति, तस्मा ‘भय’न्ति कामानमेतं अधिवचनं । कस्मा च, भिक्खवे, ‘दुक्ख’न्ति...पे०... ‘रोगो’ति... ‘गण्डो’ति... ‘सल्ल’न्ति... ‘सङ्गो’ति... ‘पङ्को’ति... ‘गब्भो’ति कामानमेतं अधिवचनं? यस्मा च कामरागरत्तायं, भिक्खवे, छन्दरागविनिबद्धो दिट्ठधम्मिकापि गब्भा न परिमुच्चति, सम्परायिकापि गब्भा न परिमुच्चति, तस्मा ‘गब्भो’ति कामानमेतं अधिवचनं” ।

“भयं दुक्खञ्च रोगो च, गण्डो सल्लञ्च सङ्गो च ।
पङ्को गब्भो च उभयं, एते कामा पवुच्चन्ति ।
यत्थ सत्तो पुथुज्जनो ॥

“ओतिण्णो सातरूपेन, पुन गब्भाय गच्छति ।
यतो च भिक्खु आतापी, सम्पजज्जं [सम्पजज्जो (स्या० क०) सं० नि० ४.२५१ पस्सितब्बं] न रिच्चति ॥

“सो इमं पलिपथं दुग्गं, अतिक्कम्म तथाविधो ।
पजं जातिजरूपेत्तं, फन्दमानं अवेक्खती”ति ॥ छट्ठं ।

७. पठमआहुनेय्यसुत्तं

५७. “अट्टहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि अट्टहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को; सम्मादिट्ठिको होति, सम्मादस्सनेन समन्नागतो; चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी; अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति; दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगो सत्ते पजानाति; आसवानं खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्टहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । सत्तमं ।

८. दुतियआहुनेय्यसुत्तं

५८. “अट्टहि, भिक्खवे, धम्महि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमेहि अट्टहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; आरद्धवीरियो विहरति थामवा दब्धपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु; आरज्जिको होति पन्तसेनासनो; अरतिरतिसहो होति, उप्पन्नं अरतिं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरति; भयभेरवसहो होति, उप्पन्नं भयभेरवं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरति; चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी; आसवानं खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्टहि धम्महि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । अट्ठमं ।

९. पठमपुग्गलसुत्तं

५९. “अट्ठिमे भिक्खवे, पुग्गला आहुनेय्या पाहुनेय्या दक्खिण्यो अज्जलिकरणीया अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स? कतमे अट्ठ? सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, सकदागामी, सकदागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अनागामी, अनागामिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो, अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ पुग्गला आहुनेय्या...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति ।

“चत्तारो च पटिपन्ना, चत्तारो च फले ठिता ।

एस सङ्गो उज्जुभूतो, पज्जासीलसमाहितो ॥

“यजमानानं मनुस्सानं, पुज्जपेक्खान पाणिनं ।

करोतं ओपधिकं पुज्जं, सङ्गे दिन्नं महप्फल”न्ति ॥ नवमं ।

१०. दुतियपुग्गलसुत्तं

६०. “अट्ठिमे, भिक्खवे, पुग्गला आहुनेय्या...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । कतमे अट्ठ? सोतापन्नो, सोतापत्तिफलसच्छिकिरियाय पटिपन्नो...पे०... अरहा, अरहत्ताय पटिपन्नो । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ पुग्गला आहुनेय्या...पे०... अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति ।

“चत्तारो च पटिपन्ना, चत्तारो च फले ठिता ।
एस सङ्घो समुक्कट्ठो, सत्तानं अट्ठ पुग्गला ॥

“यजमानानं मनुस्सानं, पुज्जपेक्खान पाणिनं ।
करोतं ओपधिकं पुज्जं, एत्थ दिन्नं महप्फल”न्ति ॥ दसमं ।

गोतमीवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

गोतमी ओवादं संखित्तं, दीघजाणु च उज्जयो ।
भया द्वे आहुनेय्या च, द्वे च अट्ठ पुग्गलाति ॥

(७) २. भूमिचालवग्गो

१. इच्छासुत्तं

६१. [अ० नि० ८.७७] “अट्ठिमे, भिक्खवे, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे अट्ठ? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति घटति वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो घटतो वायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, न च लाभी, सोची च परिदेवी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति घटति वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो घटतो वायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन मज्जति पमज्जति पमादमापज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, लाभी च मदी च पमादी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति न घटति न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो अघटतो अवायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन सोचति, किलमति, परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति न घटति न वायमति लाभाय, न च लाभी, सोची च परिदेवी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन मज्जति, पमज्जति, पमादमापज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति न घटति न वायमति लाभाय, लाभी च मदी च, पमादी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति घटति वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो घटतो वायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, न च लाभी, न च सोची न च परिदेवी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति घटति वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो घटतो वायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन न मज्जति, न पमज्जति, न पमादमापज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, लाभी च, न च मदी न च पमादी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन न सोचति, न किलमति, न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय, न च लाभी, न च सोची न च परिदेवी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो अघटतो अवायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन न मज्जति, न पमज्जति, न पमादमापज्जति । अयं वुच्चति, भिक्खवे — ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय, लाभी च, न च मदी न च पमादी, अच्युतो च सद्धम्मा’ । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि’न्ति । पठमं ।

२. अलंसुत्तं

६२. “छहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो अलं परेसं । कतमेहि छहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको [धारकजातिको (सी० स्या० पी०) अ० नि० ८.७८] होति; धातानञ्च [धतानञ्च (सी० स्या० पी०)] धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता [अत्थूपवरिक्खी (सी० स्या० पी०)] होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो, पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया; सन्दस्सको च होति समादपको [समादापको (?)] समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, भिक्खवे, छहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो अलं परेसं ।

“पञ्चहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो अलं परेसं । कतमेहि पञ्चहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; कल्याणवाचो च होति... पे० ... अत्थस्स विज्जापनिया; सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, भिक्खवे, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो अलं परेसं ।

“चतूहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो नालं परेसं । कतमेहि चतूहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु

६३. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – “साधु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं देसेतु, यमहं भगवतो धम्मं सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहित्तो विहरेय्य”न्ति । “एवमेवं पनिधेकच्चे मोघपुरिसा ममज्जेव अज्जेसन्ति । धम्मे च भासिते ममज्जेव अनुबन्धितब्बं मज्जन्ती”ति । “देसेतु मे, भन्ते, भगवा संखित्तेन धम्मं, देसेतु सुगतो संखित्तेन धम्मं । अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स अत्थं आजानेय्यं, अप्पेव नामाहं भगवतो भासितस्स दायादो अस्स”न्ति । “तस्मातिह ते, भिक्खु एवं सिक्खितब्बं – ‘अज्झत्तं मे चित्तं ठितं भविस्सति सुसण्ठितं, न च उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा चित्तं परियादाय ठस्सन्ती”ति । एवज्झि ते, भिक्खु, सिक्खितब्बं” ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अज्झत्तं चित्तं ठितं होति सुसण्ठितं, न च उप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा चित्तं परियादाय तिष्ठन्ति, ततो ते, भिक्खु, एवं सिक्खितब्बं – ‘मेत्ता मे चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा”ति । एवज्झि ते, भिक्खु, सिक्खितब्बं ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति बहुलीकतो, ततो त्वं, भिक्खु, इमं समाधिं सवितक्कमि सविचारं [सवितक्कसविचारमि (क०)] भावेय्यासि, अवितक्कमि विचारमत्तं [अवितक्कविचारमत्तमि (क०) विसुद्धि० १.२७१ पस्सितब्बं] भावेय्यासि, अवितक्कमि अविचारं [अवितक्कअविचारमि (क०)] भावेय्यासि, सप्पीतिकमि भावेय्यासि, निप्पीतिकमि भावेय्यासि, सातसहगतमि भावेय्यासि, उपेक्खासहगतमि भावेय्यासि ।

“यतो खो, ते भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति सुभावितो, ततो ते, भिक्खु, एवं सिक्खितब्बं – ‘करुणा मे चेतोविमुत्ति... मुदिता मे चेतोविमुत्ति... उपेक्खा मे चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा”ति । एवज्झि ते, भिक्खु, सिक्खितब्बं ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति सुभावितो, ततो त्वं, भिक्खु, इमं समाधिं सवितक्कसविचारमि भावेय्यासि, अवितक्कविचारमत्तमि भावेय्यासि, अवितक्कअविचारमि भावेय्यासि, सप्पीतिकमि भावेय्यासि, निप्पीतिकमि भावेय्यासि, सातसहगतमि भावेय्यासि, उपेक्खासहगतमि भावेय्यासि ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति सुभावितो, ततो ते, भिक्खु, एवं सिक्खितब्बं – ‘काये कायानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स”न्ति । एवज्झि ते, भिक्खु, सिक्खितब्बं ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति बहुलीकतो, ततो त्वं, भिक्खु, इमं समाधिं सवितक्कसविचारमि भावेय्यासि, अवितक्कविचारमत्तमि भावेय्यासि, अवितक्कअविचारमि भावेय्यासि, सप्पीतिकमि भावेय्यासि, निप्पीतिकमि भावेय्यासि, सातसहगतमि भावेय्यासि, उपेक्खासहगतमि भावेय्यासि ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति सुभावितो, ततो ते, भिक्खु, एवं सिक्खितब्बं – ‘वेदनासु वेदानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स”न्ति; चित्ते चित्तानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स”न्ति; धम्मेसु धम्मानुपस्सी विहरिस्सामि आतापी सम्पजानो सतिमा, विनेय्य लोके अभिज्झादोमनस्स”न्ति । एवज्झि ते, भिक्खु, सिक्खितब्बं ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति बहुलीकतो, ततो त्वं, भिक्खु, इमं समाधिं सवितक्कसविचारम्पि भावेय्यासि, अवितक्कविचारमत्तम्पि भावेय्यासि, अवितक्कअविचारम्पि भावेय्यासि, सप्पीतिकम्पि भावेय्यासि, निप्पीतिकम्पि भावेय्यासि, सातसहगतम्पि भावेय्यासि, उपेक्खासहगतम्पि भावेय्यासि ।

“यतो खो ते, भिक्खु, अयं समाधि एवं भावितो होति सुभावितो, ततो त्वं, भिक्खु, येन येनेव गग्घसि फासुंयेव गग्घसि, यत्थ यत्थ ठस्ससि फासुंयेव ठस्ससि, यत्थ यत्थ निसीदिस्ससि फासुंयेव निसीदिस्ससि, यत्थ यत्थ सेय्यं कप्पेस्ससि फासुंयेव सेय्यं कप्पेस्ससी”ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवता इमिना ओवादेन ओवदितो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति, तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया”ति अब्भज्जासि । अज्जतरो च पन सो भिक्खु अरहतं अहोसीति । ततियं ।

४. गयासीससुत्तं

६४. एकं समयं भगवा गयायं विहरति गयासीसे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि... पे०... “पुब्बाहं, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धो बोधिसत्तोव समानो ओभासज्जेव खो सज्जानामि, नो च रूपानि पस्सामि” ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं ओभासज्जेव सज्जानेय्यं रूपानि च पस्सेय्यं; एवं मे इदं जाणदस्सनं परिसुद्धतरं अस्सा’”ति ।

“सो खो अहं, भिक्खवे, अपरेन समयेन अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो ओभासज्जेव सज्जानामि, रूपानि च पस्सामि; नो च खो ताहि देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठामि सल्लपामि साकच्छं समापज्जामि ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं ओभासज्जेव सज्जानेय्यं, रूपानि च पस्सेय्यं, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठेय्यं सल्लपेय्यं साकच्छं समापज्जेय्यं; एवं मे इदं जाणदस्सनं परिसुद्धतरं अस्सा’”ति ।

“सो खो अहं, भिक्खवे, अपरेन समयेन अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो ओभासज्जेव सज्जानामि, रूपानि च पस्सामि, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठामि सल्लपामि साकच्छं समापज्जामि; नो च खो ता देवता जानामि — इमा देवता अमुकम्हा वा अमुकम्हा वा देवनिकायाति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं ओभासज्जेव सज्जानेय्यं, रूपानि च पस्सेय्यं, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठेय्यं सल्लपेय्यं साकच्छं समापज्जेय्यं, ता च देवता जानेय्यं — इमा देवता अमुकम्हा वा अमुकम्हा वा देवनिकाया’ति; एवं मे इदं जाणदस्सनं परिसुद्धतरं अस्सा’”ति ।

“सो खो अहं, भिक्खवे, अपरेन समयेन अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो ओभासज्जेव सज्जानामि, रूपानि च पस्सामि, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठामि सल्लपामि साकच्छं समापज्जामि, ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता

अमुकम्हा वा अमुकम्हा वा देवनिकायांति; नो च खो ता देवता जानामि — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन इतो चुता तत्थ उपपन्ना’ति...पे०... ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन इतो चुता तत्थ उपपन्ना’ति; नो च खो ता देवता जानामि — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन एवमाहारा एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदिनियो’ति ...पे०... ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन एवमाहारा एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदिनियो’ति; नो च खो ता देवता जानामि — ‘इमा देवता एवंदीघायुका एवंचिरट्टितिका’ति...पे०... ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता एवंदीघायुका एवंचिरट्टितिका’ति; नो च खो ता देवता जानामि यदि वा मे इमाहि देवताहि सद्धिं सन्निवुत्थपुब्बं यदि वा न सन्निवुत्थपुब्बन्ति ।

“तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि — ‘सचे खो अहं ओभासज्जेव सज्जानेय्यं, रूपानि च पस्सेय्यं, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठेय्यं सल्लपेय्यं साकच्छं समापज्जेय्यं, ता च देवता जानेय्यं — ‘इमा देवता अमुकम्हा वा अमुकम्हा वा देवनिकाया’ति, ता च देवता जानेय्यं — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन इतो चुता तत्थ उपपन्ना’ति, ता च देवता जानेय्यं — ‘इमा देवता एवमाहारा एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदिनियो’ति, ता च देवता जानेय्यं — ‘इमा देवता एवंदीघायुका एवंचिरट्टितिका’ति, ता च देवता जानेय्यं यदि वा मे इमाहि देवताहि सद्धिं सन्निवुत्थपुब्बं यदि वा न सन्निवुत्थपुब्बन्ति; एवं मे इदं जाणदस्सनं परिसुद्धतरं अस्सा’”ति ।

“सो खो अहं, भिक्खवे, अपरेन समयेन अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो ओभासज्जेव सज्जानामि, रूपानि च पस्सामि, ताहि च देवताहि सद्धिं सन्तिट्ठामि सल्लपामि साकच्छं समापज्जामि, ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता अमुकम्हा वा अमुकम्हा वा देवनिकाया’ति, ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता इमस्स कम्मस्स विपाकेन इतो चुता तत्थ उपपन्ना’ति, ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता एवमाहारा एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदिनियो’ति, ता च देवता जानामि — ‘इमा देवता एवंदीघायुका एवंचिरट्टितिका’ति, ता च देवता जानामि यदि वा मे देवताहि सद्धिं सन्निवुत्थपुब्बं यदि वा न सन्निवुत्थपुब्बन्ति ।

“यावकीवज्ज मे, भिक्खवे, एवं अट्ठपरिवट्ठं अधिदेवजाणदस्सनं न सुविसुद्धं अहोसि, नेव तावाहं, भिक्खवे, ‘सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति [अभिसम्बुद्धो (सी० स्या० पी०)] पच्चज्जासिं । यतो च खो मे, भिक्खवे, एवं अट्ठपरिवट्ठं अधिदेवजाणदस्सनं सुविसुद्धं अहोसि, अथाहं, भिक्खवे, ‘सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो’ति पच्चज्जासिं; जाणज्ज पन मे दस्सनं उदपादि; अकुप्पा मे चेतोविमुत्ति [विमुत्ति (क० सी० क०)]; अयमन्तिमा जाति नत्थि दानि पुनब्भवो’ति । चतुत्थं ।

५. अभिभायतनसुत्तं

६५. [दी० नि० ३.३३८, ३५८; अ० नि० १०.२९] “अट्ठिमानि, भिक्खवे, अभिभायतनानि । कतमानि अट्ठ? अज्झत्तं रूपसज्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं पठमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं रूपसज्जी एको बहिद्धा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं दुतियं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं ततियं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं चतुत्थं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं पञ्चमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं छट्ठं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं अट्ठमं अभिभायतनं । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ अभिभायतनानी’ति । पञ्चमं ।

६. विमोक्खसुत्तं

६६. “अट्ठिमे, भिक्खवे, विमोक्खा । कतमे अट्ठे? रूपी रूपानि पस्सति । अयं पठमो विमोक्खो ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी, बहिद्वा [अरूपसज्जी एको बहिद्वा (स्या० पी० क०) दी० नि० २.१२९; दी० नि० ३.३३८, ३५८; अ० नि० ८.११९; म० नि० २.२४८ पस्सितब्बं] रूपानि पस्सति । अयं दुतियो विमोक्खो ।

“सुभन्तेव अधिमुत्तो होति । अयं ततियो विमोक्खो ।

“सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं चतुत्थो विमोक्खो ।

“सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं पञ्चमो विमोक्खो ।

“सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं छट्ठो विमोक्खो ।

“सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । अयं सत्तमो विमोक्खो ।

“सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति । अयं अट्ठमो विमोक्खो । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ विमोक्खा”ति । छट्ठं ।

७. अनरियवोहारसुत्तं

६७. “अट्ठिमे, भिक्खवे, अनरियवोहारा । कतमे अट्ठ? अदिट्ठे दिट्ठवादिता, असुते सुतवादिता, अमुते मुतवादिता, अविज्जाते विज्जातवादिता, दिट्ठे अदिट्ठवादिता, सुते असुतवादिता, मुते अमुतवादिता, विज्जाते अविज्जातवादिता । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ अनरियवोहारा”ति । सत्तमं ।

८. अरियवोहारसुत्तं

६८. “अट्ठिमे, भिक्खवे, अरियवोहारा । कतमे अट्ठ? अदिट्ठे अदिट्ठवादिता, असुते असुतवादिता, अमुते अमुतवादिता, अविज्जाते अविज्जातवादिता, दिट्ठे दिट्ठवादिता, सुते सुतवादिता, मुते मुतवादिता, विज्जाते विज्जातवादिता । इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ अरियवोहारा”ति । अट्ठमं ।

९. परिसासुत्तं

६९. “अट्ठिमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा अट्ठ? खत्तिपपरिसा, ब्राह्मणपरिसा, गहपतिपरिसा, समणपरिसा, चातुमहाराजिकपरिसा, तावतिसपरिसा, मारपरिसा, ब्रह्मपरिसा । अभिजानामि खो पनाहं, भिक्खवे, अनेकसतं खत्तिपपरिसं उपसङ्गमिता । तत्रपि मया सन्निसिन्नपुब्बज्चेव सल्लपितपुब्बज्च साकच्छा च समापन्नपुब्बा । तत्थ यादिसको तेसं वण्णो होति तादिसको मय्हं वण्णो होति, यादिसको तेसं सरो होति तादिसको मय्हं सरो होति । धम्मिया च कथाय सन्दस्सेमि समादपेमि समुत्तेजेमि सम्पहंसेमि । भासमानज्च मं न जानन्ति — ‘को नु खो अयं भासति देवो वा मनुस्सो वा’ति । धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा अन्तरधायामि । अन्तरहितज्च मं न जानन्ति — ‘को नु खो अयं अन्तरहितो देवो वा मनुस्सो वा’”ति ।

“अभिजानामि खो पनाहं, भिक्खवे, अनेकसतं ब्राह्मणपरिसं...पे०... गहपतिपरिसं... समणपरिसं... चातुमहाराजिकपरिसं... तावतिसपरिसं... मारपरिसं... ब्रह्मपरिसं उपसङ्गमिता । तत्रपि मया सन्निसिन्नपुब्बज्चेव सल्लपितपुब्बज्च साकच्छा च समापन्नपुब्बा । तत्थ यादिसको तेसं वण्णो होति तादिसको मय्हं वण्णो होति, यादिसको तेसं सरो होति तादिसको मय्हं सरो होति । धम्मिया च कथाय सन्दस्सेमि समादपेमि समुत्तेजेमि सम्पहंसेमि । भासमानज्च मं न जानन्ति — ‘को नु खो अयं भासति देवो वा मनुस्सो वा’ति । धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा अन्तरधायामि । अन्तरहितज्च मं न जानन्ति — ‘को नु खो अयं अन्तरहितो देवो वा मनुस्सो वा’ति । इमा खो, भिक्खवे, अट्ठ परिसा”ति । नवमं ।

१०. भूमिचालसुत्तं

७०. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय वेसालिं पिण्डाय पाविसि । वेसालियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गण्हाहि, आनन्द, निसीदनं । येन चापालं चेतियं [पावालचेतियं (स्या०), चापालचेतियं (पी० क०)]

तेनुपसङ्कमिस्साम दिवाविहाराया”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा निसीदनं आदाय भगवन्तं पिडितो पिडितो अनुबन्धि ।

अथ खो भगवा येन चापालं चेतियं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “रमणीया, आनन्द, वेसाली, रमणीयं उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीयं सत्तम्बं चेतियं, रमणीयं बहुपुत्तकं चेतियं; रमणीयं सारन्ददं चेतियं, रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा, आकङ्खमानो सो, आनन्द, कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा । आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति । एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिठ्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं, तिठ्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति, यथा तं मारेन परियुद्धितचित्तो ।

दुतियम्पि खो भगवा...पे०... ततियम्पि खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “रमणीया, आनन्द, वेसाली, रमणीयं उदेनं चेतियं, रमणीयं गोतमकं चेतियं, रमणीयं सत्तम्बं चेतियं, रमणीयं बहुपुत्तकं चेतियं, रमणीयं सारन्ददं चेतियं, रमणीयं चापालं चेतियं । यस्स कस्सचि, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुद्धिता परिचिता सुसमारब्धा, आकङ्खमानो सो, आनन्द, कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा । तथागतस्स खो, आनन्द, चत्तारो इद्धिपादा भाविता...पे०... आकङ्खमानो, आनन्द, तथागतो कप्पं वा तिठ्ठेय्य कप्पावसेसं वा”ति । एवम्पि खो आयस्मा आनन्दो भगवता ओळारिके निमित्ते कयिरमाने ओळारिके ओभासे कयिरमाने नासक्खि पटिविज्झितुं; न भगवन्तं याचि — “तिठ्ठतु, भन्ते, भगवा कप्पं, तिठ्ठतु सुगतो कप्पं बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान”न्ति, यथा तं मारेन परियुद्धितचित्तो ।

अथ खो भगवा आयस्मन्तं आनन्दं आमन्तेसि — “गच्छ त्वं [गच्छ खो त्वं (सं० नि० ५.८२२) उदा० ५१ पस्सितब्बं], आनन्द, यस्स दानि कालं मज्जसी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा आनन्दो भगवतो पटिस्सुत्वा उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा भगवतो अविदूरे अज्जतरस्मिं रुक्खमूले निसीदि । अथ खो मारो पापिमा अचिरपक्कन्ते आयस्मन्ते आनन्दे भगवन्तं एतदवोच —

“परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो । भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खू न सावका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा पत्तयोगक्खेमा [इदं पदं दी० नि० २.१६८ च सं० नि० ५.८२२ च न दिस्सति] बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पज्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती”ति । एतरहि, भन्ते, भिक्खू भगवतो सावका वियत्ता विनीता विसारदा पत्तयोगक्खेमा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मनुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पज्जपेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति ।

“परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो । भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे भिक्खुनियो न साविका भविस्सन्ति...पे०... याव मे उपासका न सावका भविस्सन्ति...पे०... याव मे उपासिका न साविका भविस्सन्ति वियत्ता विनीता विसारदा पत्तयोगक्खेमा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खिस्सन्ति देसेस्सन्ति पज्जपेस्सन्ति पट्टपेस्सन्ति विवरिस्सन्ति विभजिस्सन्ति उत्तानीकरिस्सन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेस्सन्ती’ति । एतरहि, भन्ते, उपासिका भगवतो साविका वियत्ता विनीता विसारदा पत्तयोगक्खेमा बहुस्सुता धम्मधरा धम्मानुधम्मप्पटिपन्ना सामीचिप्पटिपन्ना अनुधम्मचारिनियो, सकं आचरियकं उग्गहेत्वा आचिक्खन्ति देसेन्ति पज्जपेन्ति पट्टपेन्ति विवरन्ति विभजन्ति उत्तानीकरोन्ति, उप्पन्नं परप्पवादं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेत्वा सप्पाटिहारियं धम्मं देसेन्ति ।

“परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो । भासिता खो पनेसा, भन्ते, भगवता वाचा — ‘न तावाहं, पापिम, परिनिब्बायिस्सामि याव मे इदं ब्रह्मचरियं न इद्धञ्चेव भविस्सति फीतञ्च वित्थारिकं बाहुज्जं पुथुभूतं, याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं’ति । एतरहि, भन्ते, भगवतो ब्रह्मचरियं इद्धञ्चेव फीतञ्च वित्थारिकं बाहुज्जं पुथुभूतं, याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासितं ।

“परिनिब्बातु दानि, भन्ते, भगवा, परिनिब्बातु सुगतो । परिनिब्बानकालो दानि, भन्ते, भगवतो’ति । “अप्पोस्सुक्को त्वं, पापिम, होहि । नचिरं तथागतस्स परिनिब्बानं भविस्सति । इतो तिण्णं मासानं अच्चयेन तथागतो परिनिब्बायिस्सती’ति ।

अथ खो भगवा चापाले चेतिये सतो सम्पजानो आयुसङ्खारं ओस्सजि । ओस्सट्ठे च भगवता आयुसङ्खारे महाभूमिचालो अहोसि भिसनको सलोमहंसो, देवदुन्दुभियो च फलंसु । अथ खो भगवा एतमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदानेसि —

“तुलमतुलञ्च सम्भवं, भवसङ्खारमवस्सजि मुनि ।
अज्झत्तरतो समाहितो, अभिन्दि कवचमिवत्तसम्भव’न्ति ॥

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “महा वतायं भूमिचालो; सुमहा वतायं भूमिचालो भिसनको सलोमहंसो, देवदुन्दुभियो च फलंसु । को नु खो हेतु, को पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाया’ति?

अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “महा वतायं, भन्ते, भूमिचालो; सुमहा वतायं, भन्ते, भूमिचालो भिसनको सलोमहंसो, देवदुन्दुभियो च फलंसु । को नु खो, भन्ते, हेतु, को पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाया’ति?

“अट्ठिमे, आनन्द, हेतू, अट्ठ पच्चया महतो भूमिचालस्स पातुभावाय । कतमे अट्ठ? अयं, आनन्द, महापथवी उदके पतिट्ठिता; उदकं वाते पतिट्ठितं; वातो आकासट्ठो होति । सो, आनन्द, समयो यं महावाता वायन्ति; महावाता वायन्ता उदकं कम्पेन्ति; उदकं कम्पितं पथविं कम्पेति । अयं, आनन्द, पठमो हेतु, पठमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, समणो वा ब्राह्मणो वा इद्धिमा चेतोवसिप्पत्तो देवता वा महिद्धिका महानुभावा । तस्स परिता पथवीसज्जा भाविता होति, अप्पमाणा आपोसज्जा । सो इमं पथविं कम्पेति सङ्कम्पेति सम्पकम्पेति सम्पवेधेति । अयं, आनन्द, दुतियो हेतु, दुतियो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा बोधिसत्तो तुसिता काया चवित्त्वा सतो सम्पजानो मातुकुच्छिं ओक्कमति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, ततियो हेतु; ततियो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा बोधिसत्तो सतो सम्पजानो मातुकुच्छिस्मा निक्खमति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, चतुत्थो हेतु, चतुत्थो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा तथागतो अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुज्झति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, पञ्चमो हेतु, पञ्चमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा तथागतो अनुत्तरं धम्मचक्कं पवत्तेति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, छट्ठो हेतु, छट्ठो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा तथागतो सतो सम्पजानो आयुसङ्खारं ओस्सज्जति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, सत्तमो हेतु, सत्तमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय ।

“पुन चपरं, आनन्द, यदा तथागतो अनुपादिसेसाय निब्बानधातुया परिनिब्बायति, तदायं पथवी कम्पति सङ्कम्पति सम्पकम्पति सम्पवेधति । अयं, आनन्द, अट्ठमो हेतु, अट्ठमो पच्चयो महतो भूमिचालस्स पातुभावाय । इमे खो, आनन्द, अट्ठ हेतू, अट्ठ पच्चया महतो भूमिचालस्स पातुभावाया’ति । दसमं ।

भूमिचालवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

इच्छा अलज्ज संखित्तं, गया अभिभुना सह ।
विमोक्खो द्वे च वोहारा, परिसा भूमिचालेनाति ॥

(८) ३. यमकवग्गो

१. पठमसद्धासुत्तं

७१. “सद्धो च [सद्धो (स्या०) एत्थेव । अ० नि० ९.४], भिक्खवे, भिक्खु होति, नो च [नो (स्या०) एवमुपरिपि “नो”त्वेव दिस्सति] सीलवा । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा चा’ति । यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति सीलवा च, नो च बहुस्सुतो । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो चा’ति । यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च बहुस्सुतो च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति सीलवा च बहुस्सुतो च, नो च धम्मकथिको...पे०... धम्मकथिको च, नो च परिसावचरो...पे०... परिसावचरो च, नो च विसारदो परिसाय धम्मं देसेति...पे०... विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, नो च चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी...पे०... चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, नो च आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेय्यं, चतुन्नञ्च ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अस्सं अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’”न्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, चतुन्नञ्च ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमेहि, खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु समन्तपासादिको च होति सब्बाकारपरिपूरो चा”ति । पठमं ।

२. दुतियसद्धासुत्तं

७२. “सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति, नो च सीलवा । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा चा’ति । यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति सीलवा च, नो च बहुस्सुतो...पे०... बहुस्सुतो च, नो च धम्मकथिको...पे०... धम्मकथिको च, नो च परिसावचरो...पे०... परिसावचरो च, नो च विसारदो परिसाय धम्मं देसेति ...पे०... विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, नो च ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति...पे०... ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति, नो च आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेय्यं, ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरेय्यं, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’”न्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति । ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते च कायेन फुसित्वा विहरति, आसवानञ्च

ख्या...पे... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु समन्तपासादिको च होति सब्बाकारपरिपूरो चा'ति । दुतियं ।

३. पठममरणस्सतिसुत्तं

७३. एकं समयं भगवा नातिके [नादिके (सी० स्या०), नाटिके (पी०) अ० नि० ६.१९] विहरति गिञ्जकावसथे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “मरणस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना । भावेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मरणस्सति”न्ति ।

एवं वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहं खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं रत्तिन्दिवं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु [बहुं (सी० पी०)] वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं दिवसं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं उपट्ठदिवसं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं एकपिण्डपातं भुज्जामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं उपट्ठपिण्डपातं भुज्जामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं चत्तारो पञ्च आलोपे सङ्घादित्वा [सङ्घरित्वा (क०)] अज्झोहरामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं, भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं एकं आलोपं सङ्घादित्वा [सङ्घरित्वा (क०)] अज्झोहरामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं,

भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

अञ्जतरोपि खो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “अहमि खो, भन्ते, भावेमि मरणस्सति”न्ति । “यथा कथं पन त्वं, भिक्खु, भावेसि मरणस्सति”न्ति? “इध मय्हं भन्ते, एवं होति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं अस्ससित्वा वा पस्ससामि, पस्ससित्वा वा अस्ससामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । एवं खो अहं, भन्ते भावेमि मरणस्सति”न्ति ।

एवं वुत्ते भगवा ते भिक्खू एतदवोच — “य्वायं [यो चायं (क० सी०)], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं रत्तिन्दिवं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । यो चायं [यो पायं (क०) अ० नि० ६.१९ पस्सितब्बं], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं दिवसं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति; यो चायं [यो पायं (क०) अ० नि० ६.१९ पस्सितब्बं], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं उपड्ढिवसं जीवेय्यं, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । यो चायं [यो पायं (क०) अ० नि० ६.१९ पस्सितब्बं], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं एकपिण्डपातं भुज्जामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति; यो चायं [यो पायं (क०) अ० नि० ६.१९ पस्सितब्बं], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं उपड्ढपिण्डपातं भुज्जामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । यो चायं [यो पायं (क०) अ० नि० ६.१९ पस्सितब्बं], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं चत्तारो पञ्च आलोपे सङ्घादित्वा अज्झोहरामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, ‘भिक्खू पमत्ता विहरन्ति, दन्धं मरणस्सति भावेन्ति आसवानं खयाय’” ।

“यो च ख्वायं [यो चायं (स्या०), यो च खो यं (क०)], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं एकं आलोपं सङ्घादित्वा अज्झोहरामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति । यो चायं [यो पायं (क०)], भिक्खवे, भिक्खु एवं मरणस्सति भावेति — ‘अहो वताहं तदन्तरं जीवेय्यं यदन्तरं अस्ससित्वा वा पस्ससामि, पस्ससित्वा वा अस्ससामि, भगवतो सासनं मनसि करेय्यं, बहु वत मे कतं अस्सा’ति — इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, ‘भिक्खू अप्पमत्ता विहरन्ति, तिक्खं मरणस्सति भावेन्ति आसवानं खयाय’” ।

“तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अप्पमत्ता विहरिस्साम, तिक्खं मरणस्सति भावयिस्साम आसवानं खयाया’ति । एवज्झि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं”न्ति । ततियं ।

४. दुतियमरणस्सतिसुत्तं

७४. एकं समयं भगवा नातिके विहरति गिज्जकावसथे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि ...पे०... मरणस्सति, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना ।

“कथं भाविता च, भिक्खवे, मरणस्सति कथं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना? इध, भिक्खवे, भिक्खु दिवसे निक्खन्ते रत्तिया पतिहिताय [पटिहिताय (पी०), (अ० नि० ६.२० पस्सितब्बं)] इति पटिसञ्चिक्खति — ‘बहुका खो मे पच्चया मरणस्स — अहि वा मं डंसेय्य, विच्छिको वा मं डंसेय्य, सतपदी वा मं डंसेय्य;

तेन मे अस्स कालकिरिया । सो मम अस्स [ममस्स (अ० नि० ६.२०)] अन्तरायो । उपक्खलित्वा वा पपतेय्यं, भत्तं वा मे भुत्तं ब्यापज्जेय्य, पित्तं वा मे कुप्पेय्य, सेम्हं वा मे कुप्पेय्य, सत्थका वा मे वाता कुप्पेय्युं, मनुस्सा वा मं उपक्कमेय्युं, अमनुस्सा वा मं उपक्कमेय्युं; तेन मे अस्स कालकिरिया । सो मम अस्स अन्तरायो'ति । तेन, भिक्खवे, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितब्बं — ‘अत्थि नु खो मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु रत्तिं कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’'ति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अत्थि मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु रत्तिं कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य; एवमेवं खो, भिक्खवे, तेन भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘नत्थि मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु रत्तिं कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानुसिक्खिना कुसलेसु धम्मेसु ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु रत्तिया निक्खन्ताय दिवसे पतिहिते इति पटिसञ्चिक्खति — ‘बहुका खो मे पच्चया मरणस्स — अहि वा मं डंसेय्य, विच्छिको वा मं डंसेय्य, सतपदी वा मं डंसेय्य; तेन मे अस्स कालकिरिया । सो मम अस्स अन्तरायो । उपक्खलित्वा वा पपतेय्यं, भत्तं वा मे भुत्तं ब्यापज्जेय्य, पित्तं वा मे कुप्पेय्य, सेम्हं वा मे कुप्पेय्य, सत्थका वा मे वाता कुप्पेय्युं, मनुस्सा वा मं उपक्कमेय्युं, अमनुस्सा वा मं उपक्कमेय्युं; तेन मे अस्स कालकिरिया । सो मम अस्स अन्तरायो'ति । तेन, भिक्खवे, भिक्खुना इति पटिसञ्चिक्खितब्बं — ‘अत्थि नु खो मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु दिवा कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’'ति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अत्थि मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु दिवा कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य; एवमेवं खो, भिक्खवे, तेन भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘नत्थि मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीना ये मे अस्सु दिवा कालं करोन्तस्स अन्तरायाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेनेव पीतिपामोज्जेन विहातब्बं अहोरत्तानुसिक्खिना

कुसलेसु धम्मेषु । एवं भाविता खो, भिक्खवे, मरणस्सति एवं बहुलीकता महप्फला होति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना”ति । चतुत्थं ।

५. पठमसम्पदासुत्तं

७५. “अट्ठिमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा अट्ठु? [अ० नि० ८.५४] उट्ठानसम्पदा, आरक्खसम्पदा, कल्याणमित्तता, समजीविता, सद्भासम्पदा, सीलसम्पदा, चागसम्पदा, पज्जासम्पदा — इमा खो, भिक्खवे, अट्ठ सम्पदा”ति ।

“उट्ठाता कम्मधेय्येषु, अप्पमत्तो विधानवा ।
समं कप्पेति जीविकं, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्भो सीलेन सम्पन्नो, वदञ्जू वीतमच्छरो ।
निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्चते अट्ठ धम्मा च, सद्भस्स घरमेसिनो ।
अक्खाता सच्चनामेन, उभयत्थ सुखावहा ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
एवमेतं गहट्ठानं, चागो पुज्जं पवट्ठती”ति ॥ पञ्चमं ।

६. दुतियसम्पदासुत्तं

७६. “अट्ठिमा, भिक्खवे, सम्पदा । कतमा अट्ठु? उट्ठानसम्पदा, आरक्खसम्पदा, कल्याणमित्तता, समजीविता, सद्भासम्पदा, सीलसम्पदा, चागसम्पदा, पज्जासम्पदा । कतमा च, भिक्खवे, उट्ठानसम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो येन कम्मट्ठानेन जीवितं कप्पेति — यदि कसिया यदि वणिज्जाय यदि गोरक्खेन यदि इस्सत्तेन यदि राजपोरिसेन यदि सिप्पज्जतरेन — तत्थ दक्खो होति अनलसो, तत्तुपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, उट्ठानसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, आरक्खसम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स भोगा होन्ति उट्ठानवीरियाधिगता बाहाबलपरिचिता सेदावक्खित्ता धम्मिका धम्मलब्धा ते आरक्खेन गुत्तिया सम्पादेति — ‘किन्ति मे भोगे नेव राजानो हरेय्युं, न चोरा हरेय्युं, न अग्गि डहेय्य, न उदकं वहेय्य, न अप्पिया दायादा हरेय्युं’न्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आरक्खसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, कल्याणमित्तता? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो यस्मिं गामे वा निगमे वा पटिवसति, तत्थ ये ते होन्ति गहपती वा गहपतिपुत्ता वा दहरा वा वुद्धसीलिनो वुद्धा वा वुद्धसीलिनो सद्भासम्पन्ना सीलसम्पन्ना चागसम्पन्ना पज्जासम्पन्ना, तेहि सद्भिं सन्तिट्ठति सल्लपति साकच्छं समापज्जति; यथारूपानं सद्भासम्पन्नानं सद्भासम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं सीलसम्पन्नानं सीलसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं चागसम्पन्नानं चागसम्पदं अनुसिक्खति, यथारूपानं पज्जासम्पन्नानं पज्जासम्पदं अनुसिक्खति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, कल्याणमित्तता ।

“कतमा च, भिक्खवे, समजीविता? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सेय्यथापि, भिक्खवे, तुलाधारो वा तुलाधारन्तेवासी वा तुलं पग्गहेत्वा जानाति — ‘एत्तकेन वा ओनतं, एत्तकेन वा उन्नतं’न्ति; एवमेवं खो, भिक्खवे, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । सचायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो अप्पायो समानो उळ्ळारं जीविकं कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो ‘उदुम्बरखादी वायं कुलपुत्तो भोगे खादती’ति । सचे पनायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो महायो समानो कसिरं जीविकं कप्पेति, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘अजेड्डमरणं वायं कुलपुत्तो मरिस्सती’ति । यतो च खोयं, भिक्खवे, कुलपुत्तो आयञ्च भोगानं विदित्वा वयञ्च भोगानं विदित्वा समं जीविकं कप्पेति नाच्चोगाळ्हं नातिहीनं — ‘एवं मे आयो वयं परियादाय ठस्सति, न च मे वयो आयं परियादाय ठस्सती’ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समजीविता ।

“कतमा च भिक्खवे, सद्भासम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो सद्भो होति, सद्वहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा’ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्भासम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, सीलसम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सुरामेरयमज्जपमादद्धाना पटिविरतो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सीलसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, चागसम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो विगतमलमच्छेरेन चेतसा अगारं अज्झावसति...पे०... याचयोगो दानसंविभागरतो । अयं वुच्चति, भिक्खवे, चागसम्पदा ।

“कतमा च, भिक्खवे, पज्जासम्पदा? इध, भिक्खवे, कुलपुत्तो पज्जवा होति...पे०... सम्मा दुक्खक्खयगामिनिना । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पज्जासम्पदा । इमा खो, भिक्खवे, अट्ठ सम्पदा’ति ।

“उट्ठाता कम्मधेय्येसु, अप्पमत्तो विधानवा ।
समं कप्पेति जीविकं, सम्भतं अनुरक्खति ॥

“सद्भो सीलेन सम्पन्नो, वदञ्जू वीतमच्छरो ।
निच्चं मगं विसोधेति, सोत्थानं सम्परायिकं ॥

“इच्चेते अट्ठ धम्मा च, सद्भस्स घरमेसिनो ।
अक्खाता सच्चनामेन, उभयत्थ सुखावहा ॥

“दिट्ठधम्महितत्थाय, सम्परायसुखाय च ।
एवमेतं गहट्ठानं, चागो पुज्जं पवड्ढती’ति ॥ छट्ठं ।

७. इच्छासुत्तं

७७. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवो’ति! “आवुसो’ति खो ते भिक्खू

आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

[अ० नि० ८.६१] “अड्डिमे, आवुसो, पुगला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे अड्डु? इधावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो, घटतो, वायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय, न च लाभी, सोची च परिदेवी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो घटतो वायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन मज्जति पमज्जति पमादमापज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, लाभी च, मदी च पमादी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन सोचति किलमति परिदेवति, उरत्ताळिं कन्दति, सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय, न च लाभी, सोची च परिदेवी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन मज्जति पमज्जति पमादमापज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति न घटति न वायमति लाभाय, लाभी च, मदी च पमादी च, चुतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो, घटतो, वायमतो लाभाय, लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति घटति वायमति लाभाय, न च लाभी, न च सोची न च परिदेवी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय । तस्स उट्ठहतो, घटतो, वायमतो लाभाय, लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन न मज्जति न पमज्जति न पमादमापज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, उट्ठहति, घटति, वायमति लाभाय, लाभी च, न च मदी न च पमादी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुट्ठहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय, लाभो नुप्पज्जति । सो तेन अलाभेन न सोचति न किलमति न परिदेवति, न उरत्ताळिं कन्दति, न सम्मोहं आपज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उट्ठहति, न घटति, न वायमति लाभाय, न च लाभी, न च सोची न च परिदेवी, अच्युतो च सद्धम्मा’” ।

“इध पनावुसो, भिक्खुनो पविवित्तस्स विहरतो निरायत्तवुत्तिनो इच्छा उप्पज्जति लाभाय । सो न उड्डहति, न घटति, न वायमति लाभाय । तस्स अनुड्डहतो, अघटतो, अवायमतो लाभाय, लाभो उप्पज्जति । सो तेन लाभेन न मज्जति न पमज्जति न पमादमापज्जति । अयं वुच्चतावुसो, ‘भिक्खु इच्छो विहरति लाभाय, न उड्डहति, न घटति, न वायमति लाभाय, लाभी च, न च मदी न च पमादी, अच्चुतो च सद्धम्मा’ । इमे खो, आवुसो, अट्ट पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मि”न्ति । सत्तमं ।

८. अलंसुत्तं

७८. [अ० नि० ८.६२] तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि...पे०... छहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, अलं परेसं । कतमेहि छहि? इधावुसो, भिक्खु खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो, पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया; सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, आवुसो, छहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, अलं परेसं ।

“पञ्चहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, अलं परेसं । कतमेहि पञ्चहि? इधावुसो, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; कल्याणवाचो च होति...पे०... सन्दस्सको च होति...पे०... सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, आवुसो, पञ्चहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, अलं परेसं ।

“चतूहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं । कतमेहि चतूहि? इधावुसो, भिक्खु खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; नो च कल्याणवाचो होति...पे०... नो च सन्दस्सको होति...पे०... सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, आवुसो, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं ।

“चतूहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो । कतमेहि चतूहि? इधावुसो, भिक्खु खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; नो च धातानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति; कल्याणवाचो च होति...पे०... सन्दस्सको च होति...पे०... सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, आवुसो, चतूहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो ।

“तीहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं । कतमेहि तीहि? इधावुसो, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; नो च कल्याणवाचो होति...पे०... नो च सन्दस्सको होति...पे०... सब्रह्मचारीनं । इमेहि खो, आवुसो, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं ।

“तीहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो । कतमेहि तीहि? इधावुसो, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; सुतानञ्च धम्मानं धारणजातिको होति; नो च धातानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता

होति; नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; कल्याणवाचो च होति...पे०... अत्थस्स विज्जापनिया, सन्दस्सको च होति...पे०... सब्रह्मचारीनं। इमेहि खो, आवुसो, तीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो।

“द्वीहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं। कतमेहि द्वीहि? इधावुसो, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; नो च सुतानं धम्मानं धारणजातिको होति; धातानञ्च धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो च होति; नो च कल्याणवाचो होति...पे०... नो च सन्दस्सको होति... पे०... सब्रह्मचारीनं। इमेहि खो, आवुसो, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं अत्तनो, नालं परेसं।

“द्वीहावुसो, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो। कतमेहि द्वीहि? इधावुसो, भिक्खु न हेव खो खिप्पनिसन्ति च होति कुसलेसु धम्मेसु; नो च सुतानं धम्मानं धारणजातिको होति; नो च धातानं धम्मानं अत्थूपपरिक्खिता होति; नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मपटिपन्नो होति; कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो, पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सद्वाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया; सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं। इमेहि खो, आवुसो, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अलं परेसं, नालं अत्तनो”ति। अट्ठमं।

९. परिहानसुत्तं

७९. “अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति। कतमे अट्ठ? कम्मरामता, भस्सरामता, निद्वारामता, सङ्गणिकारामता, इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता, भोजने अमत्तञ्जुता, संसंगारामता, पपञ्चारामता — इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति।

“अट्ठिमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति। कतमे अट्ठ? न कम्मरामता, न भस्सरामता, न निद्वारामता, न सङ्गणिकारामता, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता, भोजने मत्तञ्जुता, असंसंगारामता, निप्पपञ्चारामता — इमे खो, भिक्खवे, अट्ठ धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ती”ति। नवमं।

१०. कुसीतारम्भवत्थुसुत्तं

८०. [दि० नि० ३.३३४, ३५८] “अट्ठिमानि, भिक्खवे, कुसीतवत्थूनि। कतमानि अट्ठ? इध, भिक्खवे, भिक्खुना कम्मं कत्तब्बं होति। तस्स एवं होति — ‘कम्मं खो मे कत्तब्बं भविस्सति। कम्मं खो पन मे करोन्तस्स कायो किलमिस्सति। हन्दाहं निपज्जामी’ति। सो निपज्जति, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय। इदं, भिक्खवे, पठमं कुसीतवत्थु।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना कम्मं कतं होति। तस्स एवं होति — ‘अहं खो कम्मं अकासिं। कम्मं खो पन मे करोन्तस्स कायो किलन्तो। हन्दाहं निपज्जामी’ति। सो निपज्जति, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय। इदं, भिक्खवे, दुतियं कुसीतवत्थु।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना मग्गो गन्तब्बो होति। तस्स एवं होति — ‘मग्गो मे गन्तब्बो भविस्सति। मग्गं खो पन मे गच्छन्तस्स कायो किलमिस्सति। हन्दाहं निपज्जामी’ति। सो निपज्जति, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया

अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं, भिक्खवे, ततियं कुसीतवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना मग्गो गतो होति । तस्स एवं होति — ‘अहं खो मग्गं अगमासिं । मग्गं खो पन मे गच्छन्तस्स कायो किलन्तो । हन्दाहं निपज्जामी’ति । सो निपज्जति, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं भिक्खवे, चतुत्थं कुसीतवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो न लभति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूरिं । तस्स एवं होति — ‘अहं खो गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो नालत्थं लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूरिं । तस्स मे कायो किलन्तो अकम्मज्जो । हन्दाहं निपज्जामी’ति । सो निपज्जति, न वीरियं आरभति...पे०... इदं, भिक्खवे, पञ्चमं कुसीतवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो लभति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूरिं । तस्स एवं होति — ‘अहं खो गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो अलत्थं लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूरिं । तस्स मे कायो गरुको अकम्मज्जो मासाचितं मज्जे । हन्दाहं निपज्जामी’ति । सो निपज्जति, न वीरियं आरभति...पे०... इदं, भिक्खवे, छट्ठं कुसीतवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पन्नो होति अप्पमत्तको आबाधो । तस्स एवं होति — ‘उप्पन्नो खो मे अयं अप्पमत्तको आबाधो अत्थि कप्पो निपज्जितुं । हन्दाहं निपज्जामी’ति । सो निपज्जति, न वीरियं आरभति...पे०... इदं, भिक्खवे, सत्तमं कुसीतवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गिलाना वुड्डितो [अ० नि० ६.१६ सुत्तवण्णना टीका ओलोकेतब्बा] होति अचिरवुड्डितो गेलज्जा । तस्स एवं होति — ‘अहं खो गिलाना वुड्डितो अचिरवुड्डितो गेलज्जा । तस्स मे कायो दुब्बलो अकम्मज्जो । हन्दाहं निपज्जामी’ति । सो निपज्जति, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं, भिक्खवे, अट्ठमं कुसीतवत्थु । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ कुसीतवत्थूनि ।

[दी० नि० ३.३३५, ३५८] “अट्ठिमानि, भिक्खवे, आरम्भवत्थूनि । कतमानि अट्ठ? इध, भिक्खवे, भिक्खुना कम्मं कत्तब्बं होति । तस्स एवं होति — ‘कम्मं खो मे कत्तब्बं भविस्सति । कम्मं खो मया करोन्तेन न सुकरं बुद्धानं सासनं मनसि कातुं । हन्दाहं पटिकच्चेव वीरियं आरभामि अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाया’ति । सो वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं, भिक्खवे, पठमं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना कम्मं कतं होति । तस्स एवं होति — ‘अहं खो कम्मं अकासिं । कम्मं खो पनाहं करोन्तो नासक्खिं बुद्धानं सासनं मनसि कातुं । हन्दाहं वीरियं आरभामि अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाया’ति । सो वीरियं आरभति । इदं, भिक्खवे, दुतियं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना मग्गो गन्तब्बो होति । तस्स एवं होति — मग्गो खो मे गन्तब्बो भविस्सति । मग्गं खो पन मे गच्छन्तेन न सुकरं बुद्धानं सासनं मनसि कातुं । हन्दाहं वीरियं...पे०... इदं, भिक्खवे, ततियं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुना मग्गो गतो होति । तस्स एवं होति — अहं खो मग्गं अगमासिं । मग्गं खो पनाहं गच्छन्तो नासक्खिं बुद्धानं सासनं मनसि कातुं । हन्दाहं वीरियं आरभामि...पे०... इदं, भिक्खवे, चतुत्थं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो न लभति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्तिं । तस्स एवं होति — अहं खो गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो नालत्थं लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्तिं । तस्स मे कायो लहुको कम्मज्जो । हन्दाहं वीरियं आरभामि...पे०... इदं, भिक्खवे, पञ्चमं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो लभति लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्तिं । तस्स एवं होति — अहं खो गामं वा निगमं वा पिण्डाय चरन्तो अलत्थं लूखस्स वा पणीतस्स वा भोजनस्स यावदत्थं पारिपूर्तिं । तस्स मे कायो बलवा कम्मज्जो । हन्दाहं वीरियं आरभामि...पे०... इदं, भिक्खवे, छट्ठं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खुनो उप्पन्नो होति अप्पमत्तको आबाधो । तस्स एवं होति — उप्पन्नो खो मे अयं अप्पमत्तको आबाधो । ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे आबाधो पवट्ठेय्य । हन्दाहं पटिकच्चेव वीरियं आरभामि...पे०... इदं, भिक्खवे, सत्तमं आरम्भवत्थु ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु गिलाना वुट्ठितो होति अचिरवुट्ठितो गेलज्जा । तस्स एवं होति — ‘अहं खो गिलाना वुट्ठितो अचिरवुट्ठितो गेलज्जा । ठानं खो पनेतं विज्जति यं मे आबाधो पच्चुदावत्तेय्य । हन्दाहं पटिकच्चेव वीरियं आरभामि अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाया’ति । सो वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । इदं, भिक्खवे, अट्ठमं आरम्भवत्थु । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ आरम्भवत्थूनी”ति । दसमं ।

यमकवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

द्वे सद्धा द्वे मरणस्सती, द्वे सम्पदा अथापरे ।
इच्छा अलं परिहानं, कुसीतारम्भवत्थूनीति ॥

(९) ४. सतिवग्गो

१. सतिसम्पज्जसुत्तं

८१. “सतिसम्पज्जे, भिक्खवे, असति सतिसम्पज्जविपन्नस्स हतूपनिसं होति हिरोत्तप्पं । हिरोत्तप्पे असति हिरोत्तप्पविपन्नस्स हतूपनिसो होति इन्द्रियसंवरो । इन्द्रियसंवरे असति इन्द्रियसंवरविपन्नस्स हतूपनिसं होति सीलं । सीले असति सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति सम्मासमाधि । सम्मासमाधिम्हि असति सम्मासमाधिविपन्नस्स हतूपनिसं होति यथाभूतजाणदस्सनं । यथाभूतजाणदस्सने असति यथाभूतजाणदस्सनविपन्नस्स हतूपनिसो होति निब्बिदाविरागो । निब्बिदाविरागे असति निब्बिदाविरागविपन्नस्स हतूपनिसं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो

साखापलासविपन्नो । तस्स पपटिकापि न पारिपूर्तिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि न पारिपूर्तिं गच्छति । एवमेवं खो, भिक्खवे, सतिसम्पज्जं असति सतिसम्पज्जविपन्नस्स हतूपनिसं होति हिरोत्तपं; हिरोत्तपे असति हिरोत्तपविपन्नस्स हतूपनिसो होति...पे० ... विमुत्तिजाणदस्सनं ।

“सतिसम्पज्जं, भिक्खवे, सति सतिसम्पज्जसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति हिरोत्तपं । हिरोत्तपे सति हिरोत्तपसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति इन्द्रियसंवरो । इन्द्रियसंवरे सति इन्द्रियसंवरसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति सीलं । सीले सति सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति सम्मासमाधि । सम्मासमाधिं सति सम्मासमाधिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति यथाभूतजाणदस्सनं । यथाभूतजाणदस्सने सति यथाभूतजाणदस्सनसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति निब्बिदाविरागो । निब्बिदाविरागे सति निब्बिदाविरागसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो साखापलाससम्पन्नो । तस्स पपटिकापि पारिपूर्तिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि पारिपूर्तिं गच्छति । एवमेवं खो, भिक्खवे, सतिसम्पज्जं सति सतिसम्पज्जसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति हिरोत्तपं; हिरोत्तपे सति हिरोत्तपसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति...पे० ... विमुत्तिजाणदस्सनं”न्ति । पठमं ।

२. पुण्णियसुत्तं

८२. अथ खो आयस्मा पुण्णियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा पुण्णियो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन अप्पेकदा तथागतं धम्मदेसना पटिभाति, अप्पेकदा न पटिभाती”ति? “सद्दो च, पुण्णिय, भिक्खु होति, नो चुपसङ्गमिता; नेव तथागतं धम्मदेसना पटिभाति । यतो च खो, पुण्णिय, भिक्खु सद्दो च होति, उपसङ्गमिता च; एवं तथागतं धम्मदेसना पटिभाति । सद्दो च, पुण्णिय, भिक्खु होति, उपसङ्गमिता च, नो च पयिरुपासिता...पे० ... पयिरुपासिता च, नो च परिपुच्छिता... परिपुच्छिता च, नो च ओहितसोतो धम्मं सुणाति... ओहितसोतो च धम्मं सुणाति, नो च सुत्वा धम्मं धारेति... सुत्वा च धम्मं धारेति, नो च धातानं धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति... धातानञ्च धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति, नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति । नेव ताव तथागतं धम्मदेसना पटिभाति ।

“यतो च खो, पुण्णिय, भिक्खु सद्दो च होति, उपसङ्गमिता च, पयिरुपासिता च, परिपुच्छिता च, ओहितसोतो च धम्मं सुणाति, सुत्वा च धम्मं धारेति, धातानञ्च धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति, अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति; एवं तथागतं धम्मदेसना पटिभाति । इमेहि खो, पुण्णिय, अट्ठहि धम्मोहि समन्नागता [समन्नागतो (सी० पी०), समन्नागतं (स्या० क०)] एकन्तपटिभाना [एकन्तपटिभानं (सब्बत्थ) अ० नि० १०.८३ पन पस्सितब्बं] तथागतं धम्मदेसना होती”ति । दुतियं ।

३. मूलकसुत्तं

८३. [अ० नि० १०.५८ पस्सितब्बं] “सचे, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किंमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, किंसम्भवा सब्बे धम्मा, किंसमुदया सब्बे धम्मा, किंसमोसरणा सब्बे धम्मा, किंपमुखा सब्बे धम्मा, किंअधिपतेय्या सब्बे धम्मा, किंउत्तरा सब्बे धम्मा, किंसारा सब्बे धम्मा’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं किन्ति ब्याकरेय्याथा”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवंनेत्तिका भगवंपटिसरणा । साधु, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति ।

“तेन हि, भिक्खवे, देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच — “सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किंमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, किंसम्भवा सब्बे धम्मा, किंसमुदया सब्बे धम्मा, किंसमोसरणा सब्बे धम्मा, किंपमुखा सब्बे धम्मा, किंअधिपतेय्या सब्बे धम्मा, किंउत्तरा सब्बे धम्मा, किंसारा सब्बे धम्मा”ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘छन्दमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, मनसिकारसम्भवा सब्बे धम्मा, फस्ससमुदया सब्बे धम्मा, वेदनासमोसरणा सब्बे धम्मा, समाधिप्पमुखा सब्बे धम्मा, सताधिपतेय्या सब्बे धम्मा, पज्जुत्तरा सब्बे धम्मा, विमुत्तिसारा सब्बे धम्मा”ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा”ति । ततियं ।

४. चोरसुत्तं

८४. “अट्ठहि, भिक्खवे, अट्ठेहि समन्नागतो महाचोरो खिप्पं परियापज्जति, न चिरट्ठितिको होति । कतमेहि अट्ठहि? अप्पहरन्तस्स पहरति, अनवसेसं आदियति, इत्थिं हनति, कुमारिं दूसेति, पब्बजितं विलुम्पति, राजकोसं विलुम्पति, अच्चासन्ने कम्मं करोति, न च निधानकुसलो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहट्ठेहि समन्नागतो महाचोरो खिप्पं परियापज्जति, न चिरट्ठितिको होति ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, अट्ठेहि समन्नागतो महाचोरो न खिप्पं परियापज्जति, चिरट्ठितिको होति । कतमेहि अट्ठहि? न अप्पहरन्तस्स पहरति, न अनवसेसं आदियति, न इत्थिं हनति, न कुमारिं दूसेति, न पब्बजितं विलुम्पति, न राजकोसं विलुम्पति, न अच्चासन्ने कम्मं करोति, निधानकुसलो च होति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहट्ठेहि समन्नागतो महाचोरो न खिप्पं परियापज्जति, चिरट्ठितिको होती”ति । चतुत्थं ।

५. समणसुत्तं

८५. ““समणो”ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘ब्राह्मणो’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘वेदगू’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘भिसक्को’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘निम्मलो’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘विमलो’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘जाणी’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । ‘विमुत्तो’ति, भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्सा”ति ।

“यं समणेन पत्तब्बं, ब्राह्मणेन वुसीमता ।

यं वेदगुना पत्तब्बं, भिसक्केन अनुत्तरं ॥

“यं निम्मलेन पत्तब्बं, विमलेन सुचीमता ।

यं जाणिना च पत्तब्बं, विमुत्तेन अनुत्तरं ॥

“सोहं विजितसङ्गामो, मुत्तो मोचेमि बन्धना ।

नागोम्हि परमदन्तो, असेखो परिनिब्बुतो”ति ॥ पञ्चमं ।

६. यससुत्तं

८६. एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन इच्छानङ्गलं नाम कोसलानं ब्राह्मणगामो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । अस्सोसुं खो इच्छानङ्गलका ब्राह्मणगहपतिका — “समणो खलु भो गोतमो सक्कपुत्तो सक्ककुला पब्बजितो इच्छानङ्गलं अनुपत्तो इच्छानङ्गले विहरति इच्छानङ्गलवनसण्डे । तं खो पन भवन्तं गोतमं एवं कल्याणो कित्तिसद्धो अब्भुग्गतो — ‘इतिपि सो भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो...पे... साधु खो पन तथारूपानं अरहतं दस्सनं होती’”ति ।

अथ खो इच्छानङ्गलका ब्राह्मणगहपतिका तस्सा रत्तिया अच्चयेन पहुतं खादनीयं भोजनीयं आदाय येन इच्छानङ्गलवनसण्डो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा बहिद्वारकोट्टके अटुंसु उच्चासद्वा महासद्वा । तेन खो पन समयेन आयस्मा नागितो भगवतो उपट्ठाको होति । अथ खो भगवा आयस्मन्तं नागितं आमन्तेसि — “के पन ते, नागित, उच्चासद्वा महासद्वा केवट्टा मज्जे मच्छविलोपे”ति? “एते, भन्ते, इच्छानङ्गलका ब्राह्मणगहपतिका पहुतं खादनीयं भोजनीयं आदाय बहिद्वारकोट्टके ठिता भगवन्तंयेव उद्दिस्स भिक्खुसङ्घञ्चा”ति । “माहं, नागित, यसेन समागमं, मा च मया यसो । यो खो, नागित, नयिमस्स नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अस्स अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी [निकामलाभी अस्सं (बहूसु) अ० नि० ५.३० पस्सितब्बं] । तत्थ हि अयं पाठभेदा नत्थि] अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, सो तं मीळहसुखं मिद्धसुखं लाभसक्कारसिलोकसुखं सादियेय्या”ति ।

“अधिवासेतु दानि, भन्ते, भगवा । अधिवासेतु सुगतो । अधिवासनकालो दानि, भन्ते, भगवतो । येन येनेव दानि, भन्ते, भगवा गमिस्सति तन्निन्नाव भविस्सन्ति ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चेव जानपदा च । सेय्यथापि, भन्ते, थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते यथानिन्नं उदकानि पवत्तन्ति; एवमेवं खो, भन्ते, येन येनेव दानि भगवा गमिस्सति तन्निन्नाव भविस्सन्ति ब्राह्मणगहपतिका नेगमा चेव जानपदा च । तं किस्स हेतु? तथा हि, भन्ते, भगवतो सीलपज्जाणं”न्ति ।

“माहं, नागित, यसेन समागमं, मा च मया यसो । यो खो, नागित, नयिमस्स नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अस्स अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, सो तं मीळहसुखं मिद्धसुखं लाभसक्कारसिलोकसुखं सादियेय्य ।

“देवतापि खो, नागित, एकच्चा नयिमस्स [एकच्चा इमस्स (?)] नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभिनियो अस्सु [इदं पदं कत्थचि नत्थि] अकिच्छलाभिनियो [निकामलाभिनियो अकिच्छलाभिनियो (?)] अकसिरलाभिनियो, यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । तुम्हाकम्पि [तासम्पि (?)] खो, नागित, सङ्गम्म समागम्म सङ्गणिकविहारं अनुयुत्तानं विहरतं [अनुयुत्ते विहरन्ते दिस्वा (?)] एवं होति — ‘न हि नूनमे [न हनूनमे (सी० स्या० पी०)] आयस्मन्तो इमस्स नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभिनो अस्सु [इदं पदं कत्थचि नत्थि] अकिच्छलाभिनो अकसिरलाभिनो । यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । तथा हि पन मे आयस्मन्तो सङ्गम्म समागम्म सङ्गणिकविहारं अनुयुत्ता विहरन्ति”” ।

“इथाहं, नागित, भिक्खू पस्सामि अज्जमज्जं अङ्गुलिपतोदकेन [अङ्गुलिपतोदकेहि (सी० पी० क०)] सज्जग्घन्ते सङ्कीळन्ते । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘न हि नूनमे आयस्मन्तो इमस्स नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभिनो अस्सु अकिच्छलाभिनो अकसिरलाभिनो । यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । तथा हि पन मे आयस्मन्तो अज्जमज्जं अङ्गुलिपतोदकेन सज्जग्घन्ति सङ्कीळन्ति”’ ।

“इध पनाहं [इथाहं (सी० पी० क०)], नागित, भिक्खू पस्सामि यावदत्थं उदरावदेहकं भुज्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं मिद्धसुखं अनुयुत्ते विहरन्ते । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘न हि नूनमे आयस्मन्तो इमस्स नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभिनो अस्सु अकिच्छलाभिनो अकसिरलाभिनो । यस्साहं नेक्खम्मसुखस्स पविवेकसुखस्स उपसमसुखस्स सम्बोधसुखस्स निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । तथा हि पन मे आयस्मन्तो यावदत्थं उदरावदेहकं भुज्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं मिद्धसुखं अनुयुत्ता विहरन्ति”’ ।

“इथाहं [इध पनाहं (?)], नागित, भिक्खुं पस्सामि गामन्तविहारिं समाहितं निसिन्नं । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘इदानी इमं [इदानीमं (कत्थचि) अ० नि० ६.४२] आयस्मन्तं आरामिको वा उपट्ठहिस्सति [पच्चेस्सति (सी० पी०), उपट्ठहति (क०)] समणुद्देशो वा । तं तम्हा [सो तम्हा (क० सी०), सो तं तम्हा (?)] समाधिम्हा चावेस्सती”ति । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो न अत्तमनो होमि गामन्तविहारेन ।

“इध पनाहं, नागित, भिक्खुं पस्सामि आरज्जिकं अरज्जे पचलायमानं निसिन्नं । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘इदानी अयमायस्मा इमं निद्वाकिलमथं पटिविनोदेत्वा अरज्जसज्जयेव मनसि करिस्सति एकत्तं”ति । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो अत्तमनो होमि अरज्जविहारेन ।

“इध पनाहं, नागित, भिक्खुं पस्सामि आरज्जिकं अरज्जे असमाहितं निसिन्नं । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘इदानी अयमायस्मा असमाहितं वा चित्तं समादहिस्सति [समादहेस्सति (कत्थचि)], समाहितं वा चित्तं अनुरक्खिस्सती”ति । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो अत्तमनो होमि अरज्जविहारेन ।

“इध पनाहं, नागित, भिक्खुं पस्सामि आरज्जिकं अरज्जे समाहितं निसिन्नं । तस्स मय्हं, नागित, एवं होति — ‘इदानी अयमायस्मा अविमुत्तं वा चित्तं विमुच्चिस्सति, विमुत्तं वा चित्तं अनुरक्खिस्सती”ति । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो अत्तमनो होमि अरज्जविहारेन ।

“इध पनाहं, नागित, भिक्खुं पस्सामि गामन्तविहारिं लाभिं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । सो तं लाभसक्कारसिलोकं निकामयमानो रिज्जति पटिसल्लानं, रिज्जति अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि; गामनिगमराजधानि ओसरित्वा वासं कप्पेति । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो न अत्तमनो होमि गामन्तविहारेन ।

“इध पनाहं, नागित, भिक्खुं पस्सामि आरज्जिकं लाभिं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । सो तं लाभसक्कारसिलोकं पटिपणामेत्वा न रिज्जति पटिसल्लानं, न रिज्जति अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि । तेनाहं, नागित, तस्स भिक्खुनो अत्तमनो होमि अरज्जविहारेन । [[] एत्थन्तरे पाठो अ० नि० ६.४२ छक्कनिपातेयेव दिस्सति, न एत्थ अट्ठकनिपाते]

“यस्माहं [यस्मिंहं (कत्थचि)], नागित, समये अद्धानमगगण्टिपन्नो न कञ्चि पस्सामि पुरतो वा पच्छतो वा, फासु मे, नागित, तस्मिं समये होति अन्तमसो उच्चारपस्सावकम्माया”ति । छट्ठं ।

७. पत्तनिकुज्जनसुत्तं

८७. [चूळव० २६५] “अट्ठहि, भिक्खवे, अट्ठेहि समन्नागतस्स उपासकस्स आकङ्खमानो सङ्गो पत्तं निक्कुज्जेय्य [निकुज्जेय्य (क०)] । कतमेहि अट्ठहि? भिक्खूनं अलाभाय परिसक्कति, भिक्खूनं अनत्थाय परिसक्कति, भिक्खूनं अवासाय [अनावासाय (सी० स्या०)] परिसक्कति, भिक्खू अक्कोसति परिभासति, भिक्खू भिक्खूहि भेदेति [विभेदेति (बहूसु)], बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्गस्स अवण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहट्ठेहि समन्नागतस्स उपासकस्स आकङ्खमानो सङ्गो पत्तं निक्कुज्जेय्य ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, अट्ठेहि समन्नागतस्स उपासकस्स आकङ्खमानो सङ्गो पत्तं उक्कुज्जेय्य । कतमेहि अट्ठहि? न भिक्खूनं अलाभाय परिसक्कति, न भिक्खूनं अनत्थाय परिसक्कति, न भिक्खूनं अवासाय परिसक्कति, न भिक्खू अक्कोसति परिभासति, न भिक्खू भिक्खूहि भेदेति, बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्गस्स वण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहट्ठेहि समन्नागतस्स उपासकस्स आकङ्खमानो सङ्गो पत्तं उक्कुज्जेय्या”ति । सत्तमं ।

८. अप्पसादपवेदनीयसुत्तं

८८. “अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमाना उपासका अप्पसादं पवेदेय्युं । कतमेहि अट्ठहि? गिहीनं अलाभाय परिसक्कति, गिहीनं अनत्थाय परिसक्कति, गिही अक्कोसति परिभासति, गिही गिहीहि भेदेति, बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्गस्स अवण्णं भासति, अगोचरे च नं पस्सन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमाना उपासका अप्पसादं पवेदेय्युं ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमाना उपासका पसादं पवेदेय्युं । कतमेहि अट्ठहि? न गिहीनं अलाभाय परिसक्कति, न गिहीनं अनत्थाय परिसक्कति, न गिही अक्कोसति परिभासति, न गिही गिहीहि भेदेति, बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्गस्स वण्णं भासति, गोचरे च नं पस्सन्ति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमाना उपासका पसादं पवेदेय्युं”न्ति । अट्ठमं ।

९. पटिसारणीयसुत्तं

८९. [चूळव० ३९ थोकं विसदिसं] “अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमानो सङ्गो पटिसारणीयकम्मं करेय्य । कतमेहि अट्ठहि? गिहीनं अलाभाय परिसक्कति, गिहीनं अनत्थाय परिसक्कति, गिही अक्कोसति परिभासति, गिही गिहीहि भेदेति, बुद्धस्स अवण्णं भासति, धम्मस्स अवण्णं भासति, सङ्गस्स अवण्णं भासति, धम्मिकञ्च गिहिपटिस्सवं न सच्चापेति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमानो सङ्गो पटिसारणीयं कम्मं करेय्य ।

“अट्ठहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमानो सङ्गो पटिसारणीयकम्मं पटिप्पस्सम्भेय्य । कतमेहि अट्ठहि? न गिहीनं अलाभाय परिसक्कति, न गिहीनं अनत्थाय परिसक्कति, न गिही अक्कोसति परिभासति, न गिही

गिहीहि भेदेति, बुद्धस्स वण्णं भासति, धम्मस्स वण्णं भासति, सङ्गस्स वण्णं भासति, धम्मिकञ्च गिहिपटिस्सवं सच्चापेति । इमेहि खो, भिक्खवे, अट्ठहि धम्मेहि समन्नागतस्स भिक्खुनो आकङ्खमानो सङ्गो पटिसारणीयकम्मं पटिप्पस्सम्भेय्या”ति । नवमं ।

१०. सम्मावत्तनसुत्तं

९०. [चूळव० २११] “तस्सपापियसिककम्मकतेन, भिक्खवे, भिक्खुना अट्ठसु धम्मेसु सम्मा वत्तितब्बं — न उपसम्पादेतब्बो, न निस्सयो दातब्बो, न सामणेरो उपट्ठापेतब्बो, न भिक्खुनोवादकसम्मुति सादितब्बा, सम्मतेनपि भिक्खुनियो न ओवदितब्बा, न काचि सङ्गसम्मुति सादितब्बा, न किस्मिञ्चि पच्चेकट्ठाने ठपेतब्बो, न च तेन मूलेन वुट्ठापेतब्बो । तस्सपापियसिककम्मकतेन, भिक्खवे, भिक्खुना इमेसु अट्ठसु धम्मेसु सम्मा वत्तितब्बं”न्ति । दसमं ।

सतिवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

सतिपुण्णियमूलेन, चोरसमणेन पञ्चमं ।

यसो पत्तप्पसादेन, पटिसारणीयञ्च वत्तनन्ति ॥

(१०) ५. सामञ्जवग्गो

११-११६. अथ खो [एत्थ “अथ खो”ति च, “उपासिका”ति च इदं अट्ठकथायमेव दिस्सति, न पाळिपोत्थकेसु] बोज्झा [बोज्झङ्गा (क० सी०)] उपासिका [एत्थ “अथ खो”ति च, उपासिका”ति च इदं अट्ठकथायमेव दिस्सति, न पाळिपोत्थकेसु], सिरीमा, पदुमा, सुतना [सुधना (सी० पी०), सुधम्मा (स्या०)], मनुजा, उत्तरा, मुत्ता, खेमा, रुची [रूपी (सी० पी०)], चुन्दी, बिम्बी, सुमना, मल्लिका, तिस्सा, तिस्समाता [तिस्साय माता (सी० पी०)], सोणा, सोणाय माता [सोणमाता (स्या०)], काणा, काणमाता [काणाय माता (सी० पी०)], उत्तरा नन्दमाता, विसाखा मिगारमाता, खुज्जुत्तरा उपासिका, सामावती उपासिका, सुप्पवासा कोलियधीता [कोळियधीता (स्या० पी०)], सुप्पिया उपासिका, नकुलमाता गहपतानी ।

सामञ्जवग्गो पञ्चमो ।

दुतियपण्णासकं समत्तं ।

(११). रागपेय्यालं

११७. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय अट्ठ धम्मा भावेतब्बा । कतमे अट्ठ? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे अट्ठ धम्मा भावेतब्बा”ति ।

११८. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय अट्ठ धम्मा भावेतब्बा । कतमे अट्ठ? अज्झत्तं रूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि, तानि अभिभुय्य ‘जानामि पस्सामी’ति एवंसज्जी होति । अज्झत्तं रूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि, तानि अभिभुय्य ‘जानामि पस्सामी’ति एवंसज्जी होति । अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि, तानि अभिभुय्य ‘जानामि पस्सामी’ति एवंसज्जी होति । अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि, तानि अभिभुय्य ‘जानामि पस्सामी’ति एवंसज्जी होति । अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि पीतानि पीतवण्णानि...पे०... लोहितकानि लोहितकवण्णानि...पे०... ओदातानि ओदातवण्णानि...पे०... ओदातनिभासानि, तानि अभिभुय्य ‘जानामि पस्सामी’ति एवंसज्जी होति — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे अट्ठ धम्मा भावेतब्बा” ।

११९. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय अट्ठ धम्मा भावेतब्बा । कतमे अट्ठ? रूपी रूपानि पस्सति, अज्झत्तं अरूपसज्जी बहिद्वा रूपानि पस्सति, सुभन्तेव अधिमुत्तो होति, सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति, सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे अट्ठ धम्मा भावेतब्बा” ।

१२०-१४६. “रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय...पे०... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय... चागाय... पटिनिस्सग्गाय...पे०... इमे अट्ठ धम्मा भावेतब्बा” ।

१४७-६२६. “दोसस्स...पे०... मोहस्स... कोधस्स... उपनाहस्स... मक्खस्स... पळासस्स... इस्साय... मच्छरियस्स ... मायाय... साठेय्यस्स... थम्भस्स... सारम्भस्स... मानस्स... अतिमानस्स... मदस्स... पमादस्स अभिज्जाय...पे०... परिज्जाय... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय... चागाय... पटिनिस्सग्गाय...पे०... इमे अट्ठ धम्मा भावेतब्बा”ति ।

रागपेय्यालं निड्डितं ।

अट्ठकनिपातपाळि निड्डिता ।